

NATIONAL OPEN UNIVERSITY OF NIGERIA

ACULTY OF ARTS

COURSE CODE: HAU 214

COURSE TITLE: HAUSA TRADES AND CRAFTS (2 Credit Units)

COURSE GUIDE

COURSE CODE: HAU 214

COURSE TITLE: HAUSA TRADES AND CRAFTS (2 Credit Units)

CREDIT UNIT: 2

COURSE STATUS:

SEMESTER:

REQUIRED STUDY HOURS: 4 Hours per week

EDITION: First Edition 2019

Course Team:

Course Developer:

Course Writer: Dr. Abdullahi Sarkin Gulbi –UDUS

Instructional Designer:

Learning Technologists:

Content Editor: Dr. Bashir Aliyu Sallau

Copy Editor:

HAU 214 HAUSA TRADES AND CRAFTS (2 Credit Units)

National Open University of Nigeria

Headquarters

14/16 Ahmadu Bello Way

Victoria Island

Lagos.

Abuja Annex

245 Samuel Adesujo Ademulegun Street

Central Business District

Opposite Arewa Suites

Abuja.

E-mail: centralinfo@nou.edu.nig

URL: www.nou.edu.nig

National Open University of Nigeria

First Printed: 2019

ISBN

All Rights Reserved
Printed by.....
For
National Open University of Nigeria

ABUBUWAN DA KE CIKI

Gabatarwa.....1

Manufar Kwas.....1

{unshiyar Kwas.....1

FASALI NA 1: KAFUWAR HAUSAWA DA SANA'O'INSU

Kashi Na 1: Kafuwar Al'ummar Hausawa

1.0 Gabatarwa.....1

2.0 Manufar Darasi.....1

3.0 {umshiyar Darasi.....1

3.1 Su wa ye Hausawa?.....2

3.2 Muhallin {asar Hausa.....3

A3.3 Rabe-Raben Hausawa..... 4

3.4 Ta}aitaccen Tarihin Wasu {asashen Hausa Bakwai..... .5

3.5 Ta}aitaccen Tarihin Wasu Garuruwan Banza Bakwai.....7

4.0 Kammalawa.....8

5.0 Ta}aitawa.....8

6.0 Auna Fahimta.....9

7.0 Manazarta.....9

Kashi Na 2: Samuwar Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya

1.0 Gabatarwa.....9

2.0 Manufar Darasi.....9

3.0 {umshiyar Darasi.....9

3.1 Waiwaye a kan Ma'anar Sana'a.....9

3.2 Tarihin Samuwar Sana'o'in Gargajiyar Bahausha.....11

3.3 Rabe -Raben Sana'o'in Hausawa.....13

4.0 Kammalawa.....14

5.0 Ta}aitawa.....14

6.0 Auna Fahimta.....14

7.0 Manazarta.....14

Kashi Na 3: Masu Sana'o'in Fasaha Da Ayyukkansu

1.0 Gabatarwa.....15

2.0 Manufar Darasi:.....15

3.0 {ushiyar Darasi:15

3.1 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Abinci:15

3.2 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Sutura.....15

3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Muhalli16

3.4 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Aiki16

3.5 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kiwon Lafiya.....17

3.6 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Gyaran Jiki.....17

4.0 Kammalawa.....17

5.0 Ta}aitawa.....	17
6.0 Auna Fahimta.....	17
7.0 Manazarta.....	18
Kashi Na 4: Fasalin Yadda ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya	
1.0 Gabatarwa	18
2.0 Manufar Darasi.....	18
3.0 {umshiyar Darasi.....	18
3.1Fasalin Yadda Ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya:.....	18
3.1.1 Ma'anar Sana'ar Sassa}a.....	18
3.1.2 Matakan Aiwatar da Sassa}ar Turmi	19
3.1.2.1 Za~en itace.....	20
3.1.2.2 Kaye.....	21
3.1.2.3 Katsa.....	21
3.1.2.4 {wa}}wafa.....	21
3.1.2.5 Fitarwa.....	21
3.1.2.6 Kashe Daba.....	22
3.1.2.7 Fid da siffa	22
3.1.2.8 Sha~a da kaifafawa.....	22
3.1.2.9 Fitar da baki.....	22
3.1.2.10 Tsayar da fasali.....	23
3.2 Fasalin Aiwatar da Sana'ar {ira.....	23
3.2.1 Kayan Aikin {ira.....	23
3.2.2 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Kira.....	25
3.3 Sana'ar Wanzanci.....	25
3.1 Kayan Aiki Wanzanci.....	25
3.2 Ayyukan Wanzamai.....	27
3.3.3 Bayar da Magani.....	27
3.3.4 Wasannin Wanzamai.....	30.
3.3 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Jima.....	30
4.0 Kammalawa.....	31
5.0 Ta}aitawa.....	31
6.0 Auna Fahimta.....	31
7.0 Manazarta.....	31
Kashi Na 5: Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya	
1.0 Gabatarwa	32
2.0 Manufar Darasi.....	33
3.0 {umshiyar Darasi.....	33
3.1. Bun}asa Tattalin Arzikin Al'umma	33
3.2 Samar Da Ingantaccen Tsaro.....	32
3.3 Samar Da Aikin Yi Ga Al'umma.....	35
3.4 Samar Da Ku}in Shiga Ga Hukuma.....	36
3.5 Samar Da Muhimman Kayan Aiki Ga Al'umma	36
3.6 Samar Da Kayayyakin Aiki Ga Wasu Sana'o'i	36
3.7 Samar Da Kiwon Lafiya.....	37
3.8 Inganta Zumunci A Tsakanin Al'umma	37

3.9 Wata Kafa Mai Nuna {ima Da Martabar Bahaushe.....	38
3.10 Wata Kafa ta Rayawa Da Adana Al'adu	38
3.11 Samar da Nisha'ji a Tsakanin Al'umma	38
3.12 Bun}asa Ilimi Da Tarbiya A Tsakanin 'Ya'yan Hausawa.....	39
4.0 Kammalawa.....	39
5.0 Ta}aitawa.....	39
6.0 Auna Fahimta.....	39
7.0 Manazarta.....	40
FASALI NA BIYU: SANA'O'IN FASAHA DA ABUBUWAN DA SUKE SAMARWA	
Kashi Na 1: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Ayyukan Aikin Gona	
1.0 Gabatarwa.....	40
2.0 Manufar Darasi	41
3.0 {umshiyar Darasi.....	41
3.1 Kayayyakin Aikin Gona da masassa}a kan samar.....	41
3.1.1 {ota (ota)	42
3.1.2 {otar Gatari	42
3.1.3 {otar Fartanya	42
3.1.4 {otar Galma (Garma)	43
3.1.5 {otar Magirbi	43
3.1.6 {otar Manjagara	43
3.1.7 {otar Sungumi.....	44
3.1.8 {otar Lauje.....	44
3.2 Itacen Gwafa.....	44
3.3 Jolar Shanu	45
4.0 Kammalawa.....	45
5.0 Ta}aitawa.....	45
6.0 Auna Fahimta.....	46
7.0 Manazarta.....	46
KASHI NA 2: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayayyakin Tsaro	
1.0 Gabatarwa	46
2.0 Manufar Darasi.....	47
3.0 {umshiyar Darasi.....	47
3.1 Fasahar Kayan yin Farauta ko Ya}i (Tsaro).....	47
3.1.1 Kokara.....	47
3.1.2 Sanda.....	47
3.1.3 {olo.....	48
3.1.4 {ere	48
3.1.5 Gora	48
3.1.6 {otar Wu}a.....	48
3.1.7 {otar Adda.....	49
3.1.8 {otar Gitta	49
3.1.9 Butun-butumin Kifi (kifin itace)	50
3.1.10 Tarkon Kamun Zomo.....	50
3.1.11 Butum-butumin Burtu	52
3.1.12 {otar (sandar) Mashi.....	52

3.1.13 {otar Bindiga.....	52
3.1.14 Sandar Baka.....	53
3.1.15 Kujerar Zama Ta Ya}i Mai {afa Shida.....	53
3.2 Fasahar Kayan Yaki na Makera	53
4.0 Kammalawa.....	54
5.0 Ta}aitawa.....	54
6.0 Auna Fahimta.....	54
7.0 Manazarta.....	54
KASHI NA 3: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Aikin Gida	
1.0 Gabatarwa.....	54
2.0 Manufar Darasi.....	55
3.0 {umshiya.....	55
3.1 Kayan Hidimar Gida na Sassa}a.....	55
3.1.1 Turmi.....	55
3.1.2 Ta~arya.....	56
3.1.3 Kujerar Zama ta Mata.....	57
3.1.4 Akushi.....	58
3.1.5 Muciyar Tu}in Tuwo.....	59
3.1.6 Matsefi.....	60
3.1.7 Kuyafa.....	60
3.1.8 Ludayi.....	60
3.1.9 Mada~i.....	61
3.1.10 Dankai:.....	61
3.1.11 Diringi.....	62
3.5.12 Ageggi.....	62
3.1.13 {oshiya.....	62
3.1.14 Kujerar Zama ta Maza	63
3.1.15 Guru	63
3.1.16 Turken Doki	63
3.2 Kayayyakin Aikin Gida na Majema.....	63
3.2.1 Kayan Kida.....	63
3.2.2 Guga.....	64
3.2.3 Kayan Fatake:.....	64
3.2.4 Kayan Shimfida:	64
3.2.5 Kayan Sutura.....	65
4.0 Kammalawa.....	65
5.0 Ta}aitawa.....	65
6.0 Auna Fahimta.....	65
7.0 Manazarta.....	65
Kashi Na 4: Fasahar Sana'o'i Wajen Samar Da Magugunan Gargajiya	
1.0 Gabatarwa.....	66
2.0 Manufar Darasi.....	66
3.0 {umshiyar Darasi.....	66
3.1 Ba da Magani a Wajen Masassa}a.....	66
3.2 Maganin Neman Waraka Daga Cuta.....	68

3.2.1. Maganin Firgitar Yara (ciwon tsuntsu)	69
3.2.2 Maganin Ma}ero	69
3.2.3 Maganin Basir.....	69
3.2.4 Maganin Baska.....	69
3.2.5 Maganin Shawara	69
3.2.6 Maganin Ciwon Ciki da Zafin Jiki da Ciwon Jiki.....	70
3.2.7 Maganin {aba / Gwaiwar Ciki.....	70
3.2.8 Maganin Ciwon Daji	71
3.2.9 Maganin Miyagun Mafarkai	71
3.3 Magungunan Biyan Bu}atun Rayuwa	71
3.3.1 Maganin Neman Aure	72
3.3.2 Maganin Inganta Soyayya	73
3.3.3 Maganin Neman Haihuwa	73
3.4 Wasu Hanyoyin Siddabarun Masassa}a.....	73
3.4.1 Ta Hanyar Saran Itace.....	75
3.4.2 Ta Tura Itace Gefe	75
3.4.3 Ta yi wa Wani lje da Gizago.....	75
3.4.4 Saran Itace Jini na Tsiyaya	76
3.4.5 Nakasa Kayan Sassa}a na Abokan Hamayya.....	76
3.5 Magungunan Kariyar Kai	76
3.5.1 Maganin Kariyar Kai da Iskoki	77
3.5.2 Maganin Kariyar Kai na Gamo da Iskoki	78
3.5.3 Maganin Kariyar Kai na lje ko Jifa	78
3.5.4 Na Tsare Kayan Aiki na Masassa}a	79
4.0 Kammalawa.....	79
5.0 Ta}aitawa.....	80
6.0 Auna Fahimta.....	80
7.0 Manazarta.....	80
Kashi Na 5: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Ado	
1.0 Gabatarwa.....	81
2.0 Manufar Darasi.....	81
3.0 {umshiyar Darasi.....	82
3.1 Kayakin Ado na Ma}era.....	82
3.2 Kayan Ado na Dukawa.....	82
3.3 Kayan Ado na Masa}a.....	82
4.0 Kammalawa.....	83
5.0 Ta}aitawa.....	83
6.0 Auna Fahimta.....	83
7.0 Manazarta.....	83
FASALI NA 3: TASIRIN ZAMANI A KAN SANA'O'IN HAUSAWA	
Kashi Na 1: Wasu Kayayyakin Da Masu Sana'ar Sassa}a Kan Samar	
1.0 Gabatarwa	84
2.0 Manufar Darasi.....	84
3.0 {umshiyar Darasi.....	84
3.1 Dangarafai	84

3.2 Gyan]ama	85
3.3 Itacen Kafa Hula	85
3.4 Cakarkara.....	86
3.5 Allon Karatu.....	86
3.6 Sandar Kiwo	87
3.7 {yaure (Gambu ko }ofa)	87
3.8 [an (marfin) gyan]ama.....	88
3.9 Mabugi	88
3.10 Sa'i ko Mudunnabi.....	89
3.11 Lofe.....	89
4.0 Kammalawa.....	89
5.0 Ta}aitawa.....	89
6.0 Auna Fahimta.....	89
7.0 Manazarta.....	90
Kashi Na 2: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Dukanci Kan Samar	
1.0 Gabarwa.....	90
2.0 Manufar Darasi.....	90
3.0 {umshiyar Darasi.....	91
3.1 Kayan Aikin Gida.....	91
3.2 Kayan Aiki na {awa.....	91
3.3Wasu kayayyaki na Aiki.....	92
3.4Kayan Dukawa na Sutura.....	92
3.5 Kayan Dukawa na Samar da Tsaro.....	93
4.0 Kammalawa.....	93
5.0 Ta}aitawa.....	94
6.0 Auna Fahimta.....	94
7.0 Manazarta.....	94
Kashi Na 3: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Sa}a Kan Samar	
1.0 Gabatarwa.....	95
2.0 Manufar Darasi.....	95
3.0 {umshiyar Darasi	95
3.1 Samar da Kayan Sutura.....	95
3.2 Samar da Kayan Shimfi}a.....	95
3.3 Wurin Ajiyar Kaya.....	96
3.4 Samar da Kayayyakin }awa.....	96
3.5 Samar da Kayan Rufin Muhalli.....	96
3.6 Kayan Kariyar Zafin Rana.....	97
4.0 Kammalawa.....	97
5.0 Ta}aitawa.....	97
6.0 Auna Fahimta.....	98
7.0 Manazarta.....	98
KASHI NA 4: Tasirin Shirin Game Duniya (Globalization) A Kan Sana'o'in Hausawa	
1.0 Gabatarwa.....	98
2.0 Manufar Darasi.....	99
3.0 {umshiyar Darasi.....	99

3.1 Waiwaye A Kan Manufar Shirin Game Duniya (<i>Globalization</i>).....	99
3.2 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayan Aiki.....	101
3.2.1 Tasirin Zamani Da Kimiyya akan Sana'ar Kira.....	102
3.3 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayayyakin da Sana'o'in Kan Samar	103
3.4 Tasirin Shirin Game Duniya A Kan [abi'un Masu sana'ar.....	105
4.0 Kammalawa.....	107
5.0 Ta}aitawa.....	107
6.0 Auna Fahimta.....	107
7.0 Manazarta.....	107

HAU 214: HAUSA TRADES AND CRAFTS (2 CREDITS UNITS)

Gabatarwa

Wannan kwas ya himmatu ne wajen bayyana samuwar sana'o'i a cikin zamantakewar Hausawa. A cikin tattaunawar kuwa, za a ga rabe-raben masu aiwatar da fitattun sana'o'i da ayyukansu. Darussan da ke cikin kwas jin za su bayyana kayayyakin da masu sana'o'in gargajiya ke samarwa da kuma muhimancinsu ga al'umma.

Manufar Kwas

Manufar wannan kwas ita ce a samar wa da jalibai ko masu karatu bayanai da za su ba su haske ko masaniya a kan batutuwan da suka shafi sana'o'in Hausawa na gargajiya da a jiya da yau.

{unshiyar Kwas

Wannan kwas ya }unshi fasali guda uku muhimmai, kuma kowane daga cikin fasullan suna }auke ne da kashi hu}u zuwa biyar, wannan ya bayar da jimlar kasusuwan guda goma sha hu}u a gaba}ayan kwas jin. A cikin kowane kashi akwai tambayoyin auna fahimta da aka yi zuwa ga}alibai domin su zamar masu wata kafa ta auna fahimtarsu zuwa da darussan.

FASALI NA 1: KAFUWAR HAUSAWA DA SANA'O'INSU

Kashi Na 1: Kafuwar Al'ummar Hausawa

1.0 Gabatarwa

A cikin wannan darasi za a tattauna ne dangane da kafuwar al'ummar Hausawa. al'ummar Hausawa kuwa al'umma ce da ke zaune a yankin yammacin Afrika, wa}anda harshen Hausa shi ne harshensu. Akwai mabambanta ra'ayoyi dangane da sanin ha}ikanin tarihin asalin kafuwarsu a duniya. Bisa ga wannan, a }o}arin laluben sanin tarihin kafuwarsu, akwai hanyoyi uku da masana suka bi wajen samar da tarihin. Wa}annan hanyoyi sun ha}a da tarihin da aka samu daga rubuce-

rubuce na masana tarihi da wanda ya shafi wasu kayayyaki da aka tono a }ar}ashin }asa ko aka gani a wannan yanki, sai kuma tarihin da aka gina bisa zantukan baka na kunne ya girmi kaka. A wannan kashin, aikin zai tatauna a kan asalin Hausawa da muhallinsu da rabe-rabensu.

2.0 Manufar Darasi:

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen darasin }alibai su samu }arin haske dangane da tarihin kafuwar Hausawa da muhallinsu da kuma rabe-rabensu.

3.0 {umshiyar Darasi:

Wannan darasin ya }unshi zantuka da suka shafi asalin Hausawa da harshensu da muhallinsu. Haka darasin zai tattauna a kan rabe-raben Hausawa.

3.1 Su wa ye Hausawa?

Matsalar gane Bahaushen masana tarihi da al'adu sun yi }auki ba da}i a kan ainihin gano Bahaushen asali, wasu daga cikinsu sun yarda harshe ya zama babban ma'auninsu, wasu kuwa suka mara wa al'ada baya, wasu kuwa suka fandare suka ce sai dai addinin musulunci. Duk da haka bai hana wasu su karkata zuwa gado da gidadanci, sanin cewa kowani bakin wuta da irin nasa haya }i.

Farfesa Abdullahi Smith yana da ra'ayin cewa Hausawa sune mutanen da suke a }asar Hausa a }arshen }arni na goma sha biyar (15 century). A yayin da dukkanin }asashen }asar Hausa suka kafu, kuma jama'ar suka zauna a can na tsawon lokaci.

A ra'ayin wasu masana, harshe shi ne babban abin da za a gane Bahaushen, wato dole ne mutum ya kasance yana iya magana da Hausa rarara. Kuma a duk lokacin hul}arsa da mutane ya yi amfani da harshen Hausa a matsayin harshensa na farko, babu ingausa da jani-in-jaka.

Duk da yake ba dukkanin mazauna }asar Hausa ba ne musulmai ba, kuma musulunci ya zama hujja ta gane Bahaushen a }asar Hausa. Wannan ba zai sa mu ce Bamaguje ba Bahaushen ba ne . Domin kuwa ba dukkanin Bahaushen ba ne musulmai ba. Don haka, masana da ke da wannan ra'ayin wasu takwarorinsu masana suka ce da su "A sake lale inji kartagi da ya so sata".

Wasu masana sun ce wanda duk za a ce ma Bahaushen dole ya kasance yana da tarihin zama Bahaushen kaka da kakanni. Don haka ne }abilan Abakwariga an yadda da zaman su Hausawa duk da kasancewar }asar musulmai ba ne. Amma suna da tarihin iyayensu Hausawa ne na tsatso. Wannan yana nuna }ar mutum Bahaushen ne to iyayensa za su ci gaba da zama Hausawa har tutul.

Masana daban-daban na duniya bakinsu bai sa~a ba wajen cewa babu wata madogara da za a iya tsayawa a kanta wajen tabbatar da ha }i}anin lokacin da aka fara halitta a doron }asa. Su kansu masana tarihi sun yi ta sa~ani game da haka, wannan ya ce kaza, wancan ya ce kaza, wa}ancan kuma su ce kaza.

Wasu daga cikin masana tarihi sun ambaci cewa ita kanta duniya shekara dubu bakwai kawai za ta yi ta }are. Wasu kuma suka ce, kafin }an Adam ya zo duniya,

akwai halittu iri-iri da suka zauna shekaru masu yawa. Wasu kuma cewa suka yi, duniya ta yi shekara dubu saba'in sau bakwai (70,000 x 7), kuma kowace dubu saba'in akwai irin halittar da ta zauna a cikinta kamar mala'iku da Aljannu da tsuntsaye da dabbobi da sauransu, sannan daga baya Jan Adam ya zauna¹. Sai dai fa duk da waJannan bayanai, babu wanda ya faji adadin shekarun duniya na ha}i}a ko kuma mafarar halitta, Al-}ur'ani mai tsarki da sauran littattafai masu girma sun ambata cewa Annabi Adamu (A.S.) da Hauwa'u su ne farkon mutane a doron }asa².

Masana tarihi sun amince cewa, al'ummomi da suka fi da}ewa a duniya su ne Misarawa da Indiyawa da Sinawa da Babilawa da Girkawa da Rumawa da kuma Farisawa. A kan haka ne masana ke kiran zamanin farko da cewa "[ATACCI", domin kuwa shi kansa Jan Adam bai san kansa a wancan lokaci ba, saboda babu wayon sarrafa komai kuma babu dabara sai tafiye-tafiye kawai daga nan zuwa can cikin dazuka da kogunan duwatsu da gefen kogi, kuma a mafi yawan lokaci tsirara³

Daga baya aka fara 'yar wayewa kuma ana Jan taruwa waje Jaya don taimakon juna. Ta haka ne aka sami al'umma da dangi, aka fara samar da unguwanni da }auyuka da birane. Samuwar haka ba zai rasa nasaba da yawan jama'a da aka samu ba a sakamakon auratayya da haihuwa da neman kariya daga ma}iya da kuma dangantakar sana'o'i⁴. Al,ummar Hausawa kamar sauran al'ummun duniya, ta kafu ne kuma ta bun}asa a bisa wannan tafarki.

Daga nan aka fara noma wanda aka }auka shi ne matakin ci gaba na farko ga Jan Adam. A bisa ga taimakon juna sai aka sami shugabanci ta fuskar mulki da sana'o'i, wanda sannu a hankali har abu ya kai ga kafa hukuma da mulki. Ta haka har Jan Adam ya kai ga duk ci gaban da ya samu kansa ya zuwa yanzu.

3.2 Muhallin {asar Hausa

A nan masana da dama sun kawo zantuka mabanbanta, amma masu kusanci da juna dangane da ina ne }asar Hausa? A nan an yi }o}arin waiwaye dangane da ra'ayoyin masana da }aliban ilimi a }o}arin amsa wannan tambaya. Daga cikin masanan da aka yi waiwayen ayyukkansu dangane da }asar Hausa su ha}a da:

A ra'ayin Sutton (1979:179-201) ya bayyana cewa, }asar Hausa wani yanki ne inda harshen Hausa shi ne harshen farko ga dukkan mutane ko mafi yawan al'ummar da ke zaune a wannan yanki, kuma }asa ce mai yawan gaske. Wannan masanin na nuni da cewa harshen Hausa shi ne harshen da aka fi amfani da shi a wannan yanki, don haka ana iya samun wasu }ananan }abilu a cikin }asar Hausa. Alhassan da wasu (1982:1-2) a nasu hasashen sun bayyana }asar Hausa da cewa: {asar Hausa ta asali tana shimfi]e ne a Afirka ta yamma. {asar tana shimfi]e a tsakanin hamadar sahara da dazuzzukan da suka doshi ga~ar tekun Atlantika daga

kudu. Haka sun }ara da cewa, }asar Hausa tana a tsakanin layi na goma sha biyar (15 N) zuwa layi na goma sha takwas (18 N) a arewa da Ikwaita (Equator). A gabas da layin Grenwhich kuwa, }asar tana a layi na takwas (8 E) da na goma sha biyu (12 E).

A hannu }aya kuwa, Adamu (1978:1-2) yana da ra'ayin cewa, }asar Hausa kafin }e}ashewar hamadar sahara ta kai har wajajen Assode, a can arewa maso-gabas ga Agades. Daga baya ne a dalilin }e}ashewar sahara da kuma mamayewar da }abilun Buzaye suka yi wa Azbin , aka sami Gobirawa suka yi hijira suka doshi kudanci har suka iso mazauninsu na yanzu bayan sun zauna a wajajen birnin Lalle.

Haka shi ma Adamu (1997:11) yana da ra'ayin cewe, }asar Hausa a yau tana cikin Afirka ta yamma a arewacin Nijeriya, kuma ta zarce har zuwa }asar Nijar a wajajen Mara}i da wasu garuruwa. Daga gabas ta yi iyaka da }asar Barno, daga yamma ta yi iyaka da wani sashe na Dahomey a can gabas da kogin kwara. Daga kudu kuwa ta kai har iyaka da }abilun Gwari da na kudancin Zariya da kudancin Bauchi. Haka ya }ara da cewa, }asar Hausa ta }unshi garuruwa kamar su Kano da Sakkwato da Zariya da Katsina da Daura da arewacin Bauchi. Farfajiyar }asar Hausa ta zarce har zuwa Damagaram da Filinge da Mara}i da Dogon dutsi da {wanni duk a cikin janhuriyar Nijar.

Haka Gummi (2015:45) ya rawaito cewa Augi, (1984) da Bunza (2009 da 2011) suna cewa:

{asar Hausa ta asali tana nan ne a daulolin da suka wanzu a ra~in Kogin Rima. Daulolin ba wasu ba ne face daulolin Kabi da Gobir da Zamfara. Daga wannan wurin ne aka haifi Hausa aka kuma yanke cibinta, kuma daga nan ne Hausa ta ya}u zuwa sauran wurare. Duk da yake wa}annan masana sun fa}a cewa, akwai bu}atar zurfafa bincike domin gano tabbacin hasashensu. Baya ga wannan, a ra'ayin Ibrahim (1981:1) a tasa fahimta cewa ya yi:

{asar Hausa tana shimfi}e ne a can arewacin Nijeriya da kuma kudancin janhuriyar Nijar a cikin Afirka ta yamma. Daga gabas ta yi iyaka da }asashen Borno. Daga yamma ta yi iyaka da }asar Dahomey, a gabas da kogin Kwara, daga arewa ta yi iyaka da }asar Adar a janhuriyar Nijar. Daga wajen kudu ta yi iyaka da }abilun Gwari da kuma }abilun kudancin Zariya da na kudancin Bauchi.

Bisa ga la'akari da ra'ayoyin da masana suka bayar a sama, a nan za a fahinci cewa, kusan dukkan ra'ayoyin nasu sun tafi a kan cewa, }asar Hausa }asa ce mai yawan gaske wadda take shimfi}e a Afirka ta yamma a yankin arewacin Nijeriya da kudancin janhuriyar Nijar. Wannan yanki kuwa ya }unshi garuruwa kamar su Kano da Daura da Ha}eja da Katsina da Zamfara da Zariya da Kabi da Sakkwato da kudancin Bauchi. Bugu da }ari, }asar Hausa ta }unshi garuruwa kamar su Kwanni da Mara}i da Damagaram da dai sauransu a janhuriyar Nijar. A duk fa}in wa}annan garuruwa ko yanki da masana suka bada ra'ayoyinsu a kai dangane da farfajiyar

ƙasar Hausa, harshen Hausa shi ne harshen farko da mutanen wannan al'umma ke amfani da shi a wurin mu'amalarsu na yau da kullum. Duk da yake akwai sauran ƙananan ƙabilu da ake samu a ƙasar Hausa, amma harshen Hausa da al'adun Hausawa ya yi kaka-gida a kan waƙannan ƙabilu. Haka wannan ba yana nufin ba a samun Hausawa a wasu sassa daban na duniya ba, kuma suna gudanar da rayuwarsu irin na Hausawa.

3.3 Rabe-Raben Hausawa

Ganin cewar al'ummar Hausawa al'umma ce da ke zaune a sassa daba-daban na ƙasar Hausa, wannan ya haifar da samun yankuna mabambanta tare da haifar da bambanci a tsakaninsu. A wani ƙaulin an karkasa Hausawa zuwa gida bakwai, waƙannan kashe-kashen sun ƙunshi yankunan ƙasashen Hausa kamar: Kano, Daura, Zazzau, Gobir, Katsina, Rano da Garun Gabas.

3.4 Taƙaitaccen Tarihin Wasu ƙasashen Hausa Bakwai

DAURA

Masana ba su gano cikakken bayani game da asalin mutanen Daura ba. Sai dai akwai wani marubuci mai suna Dr Isma'ila Tsiga a littafinsa mai suna *Sarauniya Daurama* yana da ra'ayin cewa, asalin mutanen da suka fara zama Daura Falasƙinawa ne. Wai wani mutum mai suna Najib wanda ƙansa Abdulƙadir ya bar ƙasar Falasƙinu ya zo Libiya ya zauna. Daga Libiya kuma ya wuce zuwa Turabulus. A nan aka nuna ya nemi sarauta, da bai samu ba sai ya yi hijira zuwa kudu inda har Allah ya kawo shi Rafin Kusugu ya zauna. Wannan wuri nan ne tsohuwar rijiyar nan ta Daura. Wasu malaman tarihi sun nuna cewa ya samu wasu mutane a wannan wurin, wasu kuma suka ce shi ne ya fara zama a wurin tare da mutanensa. Akwai bayanin da ya nuna cewa, tun lokacin da mutane suka fara zama a wannan wuri mata ne ke sarauta. Ana kiran sarautar da suna *Magajiya*. Sannan an ce wai mace tun tana da shekara goma ake gane idan za ta yi sarauta. Saboda haka, idan an gane haka, to ba a ƙara barin ta fita ko ƙofar gida, sai dai a ajiye ta cikin gida a yi ta yi mata wasu al'adu da ba za ta yi sha'awar namiji ba, domin a tsarin sarautar wannan lokaci Magajiya ba ta aure. Kafin zuwan Bayajida, an ce an yi Magajiyoyi 17.

1 Kufuru	6 Yabamu	11 Shata	16 Zama
2 Ginu	7 Gizirgizir	12 Batatune	17 Daurama
3 Yakono	8 Inna Gari	13 Sandamata	
4 Yakunya	9 Daura	14 Jamata	
5 Walzamu	10 Gamata	15 Hamata	

KANO

Kano tsohon gari ne wanda shi masana suka kasa gano lokacin da mutane suka fara zama a cikinsa. Sai dai ana kyautata zaton daga cikin mutanen da suka fara

zama a inda ake kira birnin Kano a yau akwai **Abagayawa**. Waɓannan mutane sun zo ne daga **Gaya** }imanin kilomita hamsin daga gabas. Su waɓannan mutane an nuna ma}era ne, sai dai suna haɓawa da noma da farauta. A yawace-yawacen da suke yi na neman }arfen da za su yi }ira da shi har suka kawo Dutsin Dala, wurin da suka gano cewa akwai tama mai yawan gaske a wurin. Wannan ya sa kewayen Dutsin Dala ya zama wurin zama gare su. Shugaban waɓannan mutane sunansa **Kano**, wato sunansa ne aka ba garin. Daga baya an samu wasu mutane da suka zauna kusa ga Dutsen da ke zagaye da Kano. Waɓannan wurare kuwa sun haɓa da **Magwan** da **Fanisau**. Ganin cewa wurin yana da albarkar noma da namun daji, sai mutane suka yawaita a wurin. Da haka ne suka samu shugaba wanda akan ba jagoranci ta la'akari da }arfinsa da jaruntaka. Ayyukan shugaban a wannan lokaci sun haɓa da:

- Kula da abin bauta.
- Kai sa}o zuwa ga abin bauta.
- Kar}o sa}o zuwa ga mabiya.
- Kiyaye dokin farauta.
- Shugabantar tsafin }asa da tabbatar da biyayya.

Daga cikin Sarakunan da aka nuna sun shahara a Kano akwai **Barbushe** wanda aka ce }ato ne ba}i, majiyi }arfi, mai gizo da gashi da yawa a fuska. Saboda }arfinsa, an ce shi ka}ai yakan farauto giwa ya azo ta bisa kai ya yi tafiyar yini }aya har ya kawo gida. Sunan tsafin nasu **Tsumburbura** wanda shi suke bauta, kuma yana nan a saman Dutsen Dala cikin wata 'yar bukka. Barbushe shi ne shugaban tsafin. Jama'a kan taru sau }aya a shekara don bautar tsafin.

KATSINA

Wasu maharban Adawa aka ce su suka kafa Katsina a yawace-yawacen da suke yi na neman abinci. Dangane da masarautar Katsina da **Ha~e** kuwa, wai wani mutum mai suna **Bagari Jirgo** ya kafa ta }imanin shekaru 3500 da suka wuce. Wasu kuma suka ce, wasu maharba ne da suka fara zama a **Dur~i-ta-kusheyi** da **Birnin Bugaje** suka kafa Katsina. Wasu suna da ra'ayin cewa, wai **Katsi** da **Buga** wa}anda suka fito daga cikin zuri'ar Adawa da Samudawa su suka kafa Katsina. Wai daga sunan **Katsi** aka samu sunan garin. Masu wannan ra'ayi sun tabbatar da cewa, akwai alamun kaburban waɓannan mutane a **Dur~i-ta-kusheyi** da wasu }auyuka na kusa da ita. Wai mutanen sun zauna a nan ne don }iban tama da farautar dabbobin da ke wurin.

Masana tarihi sun ce, an fara samun tsarin sarauta a Katsina tun }arni na 15. Wai an yi sarakuna fiye da 30 kafin jihadin Shehu [anfodiyo. A tsarin sarautar **Ha~e** kuwa, Sarki na farko shi ne Kumayau }an Bawo jikan Bayajida. Zuri'ar Kumayau ne suka ci gaba da mulki har zuwan **Korau** daga 'Yandoto wanda ya kashe **Sanau** ya kafa sabon gidan sarauta. Daular Katsina ta girma }warai a }arni na 16 lokacin

da ‘yan kasuwa daga }asar Moroko da Songhai suka shigo }asar a shekarar 1591. Mulkin Katsina ya fita daga hannun Ha~e ne a lokacin jihadin [anfodiyo (1804) inda wasu suka yi }aura suka koma Maraji, sai Fulani suka maye gurbinsu. Sarkin Katsina Ummarun Dallaji shi ne Sarki na Farko a mulkin Fulani.

GOBIR

Gobir da]a]iyar daula ce da aka ce ta rayu tun }arni na 8. Wai asalin Gobirawa daga *Azbin* da *Bilma* suke. Wasu sun ce, wa]annan mutane sun zo }asar Gobir ne neman wurin noma. Da suka yada zango sai suka }i tashi don sun ga wurin zama. Wasu kuma suka ce, Sarki *Lamarudu* ya koro su saboda tsaurin kansu suka zo nan suka zauna. Birnin farko da daular Gobir ta kafa shi ne *Lalle*, daga baya suka kafa *Birnin Magale*. Gobirawa sun yi ya}e-ya}e da yawa don fa]a]a }asarsu. Sarkin Gobir *Ibrahim Babari* shi aka ce ya kafa babban birnin Gobir a *Al}alawa* bayan ya kori Sarkin Gobir *Uban Ashe*. Masu jihadi sun ci Gobir da ya}i a shekarar 1808 inda aka nuna an yi Sarakuna 6 kafin jihadi. Sarki Bawa jangwarzo shi ne ya fi shara daga cikinsu. Bayan an ci su da ya}i suka warwatsu, Sarkin Gobir Maya}i shi ya kafa *Tcibiri*, *Hassan [an Halima* ya yi masa tawaye suka gudu suka kafa Sabon Birnin Gobir. A Sabon Birnin Gobir an yi shahararrun Sarakuna 16, daga cikinsu har da wata mace mai suna *Innar Gobir* wadda ake yi wa kirari da “Inna ‘yar Bukumu gagari maza”.

3.5 Ta}aitaccen Tarihin Wasu Garuruwan Banza Bakwai

ZAMFARA

Zamfara dai tana }aya daga cikin manyan garuruwan nan da ake kira Banza Bakwai. ita dai Zamfara tana shimfi]e ne a Arewa maso Yammacin Nijeriya. Kamar yadda tarihi ya nuna, asalin Zamfara mutane ne maharba wa]anda aka fi sani da Maguzawa. An kafa masarautar Zamfara a }arni na 11 tare da birnin *Dutsi* a matsayin cibiyarta. Masarautar Zamfara ta bun}asa }warai a farkon }arni na 16 wadda ke da iyaka zuwa *Gulbin Ruma* a Arewa zuwa *Gulbin Ka* a Kudu maso Yamma. Sarakuna da dama sun yi mulki a Dutsi wa]anda suka ha]a da *Dakka*, *Kokai-kokai*, *Dudufari*, *Jatau*, *Jimir* da kuma wata sarauniya mace mai suna ‘*Yar Goje*. Sarauniya ‘Yar Goje ta da]e a karagar mulki inda a shekarar 1310 ta mayar da birnin masarautar daga Dutsi zuwa wani wuri da ake kira *Kuyanbana* a Kudu maso Gabacin Dutsi. Sarauniya ‘Yar Goje ta yi amfani da sojojin ya}inta da ake kira *Samudawa* ta yi yun}urin amshe kusan garuruwa 23 inda a yanzu haka suke amsa sunan Zamfarawa a }asar Sakkwato.

Wani ra’ayi ya nuna Zamfarawa sun tashi daga *Dutsi* zuwa wani wuri wai shi *Rafin Gagare* kusa da wani gari mai suna Isa. Ra’ayin ya ci gaba da cewa, an kafa Zamfara ne a dalilin wata mata mai suna *Fara* jiyan wani Sarki ne a Gobir wadda ta ~ace wa mijinta a daji, sai wasu maharba suka tsince ta suka tafi da ita wani }auye mai suna *Unguar Maza* kusa da Dutsi, daga baya suka mayar da ita gida a Gobir. Jin da]in da Sarkin Gobir ya yi na kawo masa }iyarsa, sai ya ba maharban

gari don su zauna tsakanin Unguwar Maza da Nijer. Daga nan sai maharban suka sanya ma wurin suna Zamfara, wato daga kalmar *Maza* da *Fara* aka samar da sunan. Zamfara ta yi Sarakuna }imanin 78 har zuwa yau, kuma daga cikinsu akwai *Banaturmi, Bawa, Mijigu, Birtakiskis, Sanakafo* da sauransu.

NUPE

{asar Nupe }asa ce mai da[a]]en tarihi. Masana tarihi sun nuna cewa, Nupe ta samo asali ne daga wani jarumin mutum mai suna *Tsoede* wanda shi ne ya kafa daular Nupe. Sunan nasa ya samo asali ne daga *Etsu* ko *Tsu Ede*. Mutanen }asar Nupe sun kasance a warwatse ba su ha}e wuri }aya ba a wancan lokaci, kuma suna }ar}ashin mulkin *Igala* ne wanda ke da }arfin mulki sosai a wancan lokaci. Daga baya ne wannan jarumi Tsoede ya ha}e su wuri }aya, ya kuma kafa babban birnin Nupe wanda ake kira *Nupeko* inda ya zama shi ne Sarki na farko wato Etsu Nupe. Daular Nupe ta bun}asa }warai a farkon }arni na 16 inda kuma ta dur}ushe sakamakon addabar ma}iya da suke kewaye da ita kamar Jukun da Oyo da kuma Igala. A }arni na 19 Fulani sun samu kar~e daular ta Nupe a }ar}ashin jihadin Shehu [anfodiyo. Daular Nupe ta ci gaba da zama }ar}ashin kulawar daular Fulani a }ar}ashin jagorancin wani malami mai suna *Malam Dendo*, inda aka ce Nufawa da yawa sun kar~i Musulunci a hannun wannan malami. Daular ta sake dur}ushewa a lokacin da Turawan mulkin mallaka suka kawar da daular Musulunci a shekarar 1897. Mafi yawan Nufawa suna zaune ne a jihar Neja, kuma kashi 90 daga cikinsu Musulmi ne, da yake har yanzu akwai birbishin addinin gargajiya, sai dai yana da rauni sosai. Kamar dai sauran dauloli, Nupe tana da manya da }ananan Sarakuna. Nufawa suna da al'adu da yawa, domin mafi yawansu suna da tsagar aska na al'ada a fuskarsu. Tarihi ya nuna an yi Sarakuna da dama a }asar Nupe. Ga sunanyen wasu daga cikinsu:

Tsoede	1531-1591	Majiya II	1805-1810,
1830-1834			
Shaba	1591-1600	Idrisu }an Jimada	1810 -1830
Zaulla	1600-1625	Usman Zaki	1834-1859
Jiga	1625-1670	Masaba	1841-1873
Mamman Wali	1670-1679	Umaru Majigi	1873-1884
Abdu Waliyi	1679-1700	Maliki	1884-1895
Jibirin (Jibirilu)	1700-1759	Abubakar	1895-1901
Mu'azu	1759-1767	Muhammadu	1901-1916
Majiya I	1767-1777	Bello	1916-1926
Iliyasu	1777-1778	Sa'idu	1926-1935
Mamman	1795-1796	Muh'd Ndayayako	1935-1962
Jimada	1796-1805	Usman Sarki	1962-

4.0 Kammalawa:

Bisa ga zantukan da aka tattauna a wannan kashin za a ga cewa al'ummar Hausawa al'umma ce da ke da dogon tarihi. Sanin ha}i}anin tarihinsu wani abu ne mai wuyan tantancewa. Babban abin da ya bayyana a fili shi ne Hausawa su ne masu amfani da harshen Hausa wa}anda Ja'ibobinsu da al'adunsu duk irin na Hausawa ne, kuma galibi suna zaune ne a yammacin Afrika.

5.0 Ta}aitawa:

A wannan darasin an kawo ta}aitaccen tarihin kafuwar Hausawa a }asar Hausa are da kawo muhallinsu da kuma rabe-raben Hausawa.

6.0 Auna Fahimta:

Wane ne Bahaushe? Yi ta}aitaccen bayani a kan Gobirawa da Katsinawa.

7.0 Manazarta

Adamu, M. (1978). *The Hausa Factor In West African History*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Adamu, M.T. (1997). *Asalin Hausawa da Harshensu*. Kano: [ansarkin Kura Publishers.

Bunza, A.M. (2009). *Naramba}a*. Lagos: Ibrash Publishers.

Gummi, M.F. (2015). "Sarkanci a Lardin Sakkwato." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Ibrahim, M. S. (1981). "Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya." Kano: Takardar da aka gabatar a Sashen Harsunan Nigeriya Jami'ar Bayero.

Sutton, J.E.G. (1979). "The Aquatic Civilization of Middle Africa." *Journal of African History*. vol xx No 2 pp 179-201.

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Kashi Na 2: Samuwar Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya

1.0 Gabatarwa:

A darasin da ya gabata an tattauna a kan tarihin kafuwar Hausawa musamman abin da ya shafi tarihinsu da muhallinsu da kuma rabe-rabensu. A wannan darasun za a tattauna ne a kan samuwar sana'o'insu. Sana'a ita ce babbar hanyar dogaro da kai a kowace irin al'umma da ke tin}ahon samar da ci gaba a cikin al'ummarta. Hausawa sun da}e da samar wa kansu hanyoyin da za su ci gaba a cikin rayuwarsu musamman wajen samar wa kansu abubuwan bu}atun yau da kullum. Don haka, wannan kashin zai yi }o}arin kawo tarihin samuwar sana'o'in Hausawa na gargajiya.

2.0 Manufar Darasi:

Manufar wannan darasi ita ce a fahimci dalilan samuwar sana'o'in Hausawa da yadda sana'o'in suka ci gaba da ya}uwa suna bun}asa a }asar Hausa.

3.0 {umshiyar Darasi:

A wannan darasin za a yi waiwaye a kan ma'anar sana'a da tarihin samuwar sana'o'in Hausawa. Haka darasin zai yi bayanin dalilan da suka haifar da samuwar sana'o'in.

3.1 Waiwaye a kan Ma'anar Sana'a

Tantance ma'anar sana'a kai tsaye abu ne mai wuya matu}a, saboda masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu musamman a Bahaushiyar al'ada. Don haka, wannan fasali ya yi nazarin wasu daga cikin ra'ayoyin masana dangane da ma'anar sana'a.

Ita dai kalmar sana'a kalma ce ta Larabci. A Larabce kuwa kalmar na nufin aiki. Daga baya Bahaushe ya ari kalmar tare da ma'anarta daga Larabci. Bayan tafiya ta yi tafiya sai ma'anar kalmar a wurin Bahaushe ta }ara fa}a}a har ta }unshi duk wani aiki da za a yi don gudanar da wani abu da za a musanya a tsakanin }ai}aikun al'umma ko rukunin jama'a. Maigandi (2014:242) ya }ara da cewa:

Kalmar sana'a dai kalma ce wadda ake hasashen asalinta daga harshen Larabci ne. Kalmar a harshen Larabci / swana'atu/ ce, sai Bahaushe ya yi mata kwaskwarima don ta dace da yadda yake fa}a. Babban dalili shi ne, a Hausa babu harafin /swa/ sai ya mayar da ita /sinun/. Haka kuma aka shafe harafin /tu/ sai aka Hausance kalmar ta zama sana'a.

Bisa ga wannan fahimtar, masana da dama sun bayyana ra'ayoyinsu dangane da ma'anar sana'a. Ga misali, Yahaya da wasu (1987:48) sun bayyana sana'a da cewa: *Hanya ce ta amfani da azanci da hikima a sarrafa albarkatu da ni'imomin da [an adam ya mallaka don bu}atun yau da kullum.*

Don haka, kenan sana'a wata aba ce wadda mutum ya ji~anci yi da nufin samun abin masarufi don gudanar da harakokin rayuwa. A ra'ayin Garba (1991:11) cewa ya yi

Sana'a ita ce ginshi}in rayuwa da tattalin arzikin yau da kullum na Hausawa. Sannan kuma tana }aya daga cikin muhimman hanyoyin da ake gane martabar mutum da }asaitarsa da matsayinsa a cikin al'umma.

Wannan yana nuna sana'a tamkar wani madubi ne da za a kalla a iya gane matsayin mutum a cikin al'ummar Hausawa. A wata fuskar kuwa, Sharifai (1990:11) yana da ra'ayin cewa sana'a tana nufin

.... wata hanya da mutum yake bi don nema ko samun abinci, abinci yana zuwa ta hanyar ku}i ko wani abin da rayuwa za ta dogara a kai. kuma wannan hanya ta

zama wadda aka gada ce tun iyaye da kakanni ba wata ba}uwar al'umma ce ta kawo ta ba.

Bisa ga wannan ma'anar, za a ga cewa, mai wannan ra'ayin ya karkata ne ga ma'anar sana'a dangane da sana'o'in gado na gargajiya na Bahaushe.

Fauziya (2013:206) ta rawaito Madabo, (1979:27) yana cewa, *Sana'a da}a}iyar al'ada ce da ta nuna Hausawa a idon duniya ta kuma bun}asa }asar Hausa ta yadda ba}i suke zaune cikin jin da}i sakamakon sana'o'i daban daban.*

Wannan ya nuna sana'a hanya ce ta ciyar da al'umma na kusa da na nesa, tare da biyan bu}atun yau da kullum a dukkan sha'anoni na rayuwa bisa tsari.

A ra'ayin Yahaya, I.Y, da Gusau, S.M. da Yar aduwa, T.M (2001:48) sun bayyana cewa:

Sana'a wata aba ce wadda mutum ya ji~anci yi da nufin samun abin masarufi don gudanar da harkokin rayuwa. Aba ce wadda ta danganci tono albarkatun }asa da sarrafa hanyoyin kimiya da fasaha da ni'imomin da suke tattare da Jan Adam da sha'anin kasuwanci na saye da sayarwa da ciniki da sauransu.

Duba daga wannan ma'anar za a ga an tattaro abubuwa masu yawa da suka ji~anci sana'a.

A cikin The New Age Encyclopedia (1980:423) an bayyana sana'a da cewa: sana'a ta }unshi duk wani aiki da mutum ke aiwatarwa wanda ya }unshi saye da sayarwa domin samun abin bu}ata.

Haka a }amusun Hausa na CNHN (2006:186) an bayyana sana'a ko sana'o'i da cewa: *Aikin da mutum yake yi don samun abinci, misali manomi sana'arsa noma, wanzami kuwa sana'arsa aski ne.*

A }amusun Bargery (1934:896) ya bada ma'anar sana'a kamar haka: *Hanya ce ta kyautata gudanar da rayuwa.*

Shi kuwa Newman (1977: 177) cewa ya yi, *Sana'a ita ce abin da mutum yake yi don sabawa kamar gini.*

Bugu da }ari Wushishi (2011:26) yana da ra'ayin cewa:

Sana'a hanya ce ta samun aiki na dogaro da kai don tanadar abubuwan biyan bu}atu da neman rufin asiri kan harkokin rayuwa da kuma sarrafa albarkatu ta hanyar kimiya da fasaha da karkatar da su wajen saye da sayarwa da musayar kaya don mallakar abin da ba a iya samar wa kai.

Bisa ga la'akari da wa}annan misalai na ma'anonin sana'a da ke sama, idan aka yi nazarin wa}annan ra'ayoyi na masana za a fahimci cewa, kusan duk bori guda suke yi wa tsafi, domin kuwa kusan duk manufar su }aya dangane da ma'anar sana'a.

Bisa ga wannan, ana iya cewa, sana'a wata aba ce da mutum ke aiwatarwa da nufin samun abin masarufi domin gudanar da harkokinsa na yau da kullum da kariyar mutunci a cikin al'umma. Idan kuwa haka ne, ba shakka sana'a ta taka muhimmiyar rawa wajen bun}asa tattalin arzikin al'umma baki }aya.

3.2 Tarihin Samuwar Sana'o'in Gargajiyar Bahaushe

Sha'anin tarihi wani abu ne mai wuyar tantancewa musamman ganin cewa, kowane masanin yana kawo abin da ya fahimta ne sannan ya bayyana ra'ayinsa dangane da wata matsala. Don haka, samun sahihin tarihin asalin sana'o'in Hausawa na gargajiya wanda zai zama kar~a~~e kuma gamsasshe ga jama'a, wani abu ne mai wuyan gaske. Duk da haka, wannan ba zai hana a rasa samun ingatattun bayanai ba dangane da asalin sana'a ga al'ummar Hausawa.

Akwai masana irin su Garba (1991) da Rimmer da wasu (1948) suna hasashen cewa, bu}atoci da gurin rayuwar [an'adam su ne }ashin bayan ginuwar sana'o'insa domin samun sau}in gudanar da rayuwarsa ta yau da kullum. Don haka, bayan mutum ya samu lafiya, babbar bu}atarsa ta abinci ita ta haifar da sana'ar noma. Haka bu}atar noma ta haifar da samuwar kayan aikin gona wanda daga nan sai ta haifar da sana'ar }ira da sassa}a. Haka bu}atar sutura ta haifar da sana'ar sa}a, bu}atar muhalli ta haifar da sana'ar gini. Haka abin ya ci gaba da wanzuwa ta yadda yawan bu}atocin [an'adam na }aruwa yawan sana'o'insa na }aruwa har ya zuwa wannan lokaci na yau. Ta wannan hanya ce aka samu yawaitar sana'o'in gargajiya na Hausawa ta yadda kowa ya }auki wata sana'a da ya ga ta fi dacewa da shi domin bayar da tasa gudummawa a cikin al'umma. Masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu dangane da asalin sana'a. Daga cikinsu akwai Rimmer (1948) da Garba (1991) da Madabo (1970 da 2007) da Umar (1985) da sauransu.

Ga misali Maigandi (2014:245) ya rawaito Alhassan da wasu (1982:32) suna da ra'ayin cewa: *kasancewar noma wata da}a}iyar al'ada ga [an adam saboda abinci, kuma bisa la'akari da karin maganar: Noma na du}e tsohon ciniki, kowa ya zo duniya kai ya tarar, ba bu sana'ar da ta riga shi.*

Wannan ra'ayin na da hasashen cewar sana'ar noma ita ce farko daga cikin sana'o'in Hausawa na gargajiya. A wani }aulin, Rimmer da wasu (1948:42) sun bayyana cewa, a baya, mutum ya kasance mayawaci ne a cikin daji daga wannan daji zuwa wancan domin neman abinci. A lokacin wannan yawace-yawacen ne yake farauto namun daji da 'ya'yan itatuwa a matsayin abin masarufi. A wannan ra'ayin kuwa, masu wannan hasashen suna ganin cewa, sana'ar farauta ita ce sana'ar farko ga [an'adam. Wannan kuwa ba zai rasa nasaba da ganin cewa, dabbobi da 'ya'yan itatuwa da ake amfani da su a matsayin cimaka, ai farautarsu aka yi.

Daga nan aka fara amfani da fatar dabbobi a matsayin muhalli da suturar jiki. Da tafiya ta yi tafiya, har suka sami dabarar samun wuta ta amfani da duwatsu da

busasshiyar ciyawa, daga baya sai mutum ya gane amfanin zama wuri jaya ya yi noma. Wannan sana'ar ta noma ta haifar da samuwar jira domin samar da kayan aikin gona, bayan amfani da itace da duwatsu a matsayin kayan aikin gona kafin samuwar jirfe. Maigandi, (2014:163)

Bisa ga ra'ayoyin da aka tattauna a sama, Rambo, (2019) yana da hasashen cewa, sana'ar da ta riga kowace sana'a a duniya ita ce sana'ar sassa'a, dalili kuwa shi ne, kamar yadda bayani ya gabata cewa, [an adam ya fara farauta domin neman abinci; to ita ko wannan farautar kafin ya yi ta sai da ya tanadi abin yin farautar, watau sarrafa itace a matsayin makamamin da zai yi amfani da shi wurin aiwatar da farautar. Idan kuwa haka batun yake, ba shakka sana'ar sassa'a itace farko ga [an adam. Wannan hasashen zai jara jarfafuwa idan aka yi waiwaye a kan tarihin annabi Adam (AS) mutum na farko a doron jasa wanda tarihi ya tabbatar da cewa, ya yi amfani da sanda wadda yake amfani da ita wajen tafiya kafin bayyanar Ibilis a wajensa. Dubi shafin yanar gizo na <http://www.htm.cguYehn9.wood>. domin jarin bayani.

3.3 Rabe -Raben Sana'o'in Hausawa

Wa]annan sana'o'i sun kasu kashi-kashi gwargwadon bu}atocin al'ummar Hausawa, don haka masana sun yi }o}arin karkasa wa]annan sana'o'i zuwa gida-gida gwargwadon fahintarsu. Ga misali Yahaya .I. da [angambo (1986:173) a tasu fahimta sun kasa sana'o'in Hausawa zuwa gida uku. Sana'ar noma da sana'ar sarrafa wani abu domin samun wani abu, misali kamar jira da sa}a da sauransu, sai sana'ar jari da }warewa wanda ya shafi gini da kasuwanci da sauransu. Shi kuwa Garba (1991:1) cewa ya yi:

Ana iya jar}asa sana'o'i daki-daki. Akwai sana'o'in yawaitarwa inda akan fara da abu ka]an a samu mai yawa. Sana'o'in da ke wannan rukuni sun ha}a da noma na damina da na rani, da kiwo. Akwai sana'o'in sayarwa inda ake samar da wasu abubuwan da suke bu}ata su musanya da ku}i, misali talla, da fatauci da baranda. Akwai sana'o'in aiwatarwa inda ake sarrafa wasu abubuwa kamar ma'adinai a mai da su kayan amfani, watau misali sana'ar jira da sa}a da sassa}a da dukanci da rini da jima. Akwai kuma sana'o'in bi}a wa]anda sun }unshi ro}o da aikatau da }wadago irin na jinga da yammaci da safiya.

Bisa ga tashi fahinta ya karkasa sana'o'in Hausawa zuwa gida hu}u wa]anda ya kira sana'o'in yawaituwa da na sayarwa da na aiwatarwa da kuma sana'o'in bi}a.

A hannu jaya kuwa, Yahaya (1992:4) duk da yake su ma sun kalli sana'o'in ta fuska uku, amma ga yadda suka raba sana'o'in kamar haka. Noma, a }ar}ashinta akwai sana'o'i kamar su jira da sa}a da dukanci da sauransu. Kaso na biyu kuwa kasuwanci, wanda ya }unshi fatauci da dillanci da koli da sauransu. Kaso na uku kuwa ya }unshi dafe-DAFE wanda ya }unshi soye-soye da gyare-gyare da gashe-gashe.

A }ar}ashin wannan, wasu masanan sun karkasa sana'o'in ne ta fuskar jinsin masu aiwatar da ita. A bisa wannan tsarin, Fauziyya, (2013:208) ta bayyana cewa: *Bisa ga }a'idojin al'adun Hausawa, ba kowace sana'a kowa yake yi ba, a'a kowace da mai yin ta, wa}ansu na mata ne, wa}ansu na maza ne, wa}ansu kuwa suna yi ne a tare, ma'ana kowane jinsi zai iya gudanar da ita.*

Bisa ga wannan kason, za a fahimci cewa, sana'o'i rukunin maza sun }unshi: {ira da jima da rini da wanzanci da sassa}a da dukanci da sauransu. Rukuni na mata kuwa sun }unshi kitso da sussuka da dafe-dafe (na wanda aka san matan Hausawa na yi a al'adance) da sauransu, sai na tarayya wanda ya shafi sana'o'i kamar su sa}a da dillanci da aikatau da sauransu.

Al'adun Hausawa sun yi tasiri wajen haifar da wannan kashe-kashen sana'o'in, domin a al'adar Hausawa akwai wasu sana'o'in da ake ganin ba su dace da jinsin mata ba , daga cikinsu akwai farauta da jima da sassa}a da sauransu. Bisa ga wannan ne Sayinnawal, (2015: 31) yake da ra'ayin cewa: *Wannan na faruwa ne saboda kowace sana'a akwai jinsin mutanen da suka fi dacewa su aiwatar da ita bisa ga kaifin fahintarsu da }arfin jikinsu.*

Dukkan wa}annan sana'o'i, Hausawa suna gudanar da su ne domin biyan bu}atocinsu na yau da kullum.

4.0 Kammalawa:

Bisa ga bayanana da suka gabata za a fahimci cewar sana'a ga rayuwar Hausawa wata aba ce mai muhimmanci wajen inganta rayuwarsu ta yau da kullum, musamman abin da ya shafi bun}asa tattalin arzikinsu. Don haka ba tare da sana'o'in Hausawa ba da wata-kila rayuwar ba ta inganta kamar yadda take a yau ba.

5.0 Ta}aitawa:

Sana'a tana nufin duk wata hanya da mutum zai yi amfani da ita wajen samar wa kansa abubuwan more rayuwa domin biyan wasu bu}otocinsa. Wannan ya ha}a da sarrafa wasu abubuwa wa}anda ake amfani da su ko musayar wani abu da wani abu ko saye da sayarwa da dai sauransu. Gano ha}ikanin asalin sana'a abu ne mai wuya ,sai da i ana hasashen cewar ta samo asali ne daga bu}atocin al'umma a muhallin da suka samu kansu, wannan shi ya haifar da yawaitar sana'o'in, domin kowace al'umma da irin nata bu}ata. Haka sana'o'in an kasa su zuwa gida uku a wani }aulin kamar na maza da mata da kuma na tarayya.

6.0 Auna Fahimta:

1. Mece ce Sana'a?
2. Kawo rebe-raben sana'o'in Hausawa da ka sani.
3. Yi ta}aitaccen bayani a kan tarihin samuwar sana'o'in Hausawa.

7.0 Manazarta

Sanyinnawal, S. I. (2015). “Cu]e]eniyar Sana’o’in Gargajiya a Adabin Bakan Bahausha.” Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Rimmer, E.M da da wasu (1984). *Zaman Mutum Da Sana’arsa*. Sabon Bugu. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.

Maigandi, A. (2014). “Hanya Mai Ha]in Zumuntar Dole: Cu]e]eniyar Al’adun Hausawa Da Na Fulani A Gundumar Sakkwato.” Sakkwato: Kundin Digiri na Uku, Sashen Harsunan Nigeriya Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Garba, C.Y. (1991). *Sana’o’in Gargajiya a {asar Hausa*. Ibadan: Spectrum Books Limited.

Fauziyya, H.M. (2013) “Saki Reshe...Tsokaci Dangane Da Sana’o’in Hausawa Na Gargajiya A Jiya Da Yau.” *Excerpts of International Seminar on The Deterioration of Hausa Culture*. Katsina: Organised by Katsina State History and Culture Bureau in Collaboration with Umaru Musa Yar adua University. pp 217-226.

Yahaya, I. da [angambo, A. (1986). *Jagoran Nazarin Hausa*. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.

Kashi Na Uku: Masu Sana’o’in Fasaha Da Ayyukkansu

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin tarihin samuwar sana’o’in Hausawa. A cikin darasin an tattauna ne a kan ma’anar sana’a da tarihin samuwar sana’o’in Hausawa. Haka a wancan darasin an yi bayanin rabe-raben sana’o’in Hausawa. A wannan darasin kuwa, za a tattauna ne a kan masu sana’o’in fasaha da ayyukansu a cikin al’ummar Hausawa. Al’ummar Hausawa mutane ne da Allah ya hore ma fasaha iri daban-daban wajen }ir}iro nau’ukan kayayyakin bu}atocinsu na yau da kullum musamman domin inganta rayuwarsu. Don haka, sana’o’insu sun tanadi wasu ayyuka na musamman da za su taimaka wajen inganta rayuwarsu ta ~angarori daban-daban. A wannan kashin za a yi bayanin wasu ayyuka da suka shafi fasahohin da ke cikin wasu sana’o’insu. Daga cikin fasahohin da za a yi nazari sun ha]a da na samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aiki da lafiya da gyaran jiki.

2.0 Manufar Darasi:

A }arshen wannan darasi ana sa ran a fahimci fasahar ayyukan wasu sana’o’in gargajiya wajen inganta rayuwar al’ummar Hausawa.

3.0 {ushiyar Darasi:

A wannan darasin na masu sana'o'in fasaha da ayyukansu, ya }unshi bayani a kan fasahar wasu sana'o'i da ayyukansu a cikin al'ummar Hausawa. Wannan darasin ya shafi zantukan da suka shafi irin ayyukan da wa}annan sana'o'i ke aiwatarwa a cikin al'umma. Anan an }auki ayyuka kamar na samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aiki da lafiya da gyaran jiki domin }arfafa bayanai a matsayin misalai.

3.1 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Abinci:

Wa}annan rukunin sana'o'in suna da dangantaka ta fuskar samar da abinci kai tsaye ko kaikaice a cikin al'ummar Hausawa. Duk da yake sana'o'in suna da yawa, amma ka}an daga cikinsu akwai sana'ar Noma da Fawa da Su da Farauta da Toye-Toye da Gashe-Gashe da sauransu. Idan aka lura za a ga cewar duk wa}annan sana'o'i sun taimaka wajen samar da nau'ukan abinci a cikin al'ummar Hausawa. Ga misali masu sana'ar nom asana samar da hatsi da kayan lambu da dai sauran nau'ukan kayan abinci daban-daban. Haka masu sana'ar fawa su ke samar da nama, mafarauta ma suna samar da naman. Haka masu toye-yoye da gashe-gashe duk suna samar da nau'ukan abinci daban –daban a cikin al'umma.

3.2 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Sutura

Wannan kason ya shafi sana'o'in da ke samar da sutura wadda za a yi amfani da ita domin rufe jiki. A wannan muhalli ma, sana'o'in suna da yawa, ka}an daga cikinsu sun ha}a da Sa}a da Kalli da Rini da Jima da [inki da sauransu. Masa}a su ke sa}a tufafin da ake amfani da su, masu sana'ar kalli kuwa su samar da zaren da za a yi sa}ar da shi. Marina kuwa su ke samar da launin suturar da ake bu}ata ta hanyar rini. Haka majema suke jimar fatar da za asamar da wata sutura kamar walki da sauransu. Su kuwa ma}inka su ke }inke yadin da aka samar domin sanya wa a jiki.

3.3 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Muhalli

Wa}annan sana'o'in sun }unshi wa}anda ake aiwatarwa domin samar da muhalli ko gyaran muhalli. Shi kuwa muhalli wuri ne da ake tanadarwa domin zaman mutum ko dabba ko dai wani abu daban. Misali masu wa}annan sana'o'i suke samar da wurin zaman mutane ko dabbobi ko wurin ajiyar wani abu daban kamar rumbu ko akulki da sauransu. Wa}annan sana'o'in sun }unshi magina da masassa}a da mabaibaya da sauransu. Ga misali magina suke gina }akunan kwana na mutane ko na dabbobi ko wata bu}ata ta daban. Masassa}a kuwa su ke samar da itatuwan ake amfani da su wajen rufe shigifun laka da ruhaini. Haka masa}a sun taimaka wajen sa}ar zana ko kaba ko ciyawa da za a yi amfani da ita wajen baibayar muhallin da aka samar.

3.4 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Aiki

A rukunin waɓannan sana'o'i sun }unshi duk wata sana'a da ke taimakawa wajen samar da kayan aiki na gida ko na daji. A wannan rukunin sana'o'in suna da yawa, amma daga cikinsu akwai ma}era da mahe}a da gyartai da masassa}a da masu ginin tukane da ka}i da sa}a da sauransu. Ga misali ma}era suna samar da kayan amfani daban-daban domin gudanar da wasu ayyukan yau da kullum kamar gatari da lauje da magirbi da wu}a}e da mashi da sauransu. Haka masassa}a suna samar da }otocin kayan aiki da dama. Mahe}a kuwa sune masu hi}an }orai, su kuwa masu gyartai su gyara }oran da suka fashe domin amfanin al'umma.

3.5 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kiwon Lafiya

Hausawa sun tanadi wasu sana'o'i na musamman waɓanda ke kulawa da lafiyar al'ummarsu. A nan masu waɓannan sana'o'i suna taimakawa wajen gano cuta da kuma bayar da maganinta domin samun waraka. Daga cikin masu bayar da waɓannan magunguna a cikin masu sana'o'in gargajiya akwai irin su magori da 'yar mai ganye da bokaye da ma}ora da wanzamai da sauransu. Duk da yake bayan waɓannan da aka sani suna bayar da magani a al'adance, ana samun masu wasu sana'o'i daban da ke bayar da nasu taimako na magani idan lalurar haka ta samu kamar manoma da masassa}a da masunta da majema da sauransu.

3.6 Fasahar Sana'o'in da ke Samar da Kayan Gyaran Jiki

Wannan rukuni ne da ya shafi sana'o'in da ke kulawa da gyaran jiki, waɓannan sun shafi sana'o'in da ke samar da kayayyakin da za su taimaka wajen tsabtar jiki ko adon mutum ko dabba ko wani abu daban kamar fadojin sarakuna da sauransu. Irin waɓannan sana'o'i sun }unshi kitso da rini da wanzanci da koli da dukanci da sauransu. Misali masu sana'ar kitso suna yi mata kitso domin kwalliya ko gyaran jiki. Haka masu rini suna rina wa mutane kayayyakinsu daidai launin da suke bu}ata. Baya ga tufafin sawa marina na rina wasu kayan ado da ya shafi na muhalli ko na dabbobi musamman idan za a yi wani biki. Bugu da }ari, masu sana'ar wanzanci suma sun taimaka wajen samar da ababen ado a cikin al'umma. A nan za a ga wanzamai sukan yi wa al'umma tsaga iri-iri a matsayin kwalliya. Haka abin yake ga dukawa su ma suna samar kayayyakin ado nau'i'daban-daban.

4.0 Kammalawa

A wannan kashin an yi bayani a kan fasahohi da ayyukan wasu sana'o'in Hausawa a cikin al'umma musamman nazarin irin abubuwan da sana'o'in kan samar domin amfanin yau da kullum. Ko shakka babu, sana'o'in sun taimaka wajen ginuwa da walwalar jin da}in al'umma baki }aya. Don haka, da ba tare da samar da waɓannan fasahohi ba da watakila al'ummar Hausawa ba su samu wayewar kai na amfani da

wa]annan fahohi ba. A ta}aice a iya cewa, wa]annan fasahohi su ne }ashin bayan ci gaban Hausawa.

5.0 Ta}aitawa

Sana'o'in Hausawa cike suke da fasahohi daban-daban domin inganta rayuwa. Daga cikin fasahohin ayyukan masu sana'o'in gargajiya akwai masu samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aiki na gida da na daji da kiwon lafiya da gyaran jiki.

6.0 Manazarta

Sanyinnawal, S. I. (2015). "Cu]e]eniyar Sana'o'in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Garba, C.Y. (1991). *Sana'o'in Gargajiya a }asar Hausa*. Ibadan: Spectrum Books Limited.

Kashi Na 4: Fasalin Yadda ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin fasahohin ayyukan masu sana'o'in gargajiya a cikin al'ummar Hausawa. A cikin darasin, an tattauna fasahohin ta ~angaren fasahohin samar da abinci da sutura da muhalli da kayan aikin kiwon lafiya da kuma masu samar da kiwon lafiya. A wannan darasin kuwa, a dubi fasalin yadda ake aiwatar da wasu sana'oin ne a gargajiyance. Galibi a }asar Hausa sana'o'in gargajiya sana'o'i ne da aka gada tun kaka da kakanni. Wa]annan sana'o'i ana aiwatar da su ne ta hanyar sarrafa wasu abubuwa domin samar da wani abu. A mafi yawan gidajen Hausawa za a tarar akwai wata sana'a da suke aiwatarwa a matsayin hanyar samun ku]a]en da za su biya wa kansu wasu bu}atoci. Su kuwa wa]annan sana'o'in akwai yadda ake aiwatar da su, don haka tilas sai an koyi yadda ake yin su. A wannan kashin za a yi bayanin fasalin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in ne musamman domin a ga yadda ake yin su domin na baya su kwaikwaya.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen wannan darasi a iya samun haske dangane da yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in Hausawa.

3.0 }umshiyar Darasi

Wannan darasin ya shafi bayanin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in Hausawa na gargajiya. Don haka, darasin ya tattaro bayanai da suka shafi fasali ko matakan da akan bi wajen aiwatar da wasu daga cikin sana'o'in gargajiya. Haka bayanin ya ha]a da muhallin wajen sana'ar da masu sana'ar da kayan aikin sana'ar.

3.1 Fasalin Yadda Ake Aiwatar da Wasu Sana'o'in Gargajiya:

A wannan darasi za a dubi yadda ake aiwatar da wasu daga cikin sana'o'in ne wa]anda suka ha]a da sassa}a da }ira da wazanci da jima da sauransu.

3.1.1 Ma'anar Sana'ar Sassa}a

Masana da Jaliban ilimi da dama sun tofa albarkacin bakinsu dangane da ma'anar sassa}a dai-dai fahimtarsu. A wannan fasalin za a nazarce su]aya bayan]aya.

A ra'ayin Wushishi (2011:24) cewa ya yi:

Sana'ar sassa}a aiki ne na hure ice da aiwatar da shi don a mayar da shi wani abin amfani kamar jirgin ruwa da kujera da kyaure da turmi da ta~arya da akushi da suransu.

Wannan ra'ayin yana nuni da cewa sassa}a sana'a ce ta sarrafa itace. Haka Alhassan da wasu (1982:54) a cikin nasu littafin suna da ra'ayin cewa: *Sassa}a na nufin sarar itace da sarrafa itacen ta hure domin aikatar da shi zuwa dukkan abubuwan da ake bu}ata.*

A nan wannan ma'anar tana }o}arin bayanin cewa, sassa}a sana'a ce da ake sarrafa itace domin samar da wani abin bu}ata na yau da kullum ga al'umma. Har wa yau a cikin wani littafi Alhassan da wasu (1980:41) sun }ara bayyana ma'anar sassa}a da cewa:

Sana'ar sassa}a sana'a ce da ake hure ice a mayar da shi abin amfani, kamar jirgin ruwa ko kujera ko kwacciyar sirdi ko takalmin]angarafai ko allo ko mutum-mutumi da makamantansu.

. Duba daga wannan ma'anar za a ga duk dai maganar sarrafa itace zuwa wasu abubuwan amfani ma'anar ta }unsa.

A cikin }amusun Hausa na CNHN (2006:393) an bayyana sassa}a da cewa: *Abin da aka sarrafa daga itace kamar allo da turmi da mutum-mutumi, sana'ar sassa}a sana'a ce ta samar da surori.*

Bugu da }ari, Ambursa (2015:23) ya rawaito Hamma da Bagudu (2004:10) suna cewa:

Sassa}a ita ce aikin da ake yi domin samar da kayan amfani musamman kayan aikin noma da suka ha]a da }otar gatari da }otar kalme da kuma kayan aikin gida da suka ha]a da kujerar zama ta mata da akushi da dai sauransu.

Ita wannan sana'ar da]a]]iyar sana'ace da aka dade ana aiwatarwa a }asar Hausa. Masu wannan sana'ar suna amfani da kayan aiki kamar Itace da gizago da gatari da mahuri da matari da dutsin washu da magagari da basharta da wambali da mazurfi da makwakkwafa da guru da sauransu. Ga misali ga yadda ake aiwatar da sassa}an turmi a }asar Hausa.

3.1.2 Matakan Aiwatar da Sassa}ar Turmi

A }asar Hausa, turmi yana]aya daga cikin muhimman kayan sassa}a da masassa}a kan samar, wanda mafi yawan al'umma ke amfani da shi a gidajensu ta fuskoki daban-daban. Wannan bincike ya gano kusan a ce da wuya a samu gidan Bahaushe da ba a amfani da turmi ko yaya yake duk da irin wayewar kai da ya shigo mu a wannan zamani. Haka saboda muhimmancin turmi da wuya ka ga an kai amaryar Bahaushe]akinta ba tare da shi ba. Duba daga irin wannan muhimmancin da ke damfare ga turmi, ya sa aka za~e shi domin bayyana yadda ake aiwatar da sassa}arsa a }asar Hausa. Duk da yake wannan misali ne kawai, amma kusan duk tsari]aya ne da sauran sassa}e-sassa}en da ake aiwatarwa a sassan }asar Hausa. Abin da ya bambanta sauran sassa}an kawai shi ne irin nau'in abubuwan da ake so a sassa}a.

Rambo, (2018) ya bayyana cewa, kafin a sassa}a turmi akwai mataakai daban-daban da mai aikin zai bi, daga cikin wa]annan mataakai kuwa sun ha]a da:

- * Za~en ice
- *Kaye
- *Katsa
- *Kwakkwafa
- * Fitarwa
- *Kashe-daba
- * Fid da siffa
- *Sha~a da kaifafawa
- * Fitar da baki
- *Tsaiyar da fasali.

Ga dai yadda bayanan matakan suke daki-daki. Abdullahi Musa Sakke ya bayyana cewa,

Da farko mai aikin sassa}an turmi yana bu}atar ya tanadi kayayyakin aiwatar da sassa}a da suka ha]a da: Gatari, gizago, masurhi (wambali), masarnayi (guru), mahuri da]an tafe.

Bayan masassa}i ya tanadi wa]annan kayan aiki ne zai tafi daji neman itacen da yake so ya yi amfani da shi. Musa Sakke ya bayyana wasu daga cikin itatuwan da suke amfani su sun ha]a da itacen ka]e ko dalbejiya ko }irya ko gawo ko ma]acci

ko taura da sauransu. Har wa yau, ya bayyana cewa akwai a }alla mataakai goma sha biyar da mai sassa}an turmi zai bi kafin ya samar da shi a cikin al'umma a Bahaushiyar al'ada.

3.1.2.1 Za~en Itace

Za~en itace shi ne mataki na farko da kowane masassa}i ya kamata ya fara kula da shi a }o}arinsa na samar da kowane irin abin amfani na sassa}a. Don haka, masu sassa}an turmi sun ba wannan bagiren muhimmanci domin samar da nagartaccen turmi a cikin al'umma. Kamar yadda aka ambata a baya cikin (4.6.1) na wasu daga cikin itatuwan da ake amfani da su a }asar Hausa ana yin amfani da su ne domin ingancin su ta yadda za a }auki dogon lokaci ana amfani da su ba tare da wata illa ba. Don haka, za~en itacen sassa}a ga masassa}a shi ne mataki na farko da masassa}i zai yi la'akari da shi a wajen sassa}an turmi.

3.1.2.2 Kaye

Kaye shi ne mataki na farko da mai sana'ar sassa}an zai yi a lokacin da yake }o}arin fara aiwatar da sassa}arsa. Kaye shi ne saran itacen da ake bu}atar sassa}ar ya fa}i }asa. A wannan matakin, wani lokaci masassa}a na cin karo da wasu itatuwa masu iskoki da saransu kan yi wuya, wani lokaci sai masassa}i ya nuna irin na shi waibuwa ta yin wasu 'yan tsatsube-tsatsube kafin ya iya kayar da itacen }asa.

3.1.2.3 Katsa

Bayan an kayar da itacen a }asa, mataki na biyu da mai sassa}an zai yi shi ne katsan itacen da ya kayar. Katsa a nan na nufin sare itacen da aka kayar zuwa gunduwa-gunduwa dai-dai yadda masassa}i ke bu}ata. A wannan matakin masassa}i kan fid da nau'in gunduwar itacen da yake bu}ata wurin fid da irin siffar ko girman da turmin da yake so ya sassa}a . Misali babba ne ko }arami, idan babba yake bu}ata tilas a samu babbar gundurwar itacen. Idan kuwa karami ne, sai a samu gundurwa }arama.

3.1.2.4 {wa}}wafa

Bayan masassa}i turmi ya yi katsa, abu na gaba shi ne }wa}}wafa. Ita dai }wa}}wafa wata dabara ce ta }wa}}wafar gunduwar itacen da aka katsa ta hanyar cire ~awon da ke jikin gunduwar, da daidaita jikin katsar ta yadda za a ji }a}in aiki da shi. Wani lokaci a wannan mataki ne masassa}a suke auna tsawo ko gajartar turmin da suke son sassa}awa ta amfani da igiya ko kamun hannu ko }afa.

3.1.2.5 Fitarwa

Kamar yadda sunan ya nuna, a wannan matakin ne ake ginan turmin zuwa yadda ake bu}ata. A nan za ga cewa, zurfin turmi ya danganta ne gwargwadon irin amfanin da za a yi da shi bayan an kammala shi. Galibi ana amfani da masurhi ne ko wambali wajen ginan turmi a }asar Hausa. Shi kuwa masurhi haka yake kamar fartanya, amma }otarsa ta fi ta fartanya tsawo, kuma bakinta ya fi na fartanya kauri da tsayo. Wannan siffar ma'aikacin ita ke ba masassa}i damar ginan gunduwar itatuwan da ya katsa kamar yadda yake so.

A Wannan matakin ana aiwatar da shurin turmi a lokacin da aka gama ginan turmi da masurhi ko wambali. Shurin turmi kamar ginar turmi yake, sai dai shi ana amfani da guru ne wajen }ara wa turmi zurfi. Guru wani ma'aikaci ne da masassa}a ke amfani da shi domin }ara zurfin abin da suke sassa}a musamman idan abin da ake sassa}a zurfinsa matsastse ne, don haka shi wannan ma'aikacin (guru) bai kai masurhi girma ba, kuma akwai babba akwai }arami.

3.1.2.6 Kashe Daba

A lokacin da masassa}i ke aiwatar da sassa}ar turmi, can a tsakiyar turmin za a samu wata maha}a da masassa}i ke tsayar da sassa}arsa a tsakiyar turmi. A wannan maha}a ce masassa}i ke tsayar da sassa}ar da ya faro tun daga saman turmi daga ciki har zuwa wannan dabar. A na kiransa kashe daba ne ganin duk sassa}ar da aka yo musamman na cikin turmi a nan ne ake tsayawa. Shi wannan kashe dabar yana da alamar tuntu da wanzamai a }asar Hausa kan yi a kan yara wajen aski a shekarun baya. Ita kuwa wannan dabar, galibi ana sassa}e ta ne bayan an gama shata yadda ake so turmin ya kasance, watau fa}insa da zurfinsa.

3.1.2.7 Fid da Siffa

A nan za a fid da gindin turmi, gindin turmi wani ~angare ne mai muhimmanci ga mai sassa}ar turmi. Gindin turmi yana nufin mazaunin turmi ta yadda za a iya ajiye shi ya tsayu ana amfani da shi. Kamar yadda saman turmi yake a zagaye, haka shi ma gindin turmi a zagaye yake, amma ba tare da rami a tsakiyarsa ba. Haka gindin turmi bai kai saman turmi fa}i ba.

Haka a wannan mataki ne za a fid da }afa. A wannan mataki na fitar da }afa, masassa}i na amfani da gizago. Kafar tana nufin mari}in turmi inda ake sa hannu a }auke shi daga wannan wuri zuwa wancan.

3.1.2.8 Shafa da Kaifafawa

A wannan mataki ake fid da kaifin }afa. Shi kaifin }afa shi ne wani }an yanka da ake yi a kan }afar turmi ta tsaye. Shi kuwa kashe kaifin }afa ana yin sa ne ya doshi }asan hannun turmi. Haka a nan ne ake sha~a, sha~a shi ne sassa}an da ake yi a bayan turmi har sai turmin ya yi sumul ta yadda ba zai iya raunata wanda ya shafe shi ba ta hanyar yi masa tsartse. A wannan mataki na sha~an turmi, ana yin sa ne

da gatari }arami. Daga nan sai ya yi lailaya. Shi lailayar turmi tamkar sha~an turmi ne, sai dai a yayin da ake amfani da gatari wurin sha~an turmi, a wajen lailayar turmin kuwa ana amfani ne da gizago. Wannan lailayar da ake wa turmi shi ma yana }ara inganta siffar turmi ya zama gwanin ban sha'awa. Yin wannan kan }ara wa turamen gwarjini ga masaya. Don haka, lailaya ita ce sassa}an bayan turmi da masassa}i kan yi da gizago domin sassa}ar ta yi kyau ba tare da samun kware ko tudu a jikin turmin da ake sassa}a ba.

3.1.2.9 Fitar da baki

Yankan bakin turmi na sama shi ne mataki na gaba da mai aikin sassa}an turmi zai aiwatar. A wannan muhallin na yankan bakin turmi, masassa}i na amfani da gizago ne wajen daidaita bakin turmin da yake sassa}a daga saman turmi. Yin wannan shi zai sa a samu daidaiton bakin ta yadda wani sashe nasa ba zai wuce wani sashe ba. Haka a wannan mataki bayan an kammala aikin sassa}ar turmi, masassa}i zai yi amfani da gizago wajen kashe kaifin sassa}arsa da ya yi na turmi ciki da waje. Wannan na faruwa ne bayan an yi yankan bakin turmi, gefensa na kasancewa da kaifi ta yadda zai iya yi wa wani rauni, don haka sai an kashe kaifin ta hanyar sassa}ar gefen bakin turmin.

3.1.2.10 Tsayar da Fasali

Wannan mataki kusan shi ne na }arshe, wannan mataki shi ne gyaran da ake wa gindin turmi a }asansa ta yadda zai samu girkuwa ya tsayu ana amfani da shi a lokacin da bu}atar haka ta samu. Domin kuwa ba tare da yin wannan aikin ba, turmin ba zai samu tsayuwa a yi aikin da ake bu}ata da shi ba.

Duba daga irin matakan da aka tattauna a baya dangane da matakan aiwatar da sassa}an turmi a }asar Hausa, a nan za a ga cewa, sassa}ar na bu}atar }warewa ta musamman domin samun ingantaccen turmi. Rashin aiwatar da ko da }aya daga cikin wa}annan matakai na iya haddasa ko kawo cikas ga samuwar turmi nagartacce a cikin al'ummar Hausawa.

3.2 Fasalin Aiwatar da Sana'ar }ira

A CNHN (2006:245) an bayyana sana'ar }ira da cewa: "*Narke }arfe da sarrafa shi don samar da ma'aikaci kamar fartanya ko galma*". Haka ma'anar ta ci gaba da cewa, tana iya }aukar ma'anar harha}a }arafa da wasu abubuwa domin samar da wata na'ura kamar su mota ko keke ko injin ni}a ko jirgin sama da sauransu. A ra'ayin Batagarwa (2013:349) cewa ya yi "*}ira sana'a ce ta sarrafa }arfe da itace don samar da ma'aikaci*". A ra'ayin Sharifa, (1990) ya bayyana }ira da cewa "*Ita ce narke }arfe ko tama ko sanholami ko gaci ko azurfa ko zinari da wuta a mayar da shi wani abin amfani. }ira sana'a ce ta gargajiya da ta shafi sarrafa }arfe don samar da wa}ansu abubuwa bu}atu ko amfani ga jama'a*".

3.2.1 Kayan Aikin {ira

Ma}era na amfani da kayan aiki daban-daban a lokacin aiwatar da sana'arsu, daga cikinsu akwai:

Masko: Shima karfe ne mai dan tsawo kimanin kamu guda, yana da fadin kai. Zubinsa iri daya ne da masaba amma shi yana da fadin kai, kuma marikinsa a lailaye yake shima ana dukan karfe ne da shi.

Hantsaki/Awartaki: Karfe ne mai kama da almakashi. Wato karfe ne ake gindaya shi da wani karfen, akulle shi a tsakiya, bakinsa yana budewa ya kuma rufe. Da shi ne ake rike karfen da aka dauko daga wuta domin sarrafawa.

Kurfi: Karfe ne gajere, kutukurkuri mai fadin kai da fadin baki. Anan amfanin da shi ne domin datse karfe da kuma gutsuttsureshi.

Matsoni: Karfe ne mai dan tsaho da bai fi kamu biyu ba, Yana da tsini daga gindinsa. Haka kuma yana da dan kauri daga kirjinsa zuwa kansa. Da shi ne ake huda karfe.

Turmi: Shima karfene da'irarre mai karfin gaske, yana da yanayi mai zobe. A kansane ake dora karfe domin a huda shi da matsoni.

Madoshi: Ana amfani da shi ne wajen huda kota kuma iri biyu ne. akwai babba da kuma karami. Karfe ne mulmulalle amma kuma siriri. Yana da kotar itace, kuma da shi ne ake huda kofofi kamar na su fatanya da magirbi, da sauransu.

Magagari: Shi kuma wannan karfe ne mai dan tsaho da fadi. Haka kuma yana da kurzunu – kurzunu a jikinsa. Da shi ne ake wasa ko koda karfen da aka kera ko sarrafa shi. Misali wuka da takobi da lauje da sauransu.

Kalamba: Karfe ne kantarrre da murikai guda biyu, wato dama da hagu yana da kaifin gaske. Da shi ne ake katse karfe idan ya yi tsatsa ko kuma ya yi baki domin a sabunta shi ko kuma domin ya yi fari ko haske.

Gizago: Karfe ne mai karfi da kaifi da ake makala shi a wata kantarrriyar kota. Makera na amfani da shi wajen sassake kotoci.

Gawayi: Konannen itace ne na kirya ko makarho da ake hura wutar kira da shi. Wato yana da kwarin gaske, kuma baya cinyewa da wuri ko konewa.

Zugazugi: Wato wani abu ne na fata kamar jaka. Ana sanya masa wani bututun karfe ne, kuma yana da hannaye ne guda biyu. Da shi ne ake rura wutar yin Kira. Ana hade hannaye ne a bude su domin kwarfar iska, iskar kuma ta rifa fita ta batutun da ke sanye da jikin tubalin bakin wuta, domin rura wutar yin kirar.

Turu na Makera: Wannan, ba wani abu bane illa dan wani kwari da ake hura wutar makera a ciki. Wato a nan ne ake zuba gawayi, a kuma zuro tubalin bakin wuta gindin wannan turu na makera domin a rura wutar.

Maka/Makata: Wani karfe ne baki, mai kwarin gaske wanda yake a da'irance. Ana zura shi ne a makogwaron uwar makera domin ya zamanto tsinin uwar makera bai wuce turu ba. Haka kuma don kada turun ya fashe.

Tubalin Makera /Tubalan Bakin wuta: Wannan ba wani abu ba ne illa, kasa ce da ake kwaba ta, ta bushe, sannan a yi mata babban baki da kuma kofa a zururu tanan ake sako bakin zigazigin domin hura ko rura wutar makera.

Iccen Bakin Tubali: Itace ne na kuka da ake fere shi a kuma daidaita shi domin ya zauna abakin tubalin bakin wuta, ta nan ne iskar zugagigi take biyowa zuwa kwarin makera domin rura wutar yin kirar. Wadannan abubuwa da aka zayyana a baya, su ne kayayyakin da ake amfani da su domin gudanar da sana'ar kira. Ita dai wannan sana'a ta kira sana'ace ta maza, akasari kuma sun gada ne daga kaka da kakanni, haka kuma mata na yin ta amma ba su yi wata shahara a kanta ba, domin a kasar hausa daga mace ta kai wani munzali na shekaru, takan zauna ne a gida har lokacin gabatar da ita ya yi, sannan akai ta gidan mijinta.

3.2.2 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Kira

Kamar yadda sauran nau'o'in sana'o'in Hausawa na gargajiya suke, dangane da yadda ake gudanar da kowace sana'a, Kira ma haka abin yake, wato 'ya'ya da jikoki sukan bi iyaye da kakanni wajen aiwatar da sana'ar Kira, domin su taya iyayen nasu gudanar da wannan sana'a. Tun farko, yaro yakan fara koyon sana'ar ne daga zuga ko hura wuta da zugazugi. Daga nan duk zai ga yadda ake gudanar da ita (sana'ar kira) da kuma yadda ake amfani da duk sauran nau'o'in kayayyakin aiwatar da sana'ar. Ana nan har zai faradan karambani irin na yara wajen wasa da kayayyakin, a hankali ana kwabarsa, ana kuma gyara masa har ya koya. Kira itace tsantsar kimiyya da fasaha irin ta Bahausha. Domin sana'a ce da ake tafiya mai nisa domin samo sinadarin yin ta (tama). Daga nan, za'a zo ayi ta bai wa tamar nan wuta da zugazugi har sai ta nade, kuma, kumfa ta rufe ta. Daga nan, za'a bambare kumfar, a sami tsurar karfen. Wannan karfe shi ne za'a guggutsira shi da kurfi, sannan a bashi wuta, a sa hantsaki ko awartaki, a dauko shi, a dora kan uwar makera, a doddoke shi, sannan a lauya shi irin yadda ake so domin samar da ire-iren abubuwan da ake samarwa ta hanyar wannan sana'a domin tallafawa rayuwar Bahausha ta yau da kullum.

3.3 Sana'ar Wanzanci

Wanzanci na daga cikin dadadfun sana'o'in kasar Hausa. Sana'a ce da ake yinta ta hanyar amfani da aska da kuma wasu kayan aiki. Sana'ar wanzanci tana da matuƙar tasiri a kasar Hausa. Wanzami a zamanin baya yana da matsayi iri daya ne

da na likita a wannan zamani da muke ciki. Kenan ana iya cewa a da, wanzami shi ke bada maganin cututtuka. Wanzami shi ke yin aski, zane, kaciya, da sauransu. Baya ga sana'ar aski, wanzami kan gudanar da wasu ayyuka da suka shafi kawar da cututtuka ko dai ta hanyar bayar da magani kai tsaye, ko kuma ta hanyar tsaga jikin mutum kamar cire agalawa, balli-balli, kaho da sauransu. Sana'ar wanzanci tana da sarki da ake yiwa laƙabi da Sarkin Aska. A cikin rukunin masu sana'o'in Hausa, babu wanda ya fi wanzami kusa da jama'a.

3.3.1 Kayan Aikin Wanzanci

Zabira: ita ce jakar wanzamai, a cikinta suke zuba dukkan kayayyakin aikinsu in banda koko, da jallon ruwa.

Kaho: Kaho ne na Saniya da ake fike shi a yi masa kofa a tsakiya.

Yadda ake Yiwa Mutum Kaho

Da farko za a dora wannan kaho a jikin mutum sai a riƙe shi da hannu, sannan kuma a riƙa zuƙo iska ta wannan kofa. Idan wanna kaho ya kai matakin da ya kama jikin mutum, to sai toshe kofar da hannu sannan a kawo danƙo a liƙe kofar (wannan danƙo kuma daga jikin bishiyar gamji ake samo shi). Can kuma bayan wani ɗan lokaci da ake ganin jinin ya taru a wannan guri da aka kafa wannan kaho, sai a cire kahan, sannan a dauko aska a tsattsaga gurin. Bayan an tsattsaga gurin sai kuma a sake mayar da wannan kahan, sannan a sake zuƙo shi, a wannan karon jinin nan da ya taru shi ne zai fara fitowa. Idan ya sake kama jikin mutum to sai a sake barinsa na wani lokaci. Can sai a zo a cire shi a zubar da jini da ya taru a ciki. Sannan a sake kafa shi a sake zuƙa. Da haka-da haka sai wannan jini ya fiƙe baki ɗaya. Sannan sai kuma a kawo auduga a ɗan gogge jinin da yake jikin mutum ɗin. Sai kuma a kawo garin magani a ɗan barbada a kan wannan tsaga.

Amfanin Kaho: Ana amfani da shi wajen cire mataccen jini ko ciwon sanyi daga jikin mutum.

Dogari ko Mataki: shi kuma ice ne da ake sassake shi. Ana amfani da shi wajen danne harshe idan za a cire hakin wuya (hakin wuya wani nama ne da yake tsirowa a jikin ganda, sannan kuma yana susar hanka. Wannan yakan saka mutum ya ji kamar zai yi amai).

Koshiya: Aska ce mai lanƙwasa wacce ake yiwa kota da itace sannan kuma a rufe ƙotar da fata. Da wannan aska ake cire hakin wuya.

‘Yartsaga: Aska ce ‘yar ƙarama da ake amfani da ita wajen yin tsaga kamar tsagar ƙaho, balli-balli, tsagar fuska, tsaga ƙurji da sauransu.

Aska: Aska wuƙa ce ta wanzamai, da ita ake aski, gyaran fuska, kaciya, da sauran ayyukan wanzamai masu yawa.

Auduga: Ana kuma kiran auduga da sunan kaɗa a Hausa. Amfanin auduga a wajen wanzamai shi ne share jini. Wato da ita wanzamai ke amfani wajen share jini idan sun yi tsaga ko wani aikin wanzamai da kan haddasa fitar jini.

Mawashi: Kala biyu ne, akwai na dutse akwai kuma na fata. Shi na dutse irin ƙananan duwatsun nan ne masu kyau da siffa ta musamman da ake samu yawanci a cikin kogi ko kuma gidin dutse. Na fatar kuwa fatar tsakiyar gadon bayan akuya ce ake yanke ta a jeme ta ana amfani da ita wajen wasa aska.

Isga: Jelar saniya ce ake yi mata kota da ice, sannan kuma dukawa su yi mata rufi da fata.

Sabulu: Ana amfani da shi wajen shasshafawa a suma idan za a yiwa mutum aski ko gyaran fuska. Babban amfaninsa shi ne yakan saka sumar ta yi laushi, sannan kuma zafin askin ya ragu.

Koko: A cikinsa ake zuba sabulun da kuma ruwa kaɗan a samansa.

Jallo: Buta ce ta duma (ƙwarya), a cikinta wanzamai ke dūra ruwan aski.

Matsefata: Ana amfani da ita wajen cire sartse.

Ruwa.

3.3.2 Ayyukan Wanzamai

Aski

Tsaga

Ƙaho

Kaciya

Cire Sartse

Cire Belu

Cire Angurya

Bayar da Magani da sauransu

3.3.3 Bayar da Magani

Yana da matukar mahimmanci kafin a fara bayyana ire-iren magungunan gargajiya waɗanda wanzamai suke bayarwa a yi takaicecciyar bita a kan sana'ar wanzanci.

A hausance, sana'ar wanzanci tana nufin amfani da askar aski domin yin aski da koshiya don cire belun-wuya. Sana'ar wanzanci ba ta tsaya a nan ba don kuwa ana amfani da yar tsaga don yin kaho da kuma cire angurya a farjin mata da yin tsagar gado da ta kwalliya da ta magani. A sana'ar wanzanci dai ana yin hujin kunne da yanke yatsan cindo da yanke linzami a cikin bakin jarirai da wasu ayyuka da dama. Haka kuma masu yin sana'ar wanzanci suna bayar da magungunan gargajiya ga waɗanda ke bukata.

Daga cikin magungunan da wanzamai kan bayar akwai na yara akwai na manya. A rukuni na farko da ya shafi yara }anana da jarirai sun ha}a da maganin tanadin jarirai da ciwon sanyin ciki da ciwon saifa da ciwon kai da ciwon }azamin goyo da ciwon damsai da na tamalmala da cibiya da sauransu. Haka sukan bayar da magungunan manya maza da mata da suka shafi ciwon jiri ko na zucciya da haori da kunne da amosanin }ashi da ma}ero da sauransu.

A takaice a iya cewa sanar'ar wanzanci ta tabo aikin likita a kasar Hausa kafin zuwan likitan zamani. Dalili kuwa shi ne wani daga cikin ayyukan wanzanci shi ne kula da lafiya musamman ta jarirai da kanann yara, ta wani fannin ma harda lafiyar manya. Masu yin ire-iren waɗannan ayyuka ana kirarsu wanzamai waɗanda dole su suka san cikakkiyar lafiya. Masu hankali da natsuwa makaho ko wanda ba ya gani sosai, ko mai hannu daya, ko kuturu, ko mahaukaci, ba sa iya yin ayyukan wanzanci don tsoron kar a fiskanci matsalar da za ta iya cutar wa waɗanda za a yi wa ayyukan.

A mafi yawaici maza ne suke yin sana'ar wanzanci, amma ana samun wasu mata waɗanda saboda rashin wani namiji a gidan, ko kuma don wani dalilin su kan koyi wannan sana'ar daga mahaifansu. Ana gadon wannan sana'ar a wajen iyaye ko kakani na wajen uba. A gargajiyanca yana da matukar wuya a sami wani mutum wanda bai gaji wannan sana'a ba yana yi dukkan ayyukan wanzanci. A wannan zamani ana samun waɗanda kan koyi aski na saisaye wanda suke yi da kayan askin zamani, amma iyakar su aski don kuwa ba sa iya yin saurar ayyukan wanzanci.

Haka kuwa a wajen yin ayyukan wannan sana'a, gado na taka muhimmiyar rawa, don kuwa kowane wanzami yana da gidajen da yake zuwa don gudanar da ayyukansa. Wani wanzami daban ba ya zuwan gidan da wani wanzami dan uwansa ke yin aiki ya yi. Kowane gida ko zuri'a suna da wanzamin da suka gada wanda yake yi musu aiki, daga shi sai yayansa ko wani daga da ya wakilta ne kadai suke iya zuwa waɗannan gidajen nasa don yin waɗannan ayyuka. Haka suma masu gidajen ba sa

kiran wani wanzami daban don yin ayyukan wanzanci a gidajensu sai dole sai wanda suka gada daga iyayensu.

Wani tsari mai ban sha'awa dangane da aiwatar da sana'ar wanzanci shi ne, wanzami ba shi da iyakar fasa da zai rinka gudanar da aikin sa. Yana iya fita daga garinsu ko kasar dagacinsu ko hakiminsu ko dagacinsu ko sarkinsu, kai wannan zamani har jaharsu ya tafi wuraren da mutanensa suke domin yi masu ayyukan wanzanci. Misali, idan Bahaushe ya auri Bafulatana wanda ita a al'adar su mace ba ta haihuwar fari a gidan mijinta, sai dai ta tafi goyon ciki gidan mahaifanta. To, Idan ta haihu ba mahaifanta ba ne za su kira wanzami ba mijinta ko mahifansa ne za su kira wanzami na gidan su don ya yi ayyukan. Haka kuma, a wannan zamani idan mutum yana aikin gwamnati a wani gari, idan matarsa ta haihu sai ya aiko garinsu don wanzaminsu na gida ya je domin ya yi ayyuka.

Awani lokaci ta kan kama a sauya wanzamin da aka gada. Dalilan da kan sa a yi wannan sauyi sun haɗa da sauyin wurin zama. Wato idan mai gida ya tashi daga garinsu ya koma wani gari da yake nisa da garinsu na asali, to a sabon wurin da ya sauka idan aka yi masa haihuwa, kuma yana bukatar a yi wa yaronsa kaciya, ko dai wata bukata ta aikin wanzanci a gidansa, sai ya nemo wani wanzami don ya yi masa waɗannan ayyuka. Daga wana lokaci shi wannan wanzami ya zama na gidansa sai kuwa idan wani dalili ya tilasta a sauya shi.

Haka kuma idan wanzamin gidan ya rasu ko wata lalura ta rashin lafiya ta same shi, idan ba shi da mai gadon sa sai waɗanda yake yiwa aiki su sami wani wanda zai maye gurbin sa. Shi ma daga nan ya zama wanzamin wannan gida. Idan kuma rashin fahimtar juna ko wani sa~ani ya shiga tsakanin wanzamin gida da mai gidan da ya ke yi wa aiki, a nan ana iya sauya wannan wanzami.

Idan ba ta waɗannan hanyoyi ko makamantansu ba, matukar wani wanzami ya yi shishshigi ya shiga gidajen da wani wanzami yake yin aiki ba tare da izininsa ba, matsala na iya shiga. Domin kuwa kowannen su zai yi ta }o}arin yin ire-iren surkulle da sihirince-sihirincen da ya iya domin nakasar da abokin hamayyansa ko ya lalata ayyukan da ya yi.

Wanzaman Hausawa sun kasu zuwa kashi biyu:

- wanzaman gado
- wanzaman }o}o.

Wanzaman gado su ne waɗanda suka gaji yin sana'ar wanzanci a wajen iyayensu da kakaninsu, kuma suna yin dukkan ayyukan wanzanci waɗanda suka hada da yin aski

da kaciya da cire belun wuya da cire angurya da bayar da magungunan gargajiya da yin tsagar gado da ta magani da ta kwalliya.

Ire-iren waɗannan wanzamai ne suke gadon gidajen da za su rika yin ayyukan wanzanci. Haka kuma, daga cikin irinsu ne ake nada sarkin aska ko magajin aska. Idan bukatar aikinsu ta tashi mafi yawanci lokacin a gidajensu ake zuwa ake sanar da su lokaci da wuraren da za su je su yi ayyukan su ta wanzanci. Kuma a mafi yawancin lokaci ire-iren waɗannan wanzamai ba su da rainuwa domin kuwa duk abin da aka ba su a matsayin ladar aikinsu, sai su karba suna yin murna da godiya. An bayyana cewa, dalilin haka shi ne, suna yin waɗannan ayyuka ne don gado ba don ladar da ake biyansu ba.

3.3.4 Wasannin Wanzamai

Wanzamai suna da keɓantattun al'adunsu da suke yi a lokutan bukukuwansu, suna kuma da gangarsu ta musamman. Kurya, ita ce gangar wanzamai, bikinsu kuma ana ce da shi Wasan Aska. Idan za a yi wasan aska, akan saka rana da wuri, sai jama'a su tanadi wannan rana dan kallo, su kuma masu gudanar da wannan wasa su yi shiri. Makafin gangar wanzamai yakan je filin da za a gudanar da wannan wasa ya fara kiɗa tun da wuri. Idan jama'a suka jiyo sautin wannan ganga, sai su rika zuwa gurin sannu a hankali suna taruwa. Bayan jama'a sun taru, su kuma wanzamai sai su zo dan gwada bajimarsu. Daga cikin abubuwan da suke yi akwai fito da aska ta yi rawa, yin kaciya batara da jini ya zuba ba, yin kaciya daga nesa, yi wa bango }aho, kiran zabira, burkaka aska cikin baki, yi wa turmi tsaga da sauransu.

3.4 Yadda Ake Aiwatar da Sana'ar Jima

Ana yin sana'ar jima a mataki-mataki kamar haka:

Jikon Gashi: Matakin jiko shi ne matakin farko da idan an kawo fata ake karkade ta a wanke ta da ruwa dan cire abubuwan da ba a so da suka haɗa da kasa ko gishiri.

Sanwa: A wannan mataki ana samun ruwa ne a zuba a kwatarniya sannan a zuba toka, da kanwa da kuma katsi (turbayar gaurayen masu rini) a cikin ruwan sannan a zuba fatar a ciki. Wannan shi ne sanwa. Fata takan dauki tsawon kwanaki biyu a

kan sanwa. A wannan mataki gashi yake laushi wanda ko da hannu ma ana iya cisge shi.

Gurza: Gurza ita ce cire gashi daga jikin fata. A nan ana dora fata a kan turmi sai kuma a kawo kartaji a kankare gashin da ke jikinta.

Kwaloko: Mataki ne da ake zuba ruwa haɗe da kashin kaji ko na tattabarun a cikin kwatarniya sannan a kawo fatar a zuba a ciki. Amfanin wannan shi cire ɗan sauran gashin da ya rage.

Katsi: Shi ne cire ƙanan gashin da ya rage a jikin fata. Ana yin katsi ne ta hanyar dora fata a kan turmi sannan a kankare ta da kartaji.

Tsomi/Cuɗa: Mataki ne da ake zuba ruwa a cikin kwatarniya sannan sai a samu bagaruwa a zuba a ciki, sai kuma a zuba fatar a ciki. Fata tana kwana ɗaya a wannan mataki.

Karni: Shi ne cire naman da ke jikin fata. Bayan an cuɗe fata kuma sai a sake dora ta a kan turmi, a wannan karon kuma cikinta ake kankarewa dan fitar da sauran naman da masu fiɗa suka rage.

Cuɗa/Daɗi: Cuɗa ita ce zuba ruwa da bagaruwa a cikin kwatarniya bayan an yi mata karni. Fata takan ɗauki kwana guda a cikin wannan ruwa.

Wanki: Ana zuba fata a cikin zallan ruwa a wanke ta.

Shanya: Mataki ne da ake dora fata a kan igiya dan ta bushe.

Launi: A wannan mataki ne ake yiwa fata launin da ake so, wanda ka iya zama ja, shuɗi ko ruwan ɗorawa. A wannan mataki ana yiwa fata abubuwa kamar haka:

Shafa mangyada.

Jika fata da ruwa ta hanyar yayyafa ruwan a kan fatar.

Kirbi: Mataki ne na launi da ake saka fata a turmi bayan an jika ta da ruwa a kirba ta.

Sai kuma a zuba kayan turi a launa fatar a cikin kwatarniya.

Sai kuma a matse fatar daga ruwan turi.

Sai a sake shanya ta a kan igiya.

Ja: Mataki ne da ake ɗame fata da sauran danshinta na turi. Ana take gefen fata da kafa sannan a ja ta dan a ɗame ta.

Nadi: Mataki ne da ake naɗe fatar a kifa biyu bayan an ɗame ta.

4.0 Kammalawa

Tantance tsari da yanayin aiwatar da kowace irin sana'a wani abu ne mai muhimmanci gaske a cikin al'umma. Fahimtar waɗannan matakai zai taimaka wajen sanar da na baya (yara) yadda ake aiwatar da sana'o'in. A nan za a ga cewar, ashe bah aka kara zube ake aiwatar da kowace irin sana'a ba, tilas sai an bi waɗansu matakai daki-daki kafin a samar da wani abin da mai sana'ar ke son aiwatarwa. Ga misali, mai sassa}an turmi yana da matakai a }alla goma da zai yi kafin ya iya samar da nagartaccen turmi.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an tattauna yadda ake aiwatar wasu daga cikin sana'o'in Hausawa. A nan an yi bayanin matakan sassa}an turmi da masassa}a kan yi da suka ha}a da za~en itace da kaye da katsa da kwakkwafa da fitarwa da kashe-daba da fid da sifa da sha~a da kaifafawa da fitar da baki da tsayar da fasali. Kamar yadda aka ga wa}annan mataakai na sassa}ar turmi, haka sauran sana'o'in suke da mataakai daban-daban wajen aiwatar da su.

6.0 Auna Fahimta

1. Kawo mataakai goma na samar da turmi kafin a sassa}a shi.
2. Yi bayanin matakan aiwatar da sana'ar jima kwatta-kwatta .

7.0 Manazarta

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Alhassan, H. da wasu (1980). *Zaman Hausawa Na [aya, Don Makarantun Gaba da Firamare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Alhassan. A. Musa U.I. da Zarruk R.M. (1982). *Zaman Hausawa Don Makarantun Gaba da Firmare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Ambursa, S. S. (2015). "Sana'a Sa'a: Nazari a kan Sana'ar Sassa}a a Garin Birnin Kebbi." Sakkwato: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nigeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Batagarawa, S. A. (2013). "Nason Wasu Al'adu a kan Sana'o'in Gargajiya na Hausawa Mazauna Lokoja." *Ta~ar~arewar Al'adun Hausawa*. Zaria: Katsina State History and Culture Bureau. In Collobaration with Department of Nigerian Languages, Umaru Musa 'Yarsdua University. Ahmadu Bello University Press. pp 343-358.

CNHN, (2006). *Amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Durumin Iya M.A. (2006). *Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya*. KABS Printing Serbices (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Kwalli K.M. (1996). Kano Jalla Babbar Hausa (Babu sunan ma}aba'a).

Rambo, R.A. (2018). *Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa*. Katsina: Kundin Digiri na Uku Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua Durumin

Iya M.A. (2006). *Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya*. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Sallau, B. A., *Magani a Sha a yi Wanka a Buwaya*, (2010), ISBN: 978 – 978 – 48604 – 9 – 9, Designed and Printed by M. A. Najiu Professional Printers, No. 3 Kenya Road, Malali, Kaduna.

Sallau, B. A., *Wanzanci da Muhimmancinsa ga Rayuwar Hausawa*, (2010) ISBN: 978 – 978 – 48604 – 2 – 0, Designed and Printed by M. A. Najiu Professional Printers, No. 3 Kenya Road, Malali, Kaduna.

Sallau, B. A., *Wanzanci da Sauye-Sauyen Zamani*, (2013) ISBN: 978-978-48604-4-4, Printed by Ahmadu Bello University Press Limited, Zaria,
Sallau, B.A. (2000) “Wanzanci: Matsayinsa na Al’ada da sana’a kasar Hausa” Kundin Digiri na Biyu. Kano: Sashen Koyar da Harsunan Najeriya, Jami’ar Bayero. Tattaunawa a Ranar Laraba 9/11/2016 da Danyaro da ke Gidan Majema a Garin Turu, Cikin Karamar Hukumar Dambatta, Jahar Kano – Najeriya.

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). *A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madaba'a)*.

<https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>

<https://bakandamiya.com/blogs/865/860/magungunan-da-wanzamai-ke-bayarwa.com>

<https://aminiya.dailytrust.com.ng/sana'o'i-a-kasar-hausa-wazanci>

Kashi Na 5: Muhimmancin Sana'o'in Gargajiya

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in Hausawa. A wancan darasin an yi bayanin fasalolin yadda ake aiwatar da wasu sana'o'in da kuma kayayyakin da ake amfani da su wajen aiwatar da wasu sana'o'in. A wannan darasin za a kalli muhimmancin sana'o'in. Sana'o'in Hausawa sun taimaka matu}a wajen inganta rayuwarsu ta hanyoyi da dama. Sana'o'in Hausawa su ne }ashin bayan ginuwar tattalin arzikinsu. Daga cikin muhimmancin wa}annan sana'o'i sun ha}a da samar da aikin yi ga al'umma da tsaro da nisha}i da zumunci da abinci da dai sauransu.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen wannan darasi a tantance irin rawar da sana'o'in Hausawa ke takawa wajen inganta rayuwarsu musamman abin da ya shafi tattalin arzikinsu na yau da kullum.

3.0 {umshiyar Darasi

A wannan darasi mai suna “Muhimmancin Sana'o'in Hausawa”, darasin ya }unshi bayani a kan hanyoyi daban-daban da sana'o'in Hausawa suke taimakawa wajen inganta rayuwarsu. Wa}annan hanyoyi kuwa sun }unshi bun}asa tattalin arziki, samar da tsaro, samar da aikin yi, samar da ku}in shiga, samar da kayan aiki, kiwon lafiya, zumunci, nuna }ima da darajar Bahaushe, raya al'adu, samar da nisha}i, samar da sauransu.

3.1. Bun}asa Tattalin Arzikin Al'umma

Kafin a tsunduma cikin gundarin bincike a wannan haujin, ya kamata a fahinci cewa, tattalin arziki kalmomi ne guda biyu wa}anda ke tafiya da manufa guda. A ra'ayin Auta (2006:194) ya bayyana kalmar “*tattali*” da cewa kalma ce mai nuni da renon wani abu har ya kai ga girmansa. Ita kuwa kalmar “*arziki*” a wannan muhallin tana nufin samun ‘*dukiya*’ ko wani abin da mutum zai mallaka wanda za a iya sarrafawa zuwa biyan wasu bu}atoci na rayuwar yau da kullum. Haka a CNHN (2006:432 da 19) an bayyana ma'anar wa}annan kalmomi (tattali da arziki) da cewa, ‘tattali’ na nufin tanadi ko kula ko adana wani abu ko ajiye wani abu don yin amfani da shi nan gaba. A hannu jaya kalmar ‘arziki’ na nufin tajirci ko dukiya ko samu ko hali ko ku}i ko wadata ko sukuni ko daula ko abin hannu ko hannu-da-shuni. Duba daga wa}annan ma'anonin kalmomin guda biyu, idan aka gwama su wuri jaya watau “tattalin arziki”, wa}annan kalmomin na iya }aukar ma'anar abin da mutum ya mallaka tare da ririta shi da kuma amfani da shi ta hanyar da ta dace cikin basira. Don haka, masana da dama sun bayyana ra'ayoyinsu dangane da ma'anar tattalin arziki. Binciken ya yi waiwaye ne a kan wasu daga cikin ra'ayoyin. Ga misali, Ibrahim (1982:7) ya bayyana cewa: “*Tattalin arziki tsari ne na sarrafa albarkatun }asa da sauran ni'imomin da Allah Ya yi wa [an adam domin samar da muhimman abubuwan bu}ata da rarraba su ga jama'a masu bu}ata*”. A ra'ayin Umar (1983:5) cewa ya yi “*Tattalin arziki tsari ne na inganta da bun}asa hanyoyin shigar ku}i da sauran abubuwan bu}atun [an adam musamman abinci da sutura da muhalli*”. Wannan ma'anar nuni take da cewa, duk wata hanya ta samun ku}in shiga da samar da abubuwan more rayuwa ita ce hanyar tattalin arziki. A ra'ayin Auta (1986:107) ya bayyana shi da cewa: “*Tattalin arziki tsari ne na sarrafa wasu abubuwa domin samun abubuwan bu}atun rayuwa.*” Har wa yau, Shinkafi (2016:5) ya rawaito Simith (1976) da Mill (1844) da Marshal (1890) da J.B (1803) da Robbins (1932) da Umar (1983) duk sun aminta a kan cewa:

Tattalin arziki gaba }ayansa abu ne ya tattaru ga }o}arin kula da albarkatun }asa da sauran ni'imomin da Allah Ya yi wa mutum ta yadda za su bun}asa su, sarrafa su

da samar da abubuwan da mutum ke bu}ata domin rayuwar jama'a ta gudana cikin sau}i.

A ra'ayin Yakasai (2012:35) ya nuna cewa: *“Sana'o'i su ne mafi girman tafarkin da Hausawa suke bi domin samun abubuwan bu}atu. Ta hanyar sana'a suke sarrafa albarkatun }asa da sauran ni'imomi domin biyan bu}atunsu...”*

Duba daga wa}annan zantuka da masana da }aliban ilimi suka yi, za a ga kusan duk bori guda suke wa tsafi, domin zantukan duk sun tafi a kan hanyoyin samun ku}i ko wasu abubuwa da rayuwa ta dogara a kansu domin inganta ta. Idan kuwa haka abin yake, ko shakka babu , sha'anin sana'o'i sun yi ruwa da tsaki wajen inganta tattalin arzikin al'umma musamman Hausawa da ake nazarin a kansu ta wa}annan fuskoki. Dalijan (2012:41) ya rawaito Ibrahim (1992:25) inda ya bayyana cewa, sana'o'in Hausawa sune }ashin bayan ginuwar tattalin arzikinsu.

Baya ga wa}annan ra'ayoyi, akwai sauran zantuka da dama da tuni masana da manazarta suka yi a wannan haujin , domin }arin bayani ana iya duban ayyukan Ayagi (1976:11) da Koko (2004:5) da Sallau (2010:14)

Duba daga irin wa}annan ra'ayoyi da ya shafi tattalin arzikin Hausawa, sana''o'in Hausawa ba kanwar lasa ba ce a wannan haujin, domin za a ga cewar, sana''o'in sun taimaka ainun wajen samar da ci gaban }asar Hausa ta fannoni daban-daban da suka ha}a da:

3.2 Samar Da Ingantaccen Tsaro

Lamarin tsaro wani abu ne mai mutu}ar muhimmanci ba ma ga al'ummar Hausawa ba kawai har da sauran al'ummomin duniya baki }aya. Don haka, babu al'ummar da rayuwarta za ta inganta ba tare da samar da muhimman hanyoyin tsaro ba. A nan za a ga cewar sana'o'in sun taka mihimmiyar rawa a wannan haujin. Alal misali, idan aka dubi kayan ya}in da masassa}a kan taimaka wajen samar da su kamar }otocin mashi da bindiga da itacen baka da }otocin adda da wu}a}e da sauransu, dukkan wa}annan sun taimaka wajen inganta sha'anin tsaro a }asar Hausa. Bunza (2016:14) ya bayyana cewa:

Ba a yin ya}i sai da makami kamar yadda wani makami ba ya kammala sai da taimakon masassa}a ta hanyar samar da ~ota/}ota da icen baka ba, wasu makaman ya}i ba su kamala kuma, ba za a ji da}in amfani da su yadda ake so ba. Wannan ke nuna muhimmancin masassa}a a ~angaren tsaron gargajiya ta hanyar sarautar da suke kanta.

Wannan bayani ya }ara fid da irin sarautar masassa}a da masu sassa}an kan taimakawa wajen kammaluwar wasu kayan tsaro a }asar Hausa.

Baya ga wannan, a shekarun baya idan aka samu ba}o a gari, a kan tambaye shi irin sana'arsa, idan masassa}i ne sai a kai shi gidan shugabansu. Shi kuwa shugaban zai sa masa ido yana kallon hankalinsa, idan an aminta da shi sai a saukar da shi, idan kuwa ba a aminta ba sai a sallame shi ya }ara gaba. Yin wannan kuwa

ba }aramin taimakawa yake ba ta fuskar samar da tsaro a }asar Hausa. Don haka, sarautun sana'o'in sun taimala wajen inganta sha'anin tsaro a }asar Hausa.

3.3 Samar Da Aikin Yi Ga Al'umma

A yau a bayyyane yake cewa, wa}annan sana'o'i sun samar wa mutane masu jimbin yawa aikin yi a cikin al'umma. Duk da yake cewa, sana'o'in , sana'o'i ne da aka gada tun kaka da kakanni, wannan bai hana wasu wa}anda ba su gaje ta ba shiga cikin harakar. Wannan kuwa ya haifar da }aruwan jama'a masu aiwatar da wa}annan sana'o'i. Daga cikin }an abin da suke samu ne suke sarrafawa wajen hidimominsu na yau da kullum. Fa'idar wannan kuwa a fili take idan aka dubi yadda matasa a yau suke zaune ba tare da wani abin yi ba sai dai zaman kashe wando. Don haka, akwai bu}atar matasa su rungumi wa}annan sana'o'i domin kauce wa zaman banza wanda ba abin da zai haifar illa }arin fatara a cikin al'umma. Yin ri}o ga wa}annan sana'o'in zai taimaka wa matasanmu wajen dogaro da kai.

3.4 Samar Da Ku}in Shiga Ga Hukuma

A nan a bayyyane yake cewa, masu aiwatar da wa}annan sana'o'i suna samar wa hukumomi ku}in shiga, domin masu sana'o'in suna kai kayan sana'arsu a kasuwanni daban-daban domin sayarwa. A lokacin da wa}annan kayayyaki suka kai kasuwa kuwa, masu amsar haraji sukan aza masu ku}in da za su biya wanda za a sanya a asusun hukuma domin ciyar da }asa gaba. Irin wa}annan ku}aje ne ake gudanar da ayyukan da suka shafi gina asibitoci da makarantu da hanyoyi da samar da ruwan sha da sauransu.

Bugu da }ari, kayayyakin da sana'o'in kan samar sukan jawo 'yan yawon bu}e ido daga wasu }asashe domin cire kwarkwatar ido da nuna sha'awarsu ga wa}annan kayayyaki. Ta wannan fuska, ita kuwa hukuma da sauran al'umma suna samun taro-sisi daga wa}annan masu yawon bude ido ta hanyar jirga-jirgansu da wurin kwanansu da abincin da za su ci, duk al'umma na amfana da su ta wannan haujin a sanadiyyar kayayyakin da masu sana'o'in kan samar. Ita kuwa hukuma, tana samun ku}in shiga daga wa}annan masu yawon bu}e ido.

3.5 Samar Da Muhimman Kayan Aiki Ga Al'umma

Sana'o'i sun taimaka kwarai da gaske wajen samar wa al'umma muhimman kayan aiki da suke bu}ata wajen hidimominsu na yau da kullum. Wannan kuwa a bayyyane yake idan aka yi duba daga nau'ukan kayayyakin da suke samarw. Misali Dalijan (2012:107) ya bayyana cewa:

Masassa}a suna da amfani ga al'ummar Hausawa saboda sune ke samar musu jirgin ruwa da turmi da ta~arya da akushi da kuyafa da ludduna. Sa'annan masassa}a ke samar da kujerar zama ta mata da kwacciyar sirdi ko dangarafai da

ƙotocin garma da kalme da hauya da gatari da sungumi da alluna da mutum-mutumi da sauransu.

Dukkan waƙannan abubuwa, kaƙan ne daga cikin nau'ukan kayayyakin da masassaƙa kan samar domin amfanin al'umma na yau dakullum. Don haka, samuwar waƙannan kayayyaki ga al'umma sun taimaka wajen bunƙasa rayuwarsu ta fuskoki da dama.

3.6 Samar Da Kayayyakin Aiki Ga Wasu Sana'o'i

Baya ga jimbin kayayyakin amfani da masu sana'o'in kan samar waƙanda suka shafi na aikin gida da na sufuri da aikin gona da sauransu. Har wa yau, sana'o'in sun taimaka wajen samar wa wasu sana'o'i kayan aiki. A nan babu ko tambaba, manomi ba zai iya noma ba sai da fartanya, duk da yake maƙera ke ƙera ta, amma ba za a iya aiki da ita ba sai da ƙota, ita kuwa ƙota masassaƙa ne ke samar da ita. Haka abin yake ga sana'o'i da dama na Hausawa za a tarar akwai nau'in gudummawar da wasu sana'o'in kan bayar domin gudanar sauran sana'o'in. Samuwar waƙannan kayayyaki kuwa daƙa bunƙasa sauran sana'o'in yake yi a cikin al'ummar Hausawa. Don haka, zaman cuƙeni-in-cuƙeƙa ake yi tsakanin sana'o'in

3.7 Samar Da Kiwon Lafiya

A ƙasar Hausa, daga cikin rukunin jama'a masu bayar da magungunan gargajiya akwai masu aiwatar da sana'o'in gargajiya. Shi kuwa sha'anin kiwon lafiya abu ne mai matuƙar muhimmanci ga kowace al'umma, domin rayuwa ba ta inganta sai da lafiya. Saboda haka ne ma wani mawaƙi [angiwa Zuru yake cewa: *“Lafiya uwar jiki babu mai fushi da ke”*]. A wannan fuskar ta samar da ingantaccen kiwon lafiya, masu aiwatar da sana'o'in sun taimaka ainun wajen bayar da wasu magunguna na gargajiya da za su taimaka wajen kawar da wata cuta ko rage raƙanta a cikin al'umma. Daga cikin magungunan da masu sana'o'in kan bayar domin inganta kiwon lafiya sun haƙa da maganin basur (jankanoma) da maganin daji da maganin ciwon ciki ko zafin ciki da sauransu. Haka sukan bayar da magungunan riga-kafin wasu cututtuka da na kariyar kai da nuna waibuwa. Samar da irin waƙannan magunguna suna taimakawa wajen samar da al'umma masu ingantaccen kiwon lafiya, wanda a ƙarshe zai ba su damar fafatar neman abinci da sauran faƙi-tashi domin inganta rayuwa baki jaya.

3.8 Inganta Zumunci A Tsakanin Al'umma

Kalmar zumunci tana nufin wata dangantaka ce ta jini (haihuwa) ko ta aure ko ta zamantakewa (makwabtaka ko mu'amala). Haka zumunci na iya jaukar wata dangantaka, ko dangi, ko 'yan uwantaka. A taƙaice ana iya cewa, zumunci wata alaƙa ce ta jini ko mu'amala da ta shafi jituwa a tsakamin al'umma domin gudanar da harakokin rayuwarsu ta yau da kullum. Don haka, inganta zumunci wani abu ne

mai muhimmanci a cikin al'umma. A nan masu waɗannan sana'o'in sun taimaka wajen inganta wannan zumunci ta fuskoki da dama. Da farko dai za a ga cewa, ta hanyar bukukuwan da sukan yi na }arshen shekara; ana tara 'yan uwa da abokan arziki wuri }aya a ci, a sha a yi raha a tsakanin juna. Haka idan aka tashi bikin na }in sarautar sarkin kowace irin sana'a akan gayyaci jama'a daga wurare daban-daban domin taya juna murna, yin wannan kuwa ba abin da ya ke haifarwa in ban da }ara dan }on zumunci a tsakanin al'umma. Haka idan lalurar aure ko haihuwa ko dai wani biki na musamman ya samu wani, 'yan uwansa sukan tara masa taro-sisi domin ya share wa kansa hawaye. Baya ga wannan, a lokacin bukukuwa da wasaanin waɗannan sana'o'i, sukan tattauna matsalolin da suka addabe su tare da fid da hanyoyin magance matsalolin cikin hikima da basira ba tare da tada jijiyyar wuya ba. Haka sana'o'in sun taimaka wajen samun kyakkyawan hul}a da zaman tare a tsakanin masu sana'o'in da sauran al'ummomi a sassa daban-daban na duniya. Wannan kuwa a bayyane yake idan aka dubi yadda masu sana'o'in kan fita da kayayyakin sana'arsu a }asashe daban-daban na duniya. Ha }uwarsu da sauran waɗannan al'ummomi ya haifar da }arin dan }on zumunci na cikin gida da na waje.

3.9 Wata Kafa Mai Nuna {ima Da Martabar Bahaushe

Ganin cewa al'ummar Hausawa sun }auki lamarin sana'a da muhimmanci, wannan shi ya haifar da idan mutum ba ya da sana'a a }asar Hausa ba a yi masa }aukar cikakken mutum wannda ya san ciwon kansa. Wani lokaci ma har hana masa matar aure akan yi domin ana ganin ba shi da abin ciyar da ita. Don haka, masu sana'o'in gargajiya na Hausawa suna jawo wa kansu }ima da daraja a gaban al'umma, kuma sana'ar tasu ta zama abin alfahari da tin }aho a garesu, saboda ta wannan sana'ar ce suke ci su sha da sauran wasu bu }atoci na rayuwa baki }aya. Hassan (2013:212) ta bayyana cewa:

Sana'o'in kan sa darajarsu (Hausawa) ta }aukaka yadda ake gane basirarsu da fasaharsu domin ko da Turawa suka zo }asar Hausa sun tarar da Hausawa da sana'o'insu na gargajiya, wannan ya sa Turawa suke jinjinawa Hausawa, anan ne Hausawa suke yi wa kansu kirari da wai "tun kafin a haifi uwar mai sabulu Balbela take da farinta.

Ba a yau ba ka }ai, wanda ya rungumi sana'o'i zai ci gaba da samun waɗannan darajoji har gobe.

Don haka, ri }o ga sana'o'in yana }ara daukaka martabar masu aiwatar da sana'o'in a idanun al'umma na ciki da wajen }asar Hausa.

3.10 Wata Kafa ta Rayawa Da Adana Al'adu

Sana'o'i sun zama tamkar wata kafa da al'ummar Hausawa ke amfani da su wajen rayawa da kuma adana wasu muhimman al'adunsu. Wannan a bayyane yake idan aka yi duba da yadda wasu sana'o'in kan samar da wasu muhimman kayayyakin

aiki da suka shafi wasu al'adu daban-daban a }asar Hausa. Misali idan aka dubi turmi da ta~arya da kujerun zama na maza da mata da kayan sa}a da na rini da sauran nau'ukan kayayyaki da dama da sukan samar, wa}anda ake amfani da su wajen aiwatar da wasu aikace-aikace da suka shafi al'adun Hausawa.

A hannu }aya, samar da wa}annan kayayyaki na al'ada zai bayar da damar a samu adana su musamman a }akunan adana kayan tarihi a sassa daban-daban na }asar Hausa. Wannan zai bada damar na baya su iya ganinsu a zahiri, musamman da yake a yanzu akwai hasashen nan gaba sana'o'in za su gushe saboda barazanar tsarin game duniya (globalization) da yake }o}arin darzaje su yake.

3.11 Samar da Nisha}i a Tsakanin Al'umma

Samar da nisha}i a tsakanin al'ummar Hausawa yana daga cikin muhimmacin sana'o'i a }asar Hausa. Za a iya fahintar wannan idan aka dubi yadda sana'o'in suke gudanar da wasu bukukuwa na musamman wa}anda suka }unshi ka}e-ka}e da raye-raise a cikin al'umma. Daga cikin bukukuwan da sukan gudanar sun ha}a da bikin na}in sarautar sarkin swata sana'a na gari ko yanki ko unguwa. Haka suna aiwatar da wasu bukukuwa a lokacin sallah ko aure ko haihuwa. Dukkan wa}annan bukukuwa sun taimaka wajen samar da nisha}i a tsakanin al'umma.

3.12 Bun}asa Ilimi Da Tarbiya A Tsakanin 'Ya'yan Hausawa

Sha'anin tarbiya da ilimi wasu abubuwa ne masu matu}ar muhimmanci ga kowace al'umma a duniya. A wannan fuskar, sana'o'in sun taimaka wajen samar da ingantaccen ilimi musamman na addinin musulunci a }asar Hausa. Wannan kuwa ana iya ganinsa a fili idan aka yi waiwayen yadda tsarin karatun allo yake a }asar Hausa, domin karatun allo shi ne matakin farko da al'ummar Hausawa ke amfani wajen ilimantar da yaransu ilimin addininsu kafin a shiga na littattafai. Shi kuwa wannan allon karatu, masassa}a ne ke samar da shi ga jama'a.

Ta fuskar tarbiya kuwa, masu sana'ar sukan yi }o}arin cusa wa 'ya'yansu tarbiya a lokacin da suke koya musu sana'ar da suka gada kaka da kakanni. A wannan lokacin sukan hori 'ya'yansu da su kasance masu gaskiya da ri}on amana da rashin ha'inci da biyayya ga na gaba. Haka sukan hore su da su zan masu nuna kwazo da neman na kai a cikin rayuwarsu. A hannu }aya sukan hane su da zama cima-kwance a cikin al'umma. Hassan (2013:211) ta bayyanan wannan tsarin tarbiya inda take cewa, dalilin haka, ana rage sace-sace da ha'inci, ana aiwatar da sana'ar da gaske kuma da gaskiya. Irin wa}annan kyawawan }abi'u da yara kan koya a wajen sana'o'insu yana sanya a samu al'umma ta gari bayan sun girma.

4.0 Kammalawa

Duba daga bayanan da suka gabata, za a ga cewar, lallai sana'o'i a }asar Hausa tamkar saniya ce da}i goma dangane da irin mmuhimmancinsu ga rayuwar

Hausawa. Samar da al'umma nagartatta ya dogara ga bun}asar tattalin arzikinsu, wanda sana'o''in sune }ashin bayan tattalin arzikin.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an tattauna muhimman zantuka da suka shafi muhimmancin sana'o'in gargajiya ga al'ummar Hausawa. Daga cikin abubuwan da aka tattauna sun ha}a da bun}asa tattalin arziki, samar da tsaro, samar da aikin yi, samar da ku}in shiga, samar da kayan aiki, kiwon lafiya, zumunci, nuna }ima da darajar Bahaushe, raya al'adu, samar da nisha}i, samar da sauransu.

6.0 Auna Fahimta

1. Sana'o'in Hausawa tamkar Saniya ce da}i goma, Tattauna.
2. Tattauna gudummawar sana'o'in Hausawa wajen inganta rayuwarsu.

7.0 Manazarta

Auta, A. L. (2006). Tattalin Arzikin Al'umma: Nazarin Sana'o'i da Kasuwancin Hausa. In *Algaita Journal of Current Reseach in Hausa Studies*, No 4 vol 1 pp 194-204.

Bunza, D.M. (2016). Tsaro A {asar Hausa: Gudummawar Sarautun Tsaro A Arewacin Nijeria. Takardar da aka gabatar a taron }ara wa juna sani na }asa da Tsangayar Fasaha da Nazarin Addinin Musulunci ta shirya daga ranar 1-3, Maris,2016 . A harabar jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Dalijan, B.M. (2012). Noma Da Ginuwar Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya. Kundin Digiri Na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato.

Auta, A.L. (1986). Jima Sana'ar Sarrafa Fata da Muhimmancinta a {asar Hausa. Kundin Digiri Na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Hassan, F.M.(2013). Saki Reshe...Tsokaci Dangane Da Sana'o'in Hausawa Na Gargajiya A Jiya Da Yau. In *Excerpts of International Seminar on The Deterioration of Hausa Culture*. Organised by Katsina State History and Culture Bureau in Collabaration with: Umaru Musa Yar adua University, Katsina. pp 217-226.

Ibrahim, M.S. (1982). Dangantakar Al'ada da Addini: Tasirin Musulunci Kan Rayuwar Hausawa Ta Gargajiya. Kundin Digiri Na Biyu, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

Shinkafi, R.H. (2016). Tattalin Arziki da Haɓin kan Nijeria a Idon Muhammadu Sarkin Taushin Katsina. Maɓalar da aka gabatar a taron }ara wa juna sani kan Matsayin Harshe da Tarihi da Addini Wajen Bun}asa ci gaba da Haɓin kai da Tsaro a Nijeriya. Wadda aka gabatar a Tsangayar Fasaha da Nazarin Addinin Musulunci, Jami'ar Usmanu Danfodiyo, Sakkwato. Daga ranar 1-3 maris, 2016.

Umar, M. B. (1983). Tasirin Tattalin Arzikin Hausawa na Gargajiya. Takardar da aka gabatar a taron }ara wa juna sani, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero, Kano.

Yakasai, S.A. (2012). *Taskar Al'ada Da Tarihi Da Nishaɓi: Kammalallen Sharhin Littafin Tatsuniyoyi Na Dokta Bukar Usman*. Kano: Gidan Dabino Publishers.

FASALI NA BIYU: SANA'O'IN FASAHA DA ABUBUWAN DA SUKE SAMARWA

Kashi Na 1: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Ayyukan Aikin Gona

1.0 Gabatrwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin irin muhmmancin da ke tattare ga aiwatar da sana'o'in Hausawa na gargajiya daban-daban. Daga cikin muhimmancin sana'o'i da aka tattauna a baya sun haɓa da samar da aikin yi da samar da ku}ajen shiga da samar wa wasu sana'o'i kayan aiki da samar wa masana'antu kayan sarrafawa da samar da nishaɓi da zumunci da sauransu. A wannan darasin za a tattauna ne a kan fasahar wasu sana'o'i wajen samar da kayayyakin aikin gona. Ita dai sana'ar aikin gona wata babbar sana'a ce da kusan a ce da wuya a samu wani gida na Bahaushe da ba a aiwatar da sana'ar noma. Sana'o'i da dama sun taimaka wajen samar da kayayyakin da masu sana'ar ke amfani da su domin aiwatar da sana'ar.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen darasin a fahimci yadda sana'o'in Hausawa suka taimaka wajen aiwatar da sana'ar noma musamman a }asar Hausa.

3.0 }umshiyar Darasi

Wannan darasin mai taken fasahar gargajiya wajen samar da kayayyakin aikin gona zai yi bayani ne a kan mabambanta sana'o'in da suke samar da nau'ukan kayayyaki daban-daban wajen aiwatar da aikin gona. Daga cikin sana'o'in akwai sassa}a da }ira da sauransu. Ga misali ga wasu daga cikin kayayyakin aikin gona da masassa}a kan samar.

3.1 Kayayyakin Aikin Gona da masassa}a kan samar

Tuni masana da dama sun bayyana ma'anar noma a wurare daban-daban gwargwadon tasu fahimta. Daga cikin su kuwa akwai ayyukan Usman (1996:25) Zaruk (1998:23 da Mahdi (1998:96) Garba (1991) da Bunza (2005:36) da CNHN (2006:359) da Guga (2006:38) da Dalijan (2012) da sauransu da dama. Ganin irin muhimmancin da ke damfare a cikin wannan sana'ar ta noma a }asar Hausa da ma duniya baki }aya, wannan ya haifar da samun wasu al'umma da za su rin}a samar da abubuwan aiwatar da wannan sana'a domin samun sau}in gudanar da ita. Masassa}a kuwa suna daga cikin rukunin al'ummar da suka bayar da gagarumar gudun mawa wajen samar da muhimman kayayyakin aikin aiwatar da sana'ar noma a }asar Hausa. Wannan sashen ya yi duba ne ga irin sigogin kayayyakin sassa}a da masassa}a suka samar wa manoma musamman abin da ya shafi }otocin kayan aikin da manoma ke amfani da su a gonakinsu.

3.1.1 {ota (}ota)

CNHN (2006:65) sun bayyana }ota da “ *Mari}in ice na galma ko fartanya.* ” {ota wani itace ne da masassa}a kan sassa}a domin ya zama mari}i ga wasu nau'ukan kayan aiki daban-daban . Kamar yadda kayan aikin manaoma suke daban-daban, haka masassa}a suka samar da }otocinsu daban-daban. Samar da wa}annan }otocin ya taimaka wajen samun sau}in gudanar da ayyukan gona mabanbanta. Alhassan da wasu (1982:53)

{otoci

3.1.2 {otar Gatari

{otar gatari tana daga cikin }otocin da masassa}a kan samar wa manoma a }asar Hausa. Gatari kuwa wani ma'aikaci ne da manoma ke amfani da shi wurin sare itace musamman a lokacin sharan gona. Haka manoma da makiyaya suna amfani da shi wurin saro wa dabbobinsu abinci . Gatari ya kasu kashi-kashi, akwai babba akwai }arami. Bargey (1934:371) ya bayyana shi da cewa: *Gatari shi ne abin saran ice ko wani abu da ake son faskarawa.*

Haka a }amusun Hausa na CNHN (2006:161) sun bayyana ma'anar gatari da cewa: *Gatari masari ne mai }aramar ruwa da }ota da ake saran itace da shi.*

Duba daga waɓannan ma'anoni, a nan za a ga cewa, manoma suna amfani da gatari wurin hidimar gonakinsu, masassa}a kuwa suke samar da }otocin wannan gatari a cikin al'ummar Hausawa.

3.1.3 {otar Fartanya

A }amusun Bargery (1934:308) an bayyana fartanya da cewa: “{*aramar abin noma mai }auke da kusurwoyi uku mai kaifi wadda take da mari}in itace.*” Haka a CNHN (2006:136) sun nuna cewa, fartanya ita ce “*Abin noma mai tankwararriyar }ota da ake }osa ruwan }arfe a goshinta.*”

Manoma na amfani da ita wurin nome ciyawan da ya fito a cikin gonaki domin samar wa shuka yanayi mai kyau da renon abin da aka shuka. Yin wannan yakan taimaka ma yabanya ta girma cikin ingantaccen yanayi. A hirar da na yi da Shehu Musa Diri ya ce,

A }asar Hausa, akwai nau'ukan fartanya daban-daban da manoma ke amfani da su, kuma duk waɓannan nau'ukan fartanyoyin ~otocinsu masassa}a ne ke samar da su.

3.1.4 {otar Galma (Garma)

Galma wani ma'aikaci ne da manoma ke amfani da shi wurin aiwatar da wasu ayyukan gonaki daban-daban. Galma kamar fartanya take sai dai ta fi fartanya girma ga baki. Baya ga aikin gona magina na amfani da ita wurin kwa~in lakar }asar gini. A }amusun Hausa na CNHN (2006:160) sun kawo ma'anar galma inda suke cewa: “*Garma ko galma wata irin }atuwar fartanya ce da ake hu}a da ita, ko abin noma na }arfe da ake }aura wa shanu suna ja don yin hu}a.*”

Haka Dalijan (2012:107) ya bayyana cewa,

A }asar Hausa , manoma na amfani da galma wajen jan kunya da }ara wa abin shuka }asa, wani lokaci kuwa ba a shuka sai an yi hu}a ta amfani da garma. Waɓannan garmuna suna da makamin itace wanda masassa}a suka samar domin samun sau}i da inganta amfaninsu wajen aikace-aikacen aikin gona.

A wannan fuskar za a ga cewa masassa}a a }asar Hausa suke samar da }otocin galmuna daban-daban da manoma ke amfani su a }asar Hausa.

3.1.5 {otar Magirbi

Magirbi a wasu sassan }asar Hausa suna kiran shi da sunaye daban-daban kamar madangari ko makabci ko makafci ko masassabi. Magirbi ya yi kama da fartanya, sai dai shi bakinsa a tsaye yake ba lan}wasasshe ba kamar fartanya. Galibi manoma na amfani da shi wurin saran }asa kamar shuka da ginan rami. CNHN (2006:317) sun bayyana shi da cewa: “*Abin da ake saran shuka ko ha}a rami ko sare wani abu da shi mai kama da fartanya*”. Haka Bargery (1934:745) shi ma ya tafi a kan wannan ma'anar. A nan za a ga cewa, manoma na amfani da magirbi wurin yin sassaben gonakinsu da girbe amfanin gona kamar masara da dawa da gero da

maiwa da dauro da sauransu, musamman idan ya kai matsayin girbin. {otar wannan kayan aikin kuwa masassa}a ne ke samar da shi ga manoma. Dalijan (2012:107)

3.1.6 {otar Manjagara

Sanda ko }otar manjagara wani itace ne da masassa}a kan samar wanda ake sokawa cikin wani }arfe mai yatsu da ake sharan gona da shi. Bargery (1934:768) ya bayyana shi da cewa: *Manjagara shi ne mayayin ciyawa ko ganyayyaki ko wani datti da ake son tattarawa wuri guda.*

Haka a }amusun Hausa na CNHN (2006:330) sun kawo tasu ma'anar da cewa: *"Wani }arfe mai ha}ora kamar 'yan yatsu da doguwar }ota, wanda ake yaye cuyawa ko ganyayen bishiyoyi da shi."*

Bisa ga wannan siffa ta manjagara, za a fahimci cewa, wannan wani nau'in kayan aikin gona ne da manoma ke amfani da shi wurin sharan (sassaben) gonakinsu ta yadda abin da suka shuka zai sa mu ingantuwa da ha~aka cikin sauri da sau}i. Ita kuwa }otar manjagara masassa}a ne suka samar da ita ga manoma musamman a }asar Hausa. Zarruk (1987:54)

3.1.7 {otar Sungumi

Sungumi yana }aya daga cikin kayan aikin gona da manoma ke amfani da shi wurin shuke-shuken da suke aiwatarwa a gonakinsu. A }asar Hausa ana amfani da wani itace ne mai tsayi ko gora wurin aiwatar da }otar sungumi. Ana amfani da }otar ne a matsayin mari}i ga mai amfani da sungumi, sai dai ana soka ruwan fartanya ne a cikinsa kafin a yi aiki da shi. A fa}ar Bargery (1934:960) ya kawo ma'anar da cewa: *"Fartanya mai dogon mari}i wadda ake amfani da ita a lokacin shukan hatsi."*

A fa}ar CNHN (2006:402) kuwa cewa suka yi : *Sungumi shi ne dogon mari}i na icce da aka saka wa ruwan fartanya don saran shuka.*

Bisa ga wa}annan ma'anoni, za a ga cewar , manoma suna amfani da sungumi wurin shuke-shuken kayan gona da dama a }asar Hausa. Dalijan (2012:107) ya bayyana cewa, *"Shi kuwa wannan sungumi, masassa}a ne ke samar da }otarsa ga manoma."* Don haka, masassa}a sun taka muhimmiyar rawa a wannan haujin .

3.1.8 {otar Lauje

Lauje yana }aya daga cikin kayan aikin da manoma ke amfani da shi wurin yankan kayan amfanin gonakinsu. Haka wani sashe na manoma, watau makiyaya suna amfani da shi wurin yanko wa dabbobinsu ciyawa da za su ci. A siffance, a iya siffanta lauje da wani }aramin }arfe lan}wasasshe da ma}era ke yi tare da }ota, }otar lauje wani }an ice ne da ake sassa}awa kwatankwacin kamun hannu mai }an tsini da za a soka cikin }arfen laujen a matsayin mari}i. CNHN (2006:303) suka

bayyana shi da cewa: *Wani lan}wasasshen }arfe, mai }ota da ake yankan ciyawa ko wani abu da shi.*

Bargery (1934) shi ma ya tafi a kan wannan ma'anar. Ganin irin ayyukan da manoma ke yi da lauje, ko shakka ba bu masassa}a sun taimaka wajen samar da }otar laujen ga manoma. Sanyinnawal (2015:51)

3.2 Itacen Gwafa

Itacen gwafa wani itace ne mai baki biyu da masassa}a kan samar ga manoman rani a }asar Hausa. Sanyinnawal (2015:52) ya ce:

Shi wannan itacen, a nan ne ake sa}ala jigo wanda ake amfani da shi domin }ebo ruwa da masaki daga rijiya ko kogi domin ban ruwan gona musamman a fadamu. Duk da yake baya ga noman rani, akwai gwafa wadda ake amfani da ita wurin ha}a masa}a watau turaku.

A wannan muhallin ana gina rami ne a kafa gwafar domin ta zama ginshi}in masa}ar. Duk wa}annan nau'ukan gwafa masassa}a ne ke samar da su domin amfanin yau da kullum ga manoma da gangoginsu.

Gwafar Masa}a

3.3 Jolar Shanu

Jolar shanu wata sanda ce mai kauri da ake }aurawa a saman wuyan shanu, sannan a }aura wata sar}a mai kauri ko igiya a tsakiyar jolar. Labaran (2016:50). A }arshen sar}ar ko igiyar a nan ne ake }aura galma wadda shanu za su ri}a ja ana hu}a da ita. Wani lokaci kuwa ana }aura masu kura (tarko) musamman wurin }auko kayan amfanin gona. Wannan kuwa a al'adance masassa}a ne ke samar da jolar ga masu aiki da shanu a gonaki ko wurin }aukan kaya da amalanke a }asar Hausa.

4.0 kammalawa

Ko shakka babu sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen ha~aka sha'anin aikin gona, wannan a bayyane yake ida aka dubi }imbin kayayyakin da sana'o'in kan

samar wajen aiwatar da ayyukan gona daban-daban. Duk da yake a wannan bagiren an tattauna ne a kan sana'ar sassa}a a matsayin misali kawai, amma sauran sana'o'in suma sun bayar da gudummawarsu wajen samar da kayan aikin gona. Ba tare da gudummawar wa}annan sana'o'i ba da watakila aikin gona bai samu kar~uwa kamar yadda yake a yau.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an tattauna a kan kayayyakin aikin gona da wasu sana'o'in Hausawa suka taimaka wajen samar da su domin samuun sau}in gudanar da aikin gona. A nan an kawo misalai daga sana'ar sassa}a, duk da yake ba ita ka}ai ke samar da wa}annan kayayyaki ba, duk wa}annan }otoci da sukan samar ai ruwan }arfen da za a ha}a a yi amfani da shi a gona ma}era ne ke samar da shi. Daga cikin kayan aikin gona da aka sun ha}a da }otar gatari da fartanya da magirbi da manjagara da sungumi da lauje da itacen gwafa da jolar shanu da sauransu.

6.0 Auna Fahimta

1. Kawo kayayyakin aikin gona biyar na kowanne daga cikin masassa}a da ma}era
2. Yi bayanin irin kayayyakin da manoma kan amfana da su daga wasu sana'o'in Hausawa

7.0 Manazarta

Labaran. S. (2016). "Gudummawar Sana'ar Sassa}an Jirgin Ruwa a Garin Yauri." Sakkwato: Kundin Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Alhassan, H. da wasu (1982). *Zaman Hausawa Na Biyu, Don Makarantun Gaba da Sakondare*. Zaria: Institute of Education, Ahmadu Bello University.

Bargery, G.P. (1934). *A Hausa-English and English-Hausa Vocabulary*. London: Oxford University Press.

CNHN, (2006). *Amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Dalijan, B.M. (2012). "Noma Da Ginuwar Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

Sanyinnawal, S. I. (2015). "Cu}e}eniyar Sana'o'in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Zarruk, R.M da wasu, (1987). *Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Manyan Makarantun Sakondare Littafi na [aya*. Ibadan: University Press Limited.

KASHI NA 2: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayayyakin Tsaro

1.0 Gabatarwa

A darasinmu da ya gabata mun yi bayani ne a kan fasahar gargajiya wajen samar da kayayyakin aikin gona. A darasin mun jauki misalin sana'ar sassa}a muka bayyana irin kayayyakin da take samarwa wajen aikin gona, daga cikinsu kuwa akwai samar da }otocin fartanya da magirbi da galma da manjagara da gatari da sauransu. A wannan darasin za a dubi fasahar sana'o'in ne wajen samar da tsaro. Sha'anin tsaro wani abu ne mai matu}ar muhimmanci a }asar Hausa. Tsaro shi ne duk wata hanya da ake amfani da ita domin kariyar al'umma tare da dukiyoyinsu. A }asar Hausa akwai sana'o'i daban-daban da suke amfani da fasaharsu wajen samar da wasu kayayyaki da ake amfani da su wajen inganta tsaro. Daga cikin wa}annan sana'o'in akwai sassa}a da }ira da sauransu.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a }arshen darasin a iya tantance irin gudummawar da sana'o'in Hausawa suka bayar wajen samar da kayayyaki daban-daban da za su taimaka wajen samar da tsaro.

3.0 }umshiyar Darasi

A wannan darasin za a yi duba ne a kan ayyukan fasaha na gargajiya da suka shafi samar da tsaro. Don haka, darasin ya mayar da hankali wajen tattauna wasu muhimman sana'o'in da suka taimaka wajen samar da abubuwa daban-daban da suka shafi samar da tsaro musamman a }asar Hausa.

3.1 Fasahar Kayan yin Farauta ko Ya}i (Tsaro)

Farauta na nufin yawon harbi domin kama namun daji. Shi kuwa ya}i yana nufin far ma wasu mutane da fa}a domin a mulke su. A nan za a ga mafarauta da maya}a a }asar Hausa suna amfani da kayayyaki daban-daban da wasu sana'o'i suka taimaka wajen aiwatar da su. Wannan darasin ya yi }o}arin hango wasu daga cikin wa}annan kayayyaki.

3.1.1 Kokara

Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa, "*Kokara wata 'yar sanda ce wadda ba ta da tsayi soasi mai kama da muciyar tu}a tuwo.*" Haka a CNHN (2006:249) Sun bayyana ta da cewa:*Dogumar sandar itace wadda kanta ya fi gindin kauri; ana yi mata adon fata ana kuma shafa mata mai, a sa mata kwanyar mulmulallen }arfe a ka.*

Mafarauta da ‘yan tauri suna amfani da ita a matsayin makami wurin farautar abin da suke so su farauto musamman idan abin farautar ya danganci bugun shi ake yi. Ita kuwa wannan kokara masassa}a ne ke samar da ita ga mafarauta. Galibi ana amfani da itacen da ke da nagarta da }wari wurin sassa}a wannan kokara.

3.1.2 Sanda

Sanda reshe ne na wata itaciya da masassa}a kan samo daga cikin ingantattun itatuwa masu nagarta da }wari, idan suka samo wannan itacen sukan sassa}e ta daidai yadda ake bu}atarta, watau sandar tana iya kasancewa doguwa ko gajera. CNHN (2006:388) sun bayar da ma’anar sanda da cewa: *Itacen da aka karya ko sara daga jikin bishiya don yin amfani da shi kamar a makami na dukan wani abu ko don dogarawa.*

Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa, *Mafarauta na amfani da wannan sandar wurin bugu ko jifan abin da suke farauta.*

Ita ma wannan nau’in sandar masassa}a ne ke samar da ita ga al’ummar Hausawa.

3.1.3 }olo

Shi }olo kamar sanda yake, amma bai kai sanda tsawo ba. Haka }olo yana da gululu a gindinsa. Sayaya (2008:50) ya bayyana cewa:

Shi }olo wata ‘yar gajeruwar sanda ce wadda ke da gululu a gindi. Ana samunta daga itacen geza ko na kanya. Shi ma }olo jifa ake yi da shi ko duka.

Masassa}a na sassa}a }olo ne daga wani nau’in itace mai nagarta kamar marke ko kanya ko geza. Galibi masu farauta suna amfani da }olo ne wurin jifan abin da suke farauta. Shi ma wannan masassa}a ne ke samar da shi ga mafarauta a }asar Hausa.

3.1.4 }ere

Ita ma }ere wata ‘yar sanda ce da mafarauta kan yi amfani da ita wajen jifan abin da suke farauta. Sandar }ere tana da lan}wasa a can }asanta, sandar ta yi kama da sandar wasan }wallon gora, amma kaurinta bai kai na nata ba. Sayaya (2008:50) ya ce:

{ere wata ‘yar sanda ce mai lan}wasa kamar shigen sandar da Turawa ke wasan }wallon gora da ita, sai dai kaurinta bai kai na wadda ake wasan }wallonda ita ba.

Ita ma mafarauta na amfani da ita wajen bugu ko jifan abin da suke farauta. Wannan sandar kuwa masassa}a ne ke samar da ita ga mafarauta musamman na }asar Hausa.

3.1.5 Gora

Itacen gora wani tsiro ne da ke da kama da sandar rake, daga }asansa ya }an lan}wasa. CNHN (2006:170) sun bayyana gora da cewa: *Wata irin sanda mai kai kwagiri-kwagiri da gajajjeru ko dogayen ga~o~i da ake yin makami da ita ko kuwa a yi sangwami da ita.*

Masassa}a na samo wannan itacen gora su gyara ta, ta yadda mafarauta za su iya amfani da ita wurin bugun abin da suke farauta. Ba mafarauta kurum ba, har a lokacin ya}i wurin gumuzu da abokan gaba, ana amfani da gora a matsayin makami musamman kafin shigowar kayan ya}i irin na zamani.

3.1.6 {otar Wu}a

Wu}a wani }arfe ne gajere wanda bai wuce }afa }aya zuwa }aya da rabi ba, mai kaifi gefe }aya ko biyu. Mari}in wu}ar galibi wani }an icce ne da masassa}a kan sassa}a a matsayin mari}i. BroB (1996:125) sun bayyana shi da cewa, “*sassa}a}en ice dogo (mai mari}i) da akan kwaba ruwan fartanya, gatari da sauransu*”. Ana amfani da wu}a wajen ya}i da kuma farauta da dai sauran hidimomi daban –daban na yau da kullum. Malam Sirajo Ibrahim Malumfashi ya shaida min cewar,

Mafarauta na amfani da wu}a wajen yankan dabbar da suka farauto. Haka maya}a na amfani da wu}a wajen yankan abokan gaba ko yanka wani abin yanka a fagen daga.

{otocin da ake amfani da su a matsayin mari}i na wu}a}e kuwa duk masassa}a ne ke samar da su a }asar Hausa. Su kuwa wu}a}en ma}era ne samar da su. Duk da yake, a yanzu saboda ci gaban zamani, ana samun wu}a}e masu }otocin roba da na }arfe baki }aya.

3.1.7 {otar Adda

Adda kamar wu}a take sai dai ta fi wu}a girma, kuma galibi kaifinta a gefe guda yake, duk da yake wani lokaci ana samun masu kaifi gefe biyu. BroB (1996:1) sun bayyana cewa: *Adda na nufin doguwar wu}a mai nauyi tatta}a da }ota, akan yi sarar bishiya da ita kuma makami ce.*

Masassa}a suke samar da }otar adda a gargajiyance, sai dai a yanzu ana samun adda da }otunan roba ko }arfe ko fata. Ita kuwa adda, mafarauta na amfani da ita wajen saran abin da suke farauta. Haka a fagen ya}i, maya}a suna amfani da adda wajen saran magabta (abokan gaba). A hannu }aya }arfen addar kuwa ma}era ne suka samar da shi.

3.1.8 {otar Gitta

Gitta kamar gatari yake sai dai bai kai shi girma ba, sannan }otar gitta ba ta kai ta gatari girma ba. Sayaya (2008:52) yana cewa:

Gitta wani }an gatari newanda ke da kaifi, ruwansa bai da fa}i sosai sannan ~otarsa gajera ce. Irinsa ne masu kiwon dabbobi ke yawo da shi, kuma suna amfani da shi wurin saran gawo da sauran itatuwa don su ba dabbobinsu. Amfani da kalmar gitta a madadin gatari ya fi yawaita ga 'yan taurin }asar Zamfara domin saya sunan sarautar "Gatari" masu zuwa farauta da irin wannan makami ana kiransu 'yan gitta..

Mafarauta da maya}a suna amfani da gitta a ~angarori daban-daban. A }asar Hausa, masassa}a ne ke samar da }otar gitta ta hanyar samun wani itace mai }wari su yi sassa}ar da shi domin gudun saurin lalacewarsa. Daga cikin itatuwan da ake amfani da su wurin yin }otocin gitta akwai marke ko }irya ko ka}e ko ma}acci da dai sauran itatuwa masu nagarta. Ruwan (}arfen) gittar kuwa ma}era ne suka samar da shi.

3.1.9 Butun-butumin Kifi (kifin itace)

Wannan dabarar an da}e ana aiwatar da ita ga mafarauta dabbobin ruwa (su) a }asar Hausa, kuma masassa}a ne ke samar da shi butum-butumin ga masunta. An samu wannan bayani da hoton butun-butumin kifin ne daga Sama'ila Nabame jami'i mai kula da kayan tarihi na Kanta da ke garin Argungu. Butun-butumin kifi wani itace ne da masassa}a kan samo su sassa}a butum-butumin kifi ga masu farautar kifaye a cikin ruwa, watau masunta. Shi wannan butum-butumin kifi na itace, (dodon gona) idan aka sassa}a shi, akan jefa shi a cikin ruwa musamman inda aka yi ha}o, da zaran kifi ya hango wannan butum-butumin zai yi }o}arin zuwa wurin, tsammaninsa cewa }an uwansa ne kifi ya samu abinci. Idan kuwa ya kawo kansa a wurin butum-butumin, sai ha}on ya kama shi.

Butum-Butumin Kifi

3.1.10 Tarkon Kamun Zomo

Masassa}a a }asar Hausa sun samar wa mafarauta wani tarko na musamman da aka sarrafa daga itace domin kamun zomo. CNHN (2006:429) sun bayyana shi da cewa:

Abin da ake Janawa don kamun tsuntsu ko dabba ko }waro ko wani abu; ana yin sa da zare ko waya ko ice ko }arfe, da katawa.

Shi kuwa tarkon zomo ha]e-ha]en wasu ‘yan itatuwa ne ta hanyar amfani da dabara ta yadda idan zomo ya hau kan wannan tarkon zai tashi da shi, kuma ya kama shi.

Tarkon Kamun Zomo

3.1.11 Butum-butumin Burtu

CNHN (2006:56) sun bayyana burtu da cewa: *Wani tsuntsu ne mai dogon baki da ake samu a }asar Habasha.*

Masassa}a a }asar Hausa sukan sassa}a butum-butumin wannan tsuntsu na itace ga mafarauta. Mafarauta sukan tafi da wannan butum-butumin a dajin da suke farauta su ajiye , ta yadda idan ‘yan uwansa suka gani za su doshi wurin, shi kuwa mafarauci ya yi farautarsu . Wannan dabarar ta taimaka wajen yawaitar farauto irin wa}annan tsuntsaye ga mafarauta a }asar Hausa cikin sau}i.

Butum-Butumin Burtu

3.1.12 {otar (sandar) Mashin

Mashin wani makami ne da ake amfani da shi wurin farauta ko ya}i. Akwai nau’ukan masu daban-daban da ake amfani da su ta wannan fuskar. CNHN (2006:337) sun bayyana mashin da cewa: *Dogon makami na }arfe mai tsini mai }otar itace. Shi wannan mashin ana amfani da shi wurin farauta ko ya}i.*

{otar mashin kuwa masassa}a ne ke samar da ita ta hanyar sarrafa itace musamman a }asar Hausa. A Gidan Tarihi na Waziri Junaidu da ke Sokoto da Gidan Makama da ke Kano da Gidan Tarihi Kanta a Argungu an samu ganin nau’ukan }otocin mashin ido da ido wa}anda masassa}a suka samar. Su kuwa ma}era su suka }ira }arfen mashin.

3.1.13 {otar Bindiga

CNHN (2006:47) sun kawo ma’anan bindiga da cewa:

Wani irin makami wanda ake sa wa harsashi don harbawa wajen ya}i ko farauta ko kuma wajen wani buki na mausamman, dubi adaka ko adama; ko bagazum, ko garbul, ko igwa, ko milimita ko tsawila ko turuf ko mashin.

Duba daga tsarin bindigar gargajiya ta Bahaushe, za a ga masassa}a ne ke samar da }otocin bindiga ta hanyar sarrafa itace. Ma}era ke }era bindiga kafin a sanya ~ota.

{otar Bindiga

3.1.14 Sandar Baka

Baka wani makami ne da mafarauta da maya}a ke amfani da shi a lokacin da suke fagen fama domin karawa da abokan hamayya, ko kuma mafarauta a lokacin da suka je daji farauta. CNHN (2006:30) sun bayyana baka da cewa: *Tankwararren ice wanda ake Jaura wa tsarkiya don harba kibiya da shi.*

A nan za a ga cewa, itacen da ake amfani da shi lan}wasasshe masassa}a ne ke samar da shi a cikin al'ummar Hausawa. Duk da yake wani lokaci ana samun wasu daga cikin mafarauta ko maya}an su gyara sandar bakan da kan su, amma dai galibi a }asar Hausa masassa}a ne aka sani da samar da nau'in wa}annan sanduna na baka.

3.1.15 Kujerar Zama Ta Ya}i Mai {afa Shida

Bincike ya tabbatar da gano wata kujerar zama ta ya}i da masassa}a suka sassa}a domin gudanar da wasu assirrai musamman a lokacin da ake ya}i da abokan gaba.

Wannan kujerar an same ta ne a gidan ajiye kayan tarihi na Kanta da ke Argungu. A hirar da na yi da Samaila Nabame jami'in kula da kayan tarihi na Kanta Argungu ya shaida min cewa:

Idan mai kujerar (Uban dawaki) ya hau kan ta ya yi wanka da ruwan magani, komin gumurzun ya}i wani makami ba zai ta~a huda jikinsa ba, kai ko kaza ta sha ruwan maganin wu}a bata iya yanka ta.

Hasali kuwa, wannan kujerar masassa}a ne suka samar da ita domin aiwatar da tsafe-tsafe domin kariyar kai a wannan lokaci.

3.2 Fasahar Kayan Yaki na Makera

Gabanin zuwan Turawa kasar Hausa, tarihi ya nuna cewa Hausawa da sauran kabilu na wannan shiyya suna zaune ne zama na dar-dar ko kuma mu ce zama irin na doya da manja, domin a kan samu yake-yake a tsakanin kabilu daban-daban ko tsakanin wannan gari da wancan gari domin mamaya da kara girman kasa ko kuma domin samun bayi. Ire-iren wannan yake-yake ana gudanar da su ne da wasu makamai na musamman wadanda akasarin su makera ne suke kera su. Makaman sun hadar da: sulke da mashi da adda da wuka da tsitaka da gatari da takobi da sauran kayayyakin dawakan da ake yaki a kansu. Kamar irin su linzami da likkafa da garkuwa (karafuna ne da aka rufe fuskar doki da su). Saboda haka za muga cewa kira tana tallafa wa rayuwar Bahausha domin samar da kayayyakin gudanar da yake-yakensu na wancan zamani. Duk da cewar yanzu an daina ire-iren

wadannan yake-yake har yanzu Hausawa na cin moriyar sana'ar kira domin samar da wasu nau'oi na makamai kamar irin su barandami da lauje da bisalami da fate-faten takobi da sauran duk makami mai tasarifi da karfe.

4.0 Kammalawa

A wannan darasin, bisa ga 'yan misalan da aka tattauna a sama, za a fahimci cewar, sana'o'in Hausawa sun bayar gagarumar gudummawa wajen samar da tsaro musamman ta la'akari da irin kayayyakin da suke samarwa da ake amfani da su wajen ya'i ko faraotar namun daji. Wata kila ba tare da wa'annan sana'o'in ba da samar da wa'annan kayan amfani ba yiyu ba.

5.0 Ta}aitawa

Darasin ya yi bayani ne a kan fasahar wasu daga cikin fasahohin da masu aiwatar da wasu sana'o'i ke aiwatarwa wajen samar da kayayyakin tsaro ko na farauta a }asar Hausa. A wannan kashin an yi bayani fasahohin da suka shafi sana'ar sassa }a da }ira ne kurum. Daga cikin fasahohin da a ka kawo sun ha}a da samar da mashi da wu}a}e da adduna da bindiga da sauransu wa}anda ma}era kan samar. A hannu }aya masassa}a ke samar da }otocinsu.

6.0 Auna Fahimta

- 1.Sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen inganta tsaro. Tattauna
2. Kawo fasahohi biyar na Ma}era da Masassa}a wajen samar tsaro

7.0 Manazarta

Sayaya A.S. (2008). "Wasan Tauri A {asar Katsina."Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

KASHI NA 3: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Aikin Gida

1.0 Gabatarwa:

A darasin da ya gabata an tattauna a kan fasahohin wasu sana'o'in gargajiya wajen samar da kayayyakin farauta ko ya'i. A cikin darasin an yi bayani kayayyakin da suka shafi na masassa}a da ma}era. A wannan darasin za a yi bayani ne a kan

fasahohin wasu sana'o'i wajen samar da kayayyakin aikin gida. Ayyukan gida ayyuka ne da ke bu}atar amfani da abubuwa daban-daban domin samun sau}in gudanar da su. Akwai sana'o'in Hausawa da dama da suka taimaka wajen samar da wa}annan kayayyaki, wasu daga cikinsu sun ha}a da sassa}a da }ira da masu gina da dukawa da dai sauransu da dama.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasin ita ce, a }arshen darasin a samu masaniya dangane da irin kayayyakin da wasu sana'o'i kan samar wajen ayyukan gida.

3.0 }umshiya

Wannan darasin ya }umshi bayani ne a kan fasahar wasu sana'o'i wajen samar da wasu muhimman kayayyakin aikin gida. A nan darasin ya yi bayani a kan fasahohin ayyukan sana'ar sassa}a da jima a matsayin misali kawai, don haka, sauran sana'o'in ma suna samar da wasu abubuwan amfani na gida.

3.1 Kayan Hidimar Gida na Sassa}a

A }asar Hausa akwai nau'ukan kayayyakin da masassa}a kan samar wa}anda ake amfani da su a harkokin yau da kullum da suka shafi hidimomin ayyuka daban-daban a gidan Bahausha. Darasin ya yi waiwaye ne a kan wasu daga cikin wa}annan kayayyakin aikin da masassa}an kan samar.`

3.1.1 Turmi:

CNHN (2006:446) sun bayyana ma'anar turmi da cewa: *Fafaffen itace wanda aka gyara don a dinga daka hatsi ko wani abu a cikinsa ta hanyar yin amfani da ta~arya.*

Bisa ga wannan ma'anar turmi wani kayan aiki ne da mata ke amfani da shi a gidajensu ta hanyoyi mabambanta. Turmi ya kasu gida biyu, watau akwai babban turmi akwai }aramin turmi. Baban turmi shi ne wanda ake surfa hatsi da shi, ko sussuka domin a fid da tsaba ko a mayar da tsabar gari. Shi kuwa }aramin turmi shi ne wanda mata ke }ul}ulen kayan miya da shi. Kamar yadda sunan ya nuna, shi babban turmi galibi ya fi }aramin turmi tsayi da kauri ko girma, yayin da a hannu }aya kuwa, shi }aramin turmi bai kai babba tsayi ba.

A wurin sassa}an turmi, masassa}a suna za~en ice mai }arfi wanda za a da}e ana moriyarsa ba tare da ya lalace ba. A }asar Hausa, galibi masassa}a na amfani da itacen }irya ko ka}e ko dalbejiya ko dai wani itace da ake da tabbacin ingancinsa, da shi ake amfani wurin aiwatar da sassa}an turmi.

Turmi

3.1.2 Ta~arya:

Wannan wani itace ne da masassa}a kan sarrafa wanda mata ke amfani da shi a wurin yin dake-dake. CNHN (2006:417) sun bayyana ta~arya da cewa: *Iccen da aka sassa}a mai kauri da tsawo kamar kamun hannu hu}u ko biyar mai mulmulallen kai don daka a turmi.*

Ta~arya ta kasu gida biyu; akwai babban ta~arya wadda ake amfani da ita da babban turmi, akwai kuma }aramar ta~arya wadda ake amfani da ita da }aramin turmi. Kamar turmi, ita ma ta~arya masassa}a na za~en itacen da ke da }arfi wurin aiwatar da ita domin jure wa ruwan sama da zafin rana, amma a wasu lokutta akan tarar itacen ta~arya bai kai na turmi nauyi da }arfi ba.

Ta~arya

3.1.3 Kujerar Zama ta Mata:

A lokacin aiwatar da wasu ayyuka a gidajen Hausawa, akwai wasu ayyuka da mata kan bu}aci su zauna domin gudanar da wa}annan aikace-aikace musamman a lokacin gyaran abinci da girke-girke. A nan masassa}an }asar Hausa sun tanadar masu da kujerun da za su zauna domin gudanar da wa}annan ayyuka, ko zama domin hira a tsakaninsu. A hirar da na yi da Malam Sa'idu Maza Minjibir ya shaida min cewa, daga cikin nau'ukan kujerun zaman da masassa}an kan samar akwai manya domin manyan mata da kuma }anana domin zaman yara. Abin lura a nan shi ne, ba a ke~e wani nau'in itace na musamman da ake amfani da shi ba wurin sassa}an kujerun mata ba, amma ana bu}atar itace mai inganci. Wani lokaci kuwa, za a tarar masassa}an suna yi ma kujerun zanen wuta iri daban-daban a matsayin kwalliya ga kujerun.

Bugu da }ari, akwai kujera mai }afafu hu]u }arama akwai kuma mai }afa hu]u babba; haka akwai zagayayya babba da }arama.

Kujera Mai {afa Hu]u da Kujera mai zagaye da kafa uku

3.1.4 Akushi:

CNHN (2006:8) sun bayyana akushi da cewa: “*Abin zuba abinci na itace.*” Kafin wayewar kai na amfani da kwano ko roba a }asar Hausa, akushi yana daga cikin abin da Bahaushe ke amfani da shi wurin cin abincinsa. A wannan lokacin ana zuba abinci dangin na ci ko na sha a cikinsa. Bugu da }ari, baya ga akushin cin abinci na mutane, akwai babban akushi da masassa}a kan samar domin zuba ma dabbobi abinci ko a shayar da su. Don haka, akushi ya kasu gida biyu babba da }arami.

Akushi

3.1.5 Muciyar Tu}in Tuwo

CNHN (2006:348) sun bada ma'anar muciya da cewa: *"Itace ko wani abu da ake tu}in tuwo ko baba ko alewa da shi."* Haka BroB (1996:163) sun bayyana ta da cewa *"wata sassa}a}iyar sanda ta tu}a tuwo."* Kamar yadda ma'anar ta nuna wannan wani }an itace ne da ake sassa}awa kwatancin tsawon hannu wanda galibi mata ke amfani da shi a cikin gidajensu wurin tu}a tuwo da shi. Itacen muciya galibi ana samun wanda ba ya da nauyi wurin aiwatar da shi. Itacen muciya ya yi kama da }an kulki, amma shi ba ya da kai kamar na ta~arya.

Muciya Mai Zane

3.1.6 Matsefi:

A hirar da na yi da hajiya Ige a unguwar 'yar sake a Sokoto da Sabiu Alti [atagarawa jihar Katsina sun shaida min cewa, shi wannan matsaifi yana da siffa iri biyu ne. Akwai matsaifi wanda masassa}a suke sassa}awa masu sana'ar sa}a. A irin wannan matsaifi ne masa}a kan sanya zare a cikin }afafunsu sai su kama jan zaren ta amfani da wannan matsaifi. Ana samun wannan ne a gidajen Hausawa masu aiwatar da sana'ar sa}a a }asar Hausa. Labaran (2016:46).

Nau'in matsafi na biyu kuwa wani itace ne da aka sarrafa ta yadda mata za su iya amfani da shi wurin shatar gashin kansu musamman a lokacin yin kitso. Wannan matsaifin ya danganta ga yadda masassa}i ya sassa}a shi, domin ana iya samun mai yatsu biyar zuwa goma ko ma fiye da haka. Hajiya Ige Musa 'Yar sake Sakkwato ta }ara da cewa:

Duk da yake a yanzu saboda sauyawar zamani,
kusan a ce wannan ya kau, an maye gurbinsa
da na zamani wanda ake samarwa da roba ko
}arfe ha}e da roba.

3.1.7 Kuyafa:

CNHN (2006:258) sun bayyana shi a matsayin "*Cokali musamman na ice.*" Kuyafa tana }aya daga cikin dangogin kayan aikin sassa}a na gida da masassa}a kan samar ga al'ummar Hausawa. A siffance kuyafa ta yi kama da ludayi sai dai ba ta kai ludayi zurfi ba. Galibi ana amfani da kuyafa ne wurin motsa miya ko }ibarta domin zubawa cikin akushi. Ita ma kuyafa akwai babba akwai }arama. Ya danganta ga wadda ma'aikaci ke bu}atar amfani da ita.

Kuyafa

3.1.8 Ludayi

Wannan shi ma kamar kuyafa yake, amma bakinsa ya fi na kuyafa zurfi. Masassa}a suna sassa}a wannan ne ta hanyar yi ma itacen baki mai zurfi da hannun ri}awa. A }asar Hausa, galibi ana amfani da wannan ne wurin shan fura ko kunu. Don haka, kuyafa da ludayi tamkar wa da }ane ne, ma'ana Danjumma ne da

Danjummai ta fuskar amfaninsu a gidajen Hausawa a }asar Hausa. CNHN (2006:307) sun bayyana ludayi da “*ma}ebin koko ko fura ko miya...*”

3.1.9 Mada~i

CNHN (2006:311) sun bayyana mada~i da “*abin yin da~e.*” Mada~i wani itace ne da masassa}a kan sassa}a domin aiwatar da aikin da~e. Galibi a }asar Hausa, kafin shigowar siminti, Hausawa suna amfani da mada~i ne wurin yin da~en }akunansu musamman idan za a samu sabuwar amarya a gida. A nan akan gayyaci ‘yan uwa da abokanan arziki domin yin da~en }akin amarya. Ana amfani da mada~i ne bayan an zuba wa }akin da za a yi wa da~en tsakuwa da ruwa domin tsakuwar ta kwanta, sannan daga baya a biyo ana ta bugun tsakuwar ana zuba ruwa har sai tsakuwar ta kwanta, }akin ya yi sumul kamar an shafa siminti. A siffance mada~i tsayinsa bai wuce tsawon hannu ba, kuma }asansa an }an bu}e bakin ta yadda za a ji da}in bugun tsakuwar. Shi kuwa wannan mada~in masassa}a ne ke samar da shi a }asar Hausa.

Mada~i

3.1.10 Dankai:

Malam Umar Sakken Holai a hirar da na yi da shi ya bayyana cewa: *Dankai wani babban masaki ne na itace da masassa}a kan sassa}a domin bai wa dabbobi abinci ko ruwan sha a ciki.*

Galibi dankai ya yi kama da akushi, sai dai ya fi akushi girma da zurfi. Wannan kuwa masassa}a ne ke samar da shi ga al’ummar Hausawa musamman makiyaya a gida (masu kiwo a cikin gida). CNHN (2006:96) sun bayyana shi da cewa “*abin ban ruwan dabbobi wanda aka yi da itace ko }asa.*”

Dankai

3.1.11 Diringi

Diringi wani nau'in kayan aiki ne da masassa}a kan samar musamman ga mata masu sana'ar sussuka amma ba a turmi ba. Shi diringi ya yi kama da ta~arya amma ya fi ta~arya fa}in baki a }asa. Galibi ana amfani da shi ne a lokacin da aka baje hatsi ko wani abin da ake so a sussuka a }asa kuma a shimfi]e, da wannan diringin ne za a ci gaba da dakansa har sai ya fara darzazuwa sannan a ci gaba da amfani da turmi. Wani lokaci ma ba a bu}atar sake sanya shi cikin turmi sai dai a she}e shi baki jaya. Galibi masu sussukan gero ko maiwa sun fi amfani da shi a }asar Hausa. CNHN (2006:105) sun bayyana shi da cewa, “*babbar sanda da ake bugun hatsi da ita don a fitar da tsaba daga zangarniya.*”

3.5.12 Ageggi

Ageggi shi ma wani nau'in kayan sassa}a ne da masassa}a kan samar a }asar Hausa. Umar Sakken Holai ya shaida min cewa ageggi wani itace ne mai kama da }warangwal]in kalangu na ki]a, sai dai shi ba ya da rame a cikinsa, kuma girmansa ya danganta da yadda ake bu}ata domin akwai babba akwai }arami. Ana amfani da ageggi wurin ha}a gadon kwana ga wasu da ga cikin al'ummar Hausawa, amma wa]anda suka fi amfani da shi sune Fulani. A lokacin amfani da shi, ana ajiye shi ne dai-dai inda ake son a shimfida gadon-kara ko asabari ko ba-ka-zuwa-Hausa a kansa. Kuma ana amfani da hu]u ne ko fiye da haka idan an tashi amfani da shi, don haka ba a amfani da]aya domin wannan bu}atar.

3.1.13 {oshiya

Ita }oshiya kamar kuyafa take, ita ma wani]an itace ne ake sassa}awa wanda ake amfani da shi wurin cin abinci kamar cokali, sai dai ita }oshiya ba ta kai kuyafa girma ba, kuma ba da ita ake]iban miya ba. BroB (1996:125) sun bayyana ta da cewa “*ludayin da aka sassa}a daga ice, akan sha fura ko]ebo abinci da shi watau ma]ebi.*”

{oshiya

3.1.14 Kujeerar Zama ta Maza

Baya ga kujerar zama ta mata da masassa}a kan samar a }asar Hausa, haka ma suna samar da kujerar zama ta maza wadda aka fi sani kujerar gwado. Ita wannan kujerar masassa}a na samar da ita ne ta hanyar sassa}a itace a yayyanka su gwargwadon yadda ake da bu~atar su, sannan daga baya a harha}a su wuri }aya ta yadda za a sanya masu gwado. Ita wannan kujerar ana iya na}e ta bayan an gama amfani da ita. A siffance, ana iya siffanta wannan kujerar da wadda ake kira “camp bed” a wannan zamani. Galibi a }asar Hausa tsoffi ne suka fi yawan amfani da ita. BroB (1996:109) sun bayyana ta cewa “*mazauni sassa}a}}e wani lokaci marar majingina*”. A hannu }aya CNHN (2006:251) sun bayyana shi da cewa “*wani abin zama mai }afa hu}u ko uku ko mai kewayayyen gindi wanda galibi akan yi da ice ko katako ko }arfe.*”

3.1.15 Guru

Wannan wani ma'aikaci ne da masu sana'ar dukanci ke amfani da shi wajen aiwatar da sana'arsu. Shi wannan guru dukawa na amfani da shi wurin gugar fata mai kaushi har sai ta yi laushi. BroB (1996:195) ya bayyyan guru a matsayin “*icen goge fata ta yi laushi.*”

3.1.16 Turken Doki

Turke shi ne wani itace da ake kafawa domin }aure dabbobi a akai. (CNHN, 2006:446) sun bayyana shi da “*guntun ice da ake kafawa don }aure dabba a jikinsa*”. shi wannan turken ya yi kama da guntuwar ta~arya, amma bakinsa guda yana da tsini inda ake kafawa a }asa, }ayan bakin kuwa kansa ya yi kama da na ta~arya. A tsakiyarsa ne ake }aure dokin. Wannan kayan aiki kuwa masassa}a ne ke samar da shi.

3.2 Kayayyakin Aikin Gida na Majema

Majema sun taimaka wajen samar da wasu muhimman kayan aikin gida da suka ha}a da:

3.2.1 Kayan Kida:

Sha'anin ki}a da wa}a wani abu ne mai tsohon tarihi ga al'ummar Hausawa. Masana da }aliban ilimi da dama sun yi rubuce-rubuce dangane da abin da ya shafi ki}a da wa}a a }asar Hausa. Daga cikin su akwai Zaruk da wasu (1987:57) inda suka baje kolin nau'ukan kayan ki}an Bahaushe na gargajiya. A cikin aikin sun bayyana cewa, kayayyakin ki}a a }asar Hausa suna da yawa; inda suka kawo kashe-kashensu zuwa gida hu}u da suka ha}a da: Ganguna da kayan }izga da na busa da kayan girgizawa. A }amusun Hausa na CNHN (2006:243) cewa suka yi ki}a shi ne *Bugun ganga ko kalangu da abin bugawa, ko bugun }warya ko goge ko garaya da hannu ko maka}i, ko da wani abu.*

Duba daga wannan ma'anar za a ga cewa, akwai kayayyakin ki]a da dama na Hausawa da mawa}a ke amfani da su a lokacin da suke aiwatar da ki]e-ki]ensu a lokutta daban-daban a cikin al'ummar Hausawa. Bisa ga wannan ne, wannan darasin ya yi }o}arin duba daga cikin wa]annan kayayyaki na ki]a da majema kan tallafa wajen samar da su a cikin al'ummar Hausawa. A nan darasin ya yi }o}arin karkasa wa]annan kayan ki]a zuwa rukuni-rukuni domin samun sau}in bayani.

A }asar Hausa, akwai rukunin kayan ki]a daban-daban da suka shafi ganguna wurin samar da amonsu. Wa]annan ganguna kuwa, nau'ukan maka]a daban-daban ne ke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu ta ki]a da wa}a. Daga cikin jerin wa]annan ganguna akwai: Banga,]an kar~i, duman girke, dundufa, gangar noma, gangar fada, gangar algaita, kalangu, kanjau, kanzagi, kotso, kurya, tambari, taushi, turu, kurkutu da sauransu.

Ita kuwa Ganga Zaruk da wasu (1987:57) sun bayyana ta da cewa:*Duk kayan ki]a mai rufin fata ko }irgi sunansa ganga. Duk da haka wani ana ka]a shi da hannu ne, wani itace, wani da bulala (kamar tambari) wani kuwa da tsumma.*

Ta la'akari da yadda ake samar da wa]annan]imbin kayan ki]a a }asar Hausa, za a ga cewar dukkaninsu ana amfani da jemammiyar fata ne wajen samar da runfin gangar.

3.2.2 Guga:

Wata aba ce da ake }ebo ruwa da ita daga cikin rijiya. A }asar Hausa majema na samar da gugar fata wadda ake amfani da ita. CNHN,(2006:172) sun bayyana guga a matsayin "*mazubin da aka]aura wa igiya don]ebo ruwa daga rijiya, galibi akan yi shi da fata ko bokiti ko gwangwani ko kwarya*". A nan gugar da muke magana ita ce wadda aka samar da fata , ita kuwa wannan fatar majema ne ke samar da ita ga al'umma.

3.2.3 Kayan Fatake:

Kilago, fata ce gyararriya da fatake ko maya]a ke amfani da ita wajen yin tanti a sahara ko daji. A nan za a ga so da yawa akan samu lalurar fita wajen gari musamman a lokacin ya}i ko fatauci ko dai wata lalura ta daban, a irin wannan lokacin ne akn yi amfani da kilago domin kariyar zafin rana ko ruwan sama. A yayin kafa kilago ana amfani da wasu sandun masu kwafa da tsumoji tamkar yadda ake bukka, sai sanya wannan fatar a sama. Ita kuwa wannan fatar da ake sanyawa majema ne ke samar da ita a cikin al'umma.

3.2.4 Kayan Shimfida:

Kayan shimfi]a ko wurin zama wasu abubuwa ne masu muhimmanci a rayuwar Hausawa. Majema sun taimaka wajen samarda irin wa]annan kayayyaki ta fuskoki da dama, daga cikinsu akwai buzu da tabarma da filo da sauransu.

Buzu: Wannan fata ce akasari ta rago da malamai ke amfani da ita wajen yin shimfida idan za su yi karatu ko salla. CNHN, (2006:58) sun bayyana shi da cewa fatar rago ko tunkiya wadda aka gyara ake zama ko salla a kai (agalami). Akwai kuma tabarma ta zamani wadda aka samar da fata wadda dukawa kan yi wa kwalliya. Haka majema sukan samar da fatar da ake yin rigar filo(matashi) wadda ake sanya filon da ake kwanciya da shi.

3.2.5 Kayan Sutura

Ta fuskar samar da kayayyakin da suka shafi sutura kuwa, majema sun bayar da tasu gudumawa wajen samar da su ta fuskar samar da fatun da ake sarrafawa a mayar da su sutura. Daga cikin nau'in waɓɓannan kayan sutura da majema kan taimaka wajen samar da su akwai warki. Warki CNHN, (2006:469) sun bayyana shi da cewa “*gajeriyar fata jemammiya yawanci ba}a wadda ake }aurawa a gindi ko a yafa*”. Shi kuwa wannan warkin majema ne ke jeme fatar da za a yi amfani da ita wajen samar shi. Haka majema na samar da fatar yin takalmi da ake sanyawa domin maganin zafin rana ko ta~o ko dai wani abu daban. A shekarun baya a }asar Hausa ana amfani da jemammiyar fata wajen samar da nau'ukan takalma daban-daban da suka ha}a da rufaffu da bu}a}u.

4.0 Kammalawa

Daga cikin sana'o'in Hausawa akwai da yawa daga cikinsu da ke da fasahar samar da kayayyakin amfanin gida da dama. Waɓɓannan fasahohin sun taimaka wajen warwarar hidimomin yau da kullum na rayuwar Hausawa. Don haka samar da waɓɓannan abubuwa sun taimaka wajen bun}asar walwalar al'umma baki }aya.

5.0 Ta}aitawa

Ko shakka babu sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen samar da abubuwan more rayuwa musamman wa}anda ake amfani da su gida ta fukoki dabn-daban. A wannan kason an dubi kayayyakin da fasahar sana'ar sassa}a da jima ke samarwa wajen ayyukan gida. Kamar yadda bayani ya gabata na waɓɓannan sana'o'i, haka sauran sana'o'n suma suke bayar da tasu gudummawa wajen samar abubuwan amfani na gida.

6.0 Auna Fahimta

1. Sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen samar da abubuwan amfani a cikin gida. Yi sharhi mai ma'ana a kan wannan zancen.
2. Yi bayanin gudummawar sana'ar sassa}a wajen samar da wasu kayayyakin amfanin gida.

7.0 Manazarta

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Labaran. S. (2016). “Gudummawar Sana’ar Sassa}an Jirgin Ruwa a Garin Yauri.” Sakkwato: Kundin Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Rambo,R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana’ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami’ar Umaru Musa ‘Yar adua.

<https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>

Kashi Na 4: Fasahar Sana’o’i Wajen Samar Da Magugunan Gargajiya

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan fasahohin wasu sana’o’in gargajiya wajen samar kayayyakin aikin gida. A cikin tattaunawar an yi bayanin kayayyakin da suka shafi wa}anda sana’ar sassa}a kan samar da na majema a matsayin misalai. Haka an bayyana sauran sana’o’in da ba a ambata ba suma suna samar da kayayyaki daban-daban domin amfanin al’umma. A wannan darasin za a yi bayani a kan fasahohin sana’o’in gargajiya wajen samar da magunguna a cikin al’umma.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a }arshen darasin a tantance wasu cuwarwata da magungunansu da masu sana’o’in gargajiya kan samar domin amfanin al’umma. Haka yana daga manufar wannan darasin a fahimci kashe-kashen magungunan da masu sana’o’in kan bayar.

3.0 {umshiyar Darasi

Wannan darasin ya }umshi bayani ne a kan fasahar masu sana’o’in gargajiya wajen bayar da magunguna. Ganin cewar sana’o’in suna da yawa, kuma sana’o’in suna da yawa, darasin zai tattauna ne a kan magungunan da masu sana’ar sassa}a kan bayar domin biyan bu}ata. A }o}arin ha}a ta cimma ruwa, darasin ya fara da waiwayen ra’ayoyin masana da }aliban ilimi dangane da ma’anar magani. Daga nan darasin ya ci gaba da bayanin kashe-kashen magungunan da suke bayarwa wa}anda suka ha}a Magungunan Warkarwa da Biyan Bu}atun Rayuwa da Cutarwa da magungunan Kariyar kai.

3.1 Ba da Magani a Wajen Masassa}a

Ibrahim (1998) ya bayyana asalin kalmar magani daga “ma yi ma gani” ce, watau a gwada a gani ko a dace. Sannu a hankali daga baya sai aka ha}e wa}annan kalmomi wuri }aya suka zama “magani”. Watau abin da za a yi amfani da shi don

neman warkar da ciwon jiki ko kuma na zuciya. *Kowace al'umma ta duniya tana da wasu hanyoyi na musamman da suke amfani da su wurin yin magani* .(Abdullahi, 2000:16)

Bunza (1989:131) ya nuna idan aka nazarci magani a al'ummomi da yawa na duniya za a ga suna da dangantaka da sihirce-sihirce, da tsafe-tsafe, da kuma camfe-camfe a al'ummar.

Baya ga jerin wa]annan ma'anoni da masana suka bayar dangane da kalmar magani, akwai }arin wasu masana da suka tofa albarkacin bakinsu dangane da ma'anar kamar yadda Sarkin Gulbi (2014:40-44) ya kawo su. Wa]annan kuwa sun ha]a da Safowara (1982) da Mohmood (1997) da Maryam (1995) da Ibrahim (1995) da Gani (1997) da Abubakar (1998) da Yusuf (2001). A }arshe shi ma ya kawo tasa fahimta inda ya bayyana cewa: *Duk wata hanya da za a yi amfani da ita domin riga-kafin cuta, ko rage ra]a]inta, ko ma a kawar da ita gaba]aya, ko warware wata matsalar rayuwa.*

Ahmad (1984:133) cewa ya yi:

Magani shi ne duk wani abu da za a yi, ko wata hanya ko kuma wata dabara da ake yi don gusar da cuta daga jikin mutum Jungurungun, ko kuma kwantar da ita don kawo jin da]i ga jiki ko ga zuciya da warkar da duk wahala da damuwa da cutar kan iya haifarwa.

A hannu]aya, Tukur (1988) yana ganin:

Magani shi ne duk wani abu da]an Adam kan yi don samun warkarwa da kariya da bu]ata da]aukaka a rayuwarsa ta yau da kullum. Don kuwa ~angaren rayuwar]an Adam duk tafiya take wajen fafatar neman maganin warkewa daga cutuka da kwantar da damuwar zuciya in ya samu sai kuma ya shiga neman maganin]aukaka da kariya wa abokan hamayya. Haka kuma rayuwar]an Adam take tafiya kullum. In ya yi maganin wannan yana bu]atar maganin wancan.

Bunza (1989:134) ya kalli ma'anar magani ta wannan fuskar inda yake cewa:

Magani wata hanya ce ta warkar da ko kwantar da ko rage wata cuta ta ciki ko ta waje ko wadda aka samu ta ha]ari. Ko kuma neman kariya ga cuta ko abokan hamayya ko neman]aukaka ta daraja ko ta buwaya ta hanyar siddabaru da sihirce-sihirce na ban al'ajabi.

Ingawa (1984:25) ita kuwa ta bayyana ma'anar magani da cewa: *Magani hanya ce ta neman kawar da cuta kowace iri ko kuma neman kariya daga gare ta ko kuma neman gwanewa ko }warewa kan wani abu.*

Musa , (1986:6) a tasa mahangar cewa ya yi: *Magani wata hanya ce kawai ta neman biyan bu]atar wata matsala da ke damun mutum, ko kuma yana ganin matsalar tana yi masa barazana.*

A cikin }amusun Hausa na Bargery (1933:743) ya bayyana magani da cewa; *"Magani yana nufin riga-kafi da kariyar cuta"*.

Masu sana'ar sassa}a kamar sauran sana'o'in gargajiya na Bahaushe suna bayar da wasu magunguna na musamman domin inganta kiwon lafiya ga al'ummar Hausawa. Wa}annan magunguna na gargajiya kuwa masana irin su Bunza (1989) da Abdullahi (1995) sun kasa su zuwa gida hu}u kamar haka:

- i. Magungunan Warkarwa
- ii. Magungunan Biyan Bu}atun rayuwa
- iii. Magungunan Cutarwa
- iv. Magungunan Kariyar kai

Sarkin Gulbi (2014:79) ya bayyana cewa:

Gudummawar masassa}a wajen bayar da magani kuwa, ba abin mamaki ba ne, a bisa wa}annan dalilai, na farko dai sana'a ce ta u'amula da itatuwa daban-daban, wanda sanin itace Jin ya taimaka masu wajen sanin maganin da itace ke yi. Na biyu, kuma sana'a ce da kae aiwatarwa galibi a zaune, kuma zama ai tsawo na }aukar hankalin mai guanar da aikin, dogon zaman kuwa a al'adance yana haifar da ciwon ga~~ai da kasala. Maganin da suka yi fice wajen bayarwa shi ne, na }ankanoma.

3.2 Maganin Neman Waraka Daga Cuta

Magungunan neman waraka na masassa}a su ne magungunan da masassa}a kan bayar domin kawar da wata cuta da ke addabar wani a cikin al'umma. Sarkin Gulbi (2014:87) ya bayyana irin wa}annan magungunan waraka da cewa:

Cuce-cucen jiki suna da yawa akwai wa}anda ido ke iya gani, a ta~a a ji su, a kuma ga alamunsu. Kamar irin su }urji da gwaiwa da ma}o}o da }ankankare da ciwon daji da sauransu. Akwai wa}anda a cikin jiki suke, ko dai a cikin ciki, ko cikin }assa. Ire- iren wa}annan sun ha}a sanyin }ashi da sanyin mata da }urjin hanji da gwaiwar ciki da sauransu. Wa}annan cutuka sukan shafi jiki ne, kuma da zaran an ya}e su da magani ana iya gane ha}ikanin ci gaban da ake samu wajen yi musu magani.

A ra'ayin Abdullahi (2000:17) ya bayyana rukunin ire-iren wa}annan magunguna da cewa:

Magungunan warkarwa su ne magungunan da ake yi a warkar da cututtuka da ake iya gani a jikin mutum dangin }urji ko gyambo, ko kumburi da kuma raunin da akan samu a jiki.... da kuma wa}anda ba a iya gani sai dai a ji ra}a}insu ko a ga alamun kamuwarsu ta hanyar kumburi ko rama ko hana gudanar da al'amura yadda ya kamata.

Kamar yadda bayani ya gabata dangane da magungunan warkarwa, su wa}annan magunguna sun samu ne domin kawar da wata cuta da ke addabar al'umma. Ita kuwa cuta CNHN (2006::81) sun bayyanata da cewa, "Rashin lafiya ko ciwo". A ra'ayin Bunza (1995:48) cewa ya yi cuta na iya }aukan ma'anoni fiye da }aya

musamman ga Bahaushiyar al'ada. Kalmar tana iya zama zamba ko zalunci ko }waruwa. Ya }ara nuna cewa a sha'anin kiwon lafiya, *Cuta ko ciwo wata damuwa ce da ke shiga jikin Jan Adam domin raunana lafiyarsa; ko kuma ta shafi zuciyarsa ta fuskokin bu}atocinsa na jin da}i ko }aukaka darajarsa da sauransu.*

Idan aka yi la'akari da wa}annan ma'anoni za a fahimci wa}annan magunguna na waraka sun }unshi duk wani abin da za a ci ko a sha ko a shafa ko turarensa da dai sauran dabarun amfani da magani domin a kawar da wata cuta da ta addabi mutum ko dabba domin samun waraka daga cutar shi ne }ashin bayan amfani da magungunan waraka.

Ko shakka babu, a wannan fuskar masassa}a sun bayar da gagarumar gudun mawa wajen samar da nau'ukan wa}annan magungunan cututtuka daban-daban domin neman waraka. Wa}annan magunguna, galibi a }asar Hausa sai masassa}an da suka gaji sassa}ar ne kaka da kakanni ke bayar da su, ba mahaya sana'ar ba. Daga cikin jerin magungunan da sukan samar a wannan fuskar sun ha}a da:

3.2.1. Maganin Firgitar Yara (ciwon tsuntsu)

Wannan yana nufin firgece-firgice ko zabure-zaburen da yara kan yi idan zazza~in masassara ta yi musu yawa a jiki. A nan masassa}a kan samo "godar zomo" (wani haki ne) sai a ha}a shi da itacen tsiriri a dafa a rin}a ba yara masu wannan lalurar, cikin ikon Allah za a samu waraka. Labaran (2016:91)

3.2.2 Maganin Ma}ero

Idan an samu mai wannan lalurar ma}ero, masassa}a kan samo ~awon }irya a }ona shi a ha}a da man ka}e ko man shanu a rin}a shafawa inda cutar take a jikin mutum.

3.2.3 Maganin Basir

Idan aka samu mai irin wannan lalurar, masassa}a kan samo sassa}en itacen ma}aci a dafa ko a daka ana kunu da shi ana ba mai lalurar yana sha, da izinin Allah ana samun waraka daga cutar basir. (Labaran, 2015:91).

3.2.4 Maganin Baska

Idan aka samu mai wannan lalurar, masassa}a kan samo itacen baushe da }irya a ha}a wuri }aya a gin}a, a rin}a ba mai wannan lalurar yana sha kuma yana wanka da ruwan. (Labaran, 2016:91)

3.2.5 Maganin Shawara

A nan ma idan aka samu mai wannan cutar, masassa}a kan samo itacen lado da hano a yi tsimi da su ko a shanya idan sun bushe sai a daka garinsu a rin}a sanyawa a kunu ko fura ana ba mai lalurar ciwon shawara. Cikin ikon Allah zai samu waraka. (Labaran, 2015:91).

3.2.6 Maganin Ciwon Ciki da Zafin Jiki da Ciwon Jiki

Cutar ciwon ciki wata lalura ce da ke addabar [an adam musamman al'ummar Hausawa daga lokaci zuwa lokaci. Idan wannan lalurar ta addabi mutum, masassa}a sukan bayar da wasu magunguna domin kawar da cutar ko rage mata ra}aji. Daga cikin nau'ukan magungunan da suke samarwa sun ha}a da wanda sukan ce a nemo sassa}en itacen giyyaya da sassa}en rawaya. Galibi an fi samun wannan itacen rawaya a fadama, sannan ganyensa ya yi kama da na itacen ma}aci, yana da 'ya'ya kamar na zunguru. Idan aka samo wa}annan sa}e-sa}i sai a ha}a su wuri }aya a daka, yayin da suka bushe, sai a sake dakawa har sai sun yi gari. Wannan garin shi za a rin}a sanyawa a cikin kunu ana bai wa mai lalurar wannan rashin lafiya yana sha.

Bayan wannan, Malam Umbaru Sakken Holai ya }ara tabbatar da cewa, masassa}a kan bayar da sassa}en tafashiya a ji}a ana sha ko a yi garinta a rin}a sanyawa a kunu ko a shayi ana sha, ko abinci ana ci. (Wushishi, 2011:92).

Baya ga wannan ana samun masu lalurar yawan zafin jiki. A hira da na yi da Sa'adu Maza Minjibir ya fa}a cewa:

Idan aka samu mai lalurar zafin jiki, masassa}a sukan bayar da nasu taimako ta hanyar amfani da sassa}en ma}acci a ji}a shi ana sha ga mai wannan lalurar. Haka sukan ce a samo sassa}en malga shi ma a ji}a ana sha.

Shi ma wannan da ikon Allah mai wannan lalurar idan ya samu aikata haka zai samu sau }i.

Haka ana samun masu lalurar ciwon ciki. Ciwon ciki wata lalura ce da ke yawan addabar al'umma daga lokaci zuwa lokaci. Idan aka samu mai wannan lalura masassa}a kan ce a samo sansamin dogon yaro a sa~a a rin}a ba mai wannan rashin lafiya yana sha, da ikon Allah zai samu waraka.(Wushishi, 2011:92) ya ce:

Idan ciwon ciki ya motsa wa mutum, a cikin gudummawa na magunguna sukan ce a sassa}o itacen giyyaya da sassa}en iacen ruwaya (yana da }iya kamar zaunguru ,ganyensa kuma kamar na ma}acci, sannan an fi samunsa inda fadama take. A dake su wuri }aya a shanya in sun bushe a sake dakawa a tanka}e a sami gari a rin}a shan shi da kunu.

3.2.7 Maganin {aba / Gwaiwar Ciki

A mafi yawan lokuta ana samun }ai}aikun mutane masu fama da wannan lalurar a cikin al'ummar Hausawa, idan haka ta kasance masassa}a sukan bayar da taimakon maganinsa a tsakanin al'umma. A tattaunawar da na yi da Sa'adu Maza Salawa Minjibir cewa ya yi, masassa}a sukan nemo ganyen itacen ka}e da }oruwa da jan-yaro, sai a ha}a su wuri }aya a dafa har sai sun dafu sosai a rin}a yin kunu da ruwan maganin ana bai wa mai lalurar yana sha. (Hira da Sa'adu Maza Salawa ranar 10-8-2016)

3.2.8 Maganin Ciwon Daji

Ciwon daji ko sankara yana da nau'uka daban-daban da ke addabar al'umma musamman a }asar Hausa. A wannan fuskar ma, masassa}a a }asar Hausa sun bayar da gagarumar gudummawarsu wurin kawar ko rage ra}a}in wannan cutar a tsakanin al'umma. Daga cikin nau'ukan magungunan da sukan bayar sun ha}a da na samo sassa}en itacen kurya a shanya , bayan ya bushe sai a daka sassa}en a tanka}e a rin}a sanya garin maganin ana sha a cikin kunu, sannan a kwa~a sashen maganin da ruwa ana shafawa inda lalurar take.

Sukan ce a samo sassa}en itacen kanya a zuba shi cikin }warya a daka shi sannan a shanya. In ya bushe a sake dakawa har a sami gari, sai a rin}a sha da nono sau uku a rana ana kuma kwa~awa da ruwa a shafa wajen lalurar.

Wushishi, (2011:91)

3.2.9 Maganin Miyagun Mafarkai

Wani lokaci za a tarar idan mutum yana barci sai ya rin}a yin wasu miyagun mafarkai masu ban tsoro da firgitarwa. Idan aka samu mai irin wannan lalurar masassa}a sukan bayar da taimako da ya gi~anci wannan lalurar domin kawar da cutar ko kwantar da ita. Wushishi (2011:91) ya bayyana cewa:

Masassa}a sukan ce a samo ganyen gwandar daji }unshi uku a dafa shi a sanya jar kanwa ka}an sai a ri}a yin kunu da shi ana sha da safe har tsawon kwanaki uku.

Masassa}a sun nuna cewa, idan aka yi wannan, da ikon Allah mai lalurar zai samu waraka.

Wani abin lura a nan shi ne, baya ga nau'ukan itatuwa daban-daban da ake ha}awa wajen samar da wa}annan magunguna da masassa}a kan bayar a cikin al'umma, akwai wasu kayayyaki ko maha}in wa}annan magunguna da masassa}a suke amfani da su, daga cikinsu kamar yadda Wushishi (2011:95) ya bayyana akwai: “*jar kanwa da she}ar kolo da gashin zabo da ruwan kogon itace da ruwan sama*”.

Dangane da misalan magungunan waraka da suka gabata za a ga cewar, masassa}a a }asar Hausa sun taimaka wajen inganta sha'anin kiwon lafiyar al'ummar Hausawa wajen bayar da magungunan cututtuka daban-daban. Wannan kuwa ba zai rasa nasaba da mu'amular da masassa}a kan yi ba da nau'ukan itatuwa daban-daban da suke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu ta sassa}a ba.

3.3 Magungunan Biyan Bu}atun Rayuwa

Gummi (2015:462) ya rawaito Bunza (1989:141) inda yake cewa:

Bu}ata ba wata cuta ce ta zahiri da ke kama }an Adam ba, sai dai yana da wasu }udurce-}udurce da bu}ata da yake ganin idan bai fake ga magani ba, da wuya ya same su.

Masassa}a kamar sauran al'umma, zuciyoyinsu damfare suke da guri daban-daban na rayuwa. Wa}annan gurace-gurace suna iya kasancewa masu kyau ko akasin haka, don haka, rayuwar al'umma cike take da bu}atoci mabanbanta. Daga cikin bu}atocin zuciyar akwai na samun dukiya ko haihuwa ko mulki ko soyayya ko aure ko kariyar kai da dai makamantansu. A }o}arin cimma gurin bu}atocin zuciyar, al'ummar Hausawa sun samar da wasu magunguna na musamman domin tabbatar da wa}annan bu}atoci.

Abdullahi, (2000:170) ya bayyana nau'in wa}annan magunguna da cewa:

Wannan rukunin ya shafi magungunan da akan bayar ko akan nema don biyan bu}atar rayuwa, ko taimaka wa rayuwa ta gudana yadda ake bu}ata. Misali, asiran mazakuta, ko matuntaka, da asiran auren mace, da mace ta so namiji, da na farin jini, da na samun bashi, da na kiran kasuwa, da na neman mulki, ko }aukaka, da na sarauta da ilimi da dai sauransu.

Duba daga wannan ma'anar za a fahimci cewar, magungunan bu}atun zuciyar wani babban kadarko ne da ke }unshe da abubuwa da dama, musamman ganin cewa bu}atocin al'umma yawa ne da su, kuma kowace bu}ata ta dogara ne ga ra'ayin mabu}aci.

A wannan turba, masassa}a a }asar Hausa sun taimaka wajen samar da nau'ukan wa}annan magunguna daga cikinsu kuwa akwai:

3.3.1 Maganin Neman Aure

Ganin cewa aure wani abu ne mai muhimmanci ga rayuwar Hausawa, wannan ya sa kusan kowani Bahaushe yana tin}aho da aure a matsayin wani tubali na wayaltar al'umma. Duba daga wannan manufa ya sa Bahaushe yake iyakar yin sa domin ganin ya yi aure. A }o}arin cimma wannan bu}ata ta aure, wani lokaci akan ci karo da wasu matsaloli na rashin karkatar ra'ayin wadda ake so a aura zuwa ga mabi}inta musamman idan akwai wani abokin hamayya. Masassa}a a wannan haujin sun tanadi nau'ukan magunguna daban-daban domin cimma burin zuciyar mai neman auren. Wushishi (2011:158) ya bayyana cewa:

Masassa}a kan ce a nemi kaucen itaciyar bagaruwa ranar lahadi da ganyen madaddafi, wani ganye ne wanda ke da fa}i, }ayansa na ri}e tufafi in an shiga wajen da ganyen yake, sai a dake su a shanya. Idan sun bushe a sake dakawa a samu gari, sai a samo sabuwar }warya }arama a zuba garin maganin a ciki a sanya ku}i ciki a zuba ruwa ka}an a rufe }waryar sai gari ya waye watau ranar litinin ke nan, za a cire su daga cikin maganin a shanya su bushe sai a bai wa wadda ake nufi ta kashe. An nuna cewa in aka aikata hakan kuma ta kashe wannan ku}in za a aure ta.

Wannan maganin na nuni da cewa, ku}in da aka ha}a maganin da su, matsawar wadda ake bi}a auren ta }auki ku}in kuma ta kashe su, to zai samu aurenta domin hankalinta zai karkato zuwa gare shi har ya samu aurenta.

3.3.2 Maganin Inganta Soyayya

Kafin a yi aure ana bu}atar giniwar soyayya a tsakanin saurayi da budurwa, domin wannan soyayya ita ce tubalin ginuwar aure. Wani lokaci ana samun rashin soyayya a tsakanin saurayi da budurwa. A }o}arin inganta wannan soyayya, masassa}a a }asar Hausa sun tanadi wasu magunguna na musamman da suke bayarwa ta wannan fuskar. Daga cikin magungunan da suke bayarwa Wushishi (2011:157-158) ya bayyana cewa:

Sukan bu}aci a nemi wa}ansu 'yan }olallai da ke li}e ga itacen farin ~aure, su wa}annan yan }olallai za a ~allo bakwai (7). Bayan an ~allo su , a lokacin da za a je wurin budurwa sai a sanya }ololan cikin baki ana taunawa, idan saurayi ya isa wurin budurwar sai ya kira sunanta, idan ta amsa sai ya ha}iye yawun maganin da ke cikin bakinsa na wa}annan }olallai da yake taunawa. A haka zai yi ta }o}arin ha}iye yawun bakinsa da maganin a ciki idan ya ji magana mai da}i. Idan kuwa a cikin hirarsu ta yi masa magana maras da}i sai ya zubar da yawun maganin da ke cikin bakinsa kada ya ha}iye.

Masassa}a sun nuna cewa, idan ya yi haka za a samu inganta soyayya a tsakaninsu har ta ji ba ta son kowa sai shi.

3.3.3 Maganin Neman Haihuwa

Samun haihuwa yana daga cikin mihimman dalilin yin aure a cikin kowace al'umma. Wani lokaci Allah cikin ikonSa Yana jarabtan wasu ma'aurata da rashin samun haihuwa. Idan aka samu ma'urata da ke fama da wannan lalurar, a }o}arin biya musu bu}ata masassa}a sukan bayar da wasu magunguna domin samun haihuwa. Wushishi, (2011:158) ya bayyana cewa: "Sukan ce a tashi tun da safe a je gindin itacen kuka a ce:

Na zo neman biyan bu}ata, ku taimake ni ga zakkar ku nan", sai a ajiye fararen goro guda tara (9) jayayen goro su ma guda tara (9) cikin sabuwar }warya. Daga nan sai a sassa}o itacen ta gabas da yamma da kudu da arewa a bai wa mai bu}ata ta dafa shi sosai a ri}a yin kunu da ruwan maganin ana sha.

Duba daga tsarin wannan maganinza a fahimci yana da dangantaka da iskoki wurin samar da shi.

3.4 Wasu Hanyoyin Siddabarun Masassa}a

Asalin kalmar siddabarun kuwa Bunza (1989:77-78) ya bayyana cewa kalma ce Bahaushiya wadda ba a aro daga kowane harshe ba, amma a hannu }aya kalmar sihiri kuwa an aro ta ne daga larabci aka }ara mata wasali a }arshenta domin ta dace da kalmomin Hausa. Don haka, a wajen aiwatarwa kalmomin siddabarun da sihiri tamkar Danjumma ne da Danjummai.

Bisa ga ma'anar siddabaru kuwa, masana da dama sun tofa albarkacin bakinsu iya fahintarsu. Daga cikin ma'anonin da wannan bincike ya yi nazarinsu sun ha]a da na Adamu (2014:38-39) inda ya nuna cewa:

Siddabaru yana nufin sanin yadda za a yi wasa da hankalin mutum har ya yi mamakin yadda abubuwa ko ayyuka suka faru. A wannan madosa za a da]a fa]a]a ilimin siddabaru ya ha]a da fasaha da azanci da dibilwa da rura-ido da surkulle da dabo da sihiri da sa~a-al'ada da makamantan wa]annan hanyoyi ne ake yin siddabaru da caku]e-caku]en abubuwa domin a gigitar da hankalin mutane ta yadda duk mutum ya kai da wayo ko ganewa sai an shigar da shi duhu.

Baya ga wannan ma'anar Bunza (1989) ya rawaito Mauss (1950:18) yana cewa: *Siddabaru dai zai zamo duk wani abu da jama'a suka yi itti}afin cewa siddabaru ne , amma ba a rayin mutum]aya ka]ai ba.*

Haka ya }ara rawaito Muhammad (1958:280) yana cewa : *Siddabaru na nufin duk wani abu da ake yi da aza'imai da guru da }ulli da kuma }uduri a cikin zukata da jiki, kuma domin ya sa rashin lafiya ko ya kashe ko ya raba miji da mata.*

A nasa ra'ayin Bunza (1989:81) cewa ya yi *Duk wani abin da ya ba mutane mamaki da al'ajabi wanda zunzurutun wayo aka aiwatar da shi ko kuma an yi wata dabara an kau da hankali ko an shagaltar da mutane ko ganinsu (rura-ido ko kauda ido). Ya }ara da cewa "Siddabaru shi ne duk wani abin da ya }unshi wayo da dodorido da kau-da -ido ko zurzurfar dabara ko azanci.*

Haka Adamu (2014) ya rawaito Khaldum,(1959:469) inda yake cewa: *Siddabaru dai shi ne samun tasirin gudanar da wasu abubuwa da suka fi }arfin Jan Adam. Ta hanyar tattara himma waje guda da jawo }arfin aljannu da shai]annu da falakai da taurari don samun taimako wajen gudanar da abubuwan mamaki da razanarwa*

Bisa ga wa]annan ra'ayoyi na masana da]aliban ilimi dangane da ma'anar siddabaru, a tawa fahimta ina ganin siddabaru ya shafi duk wasu magunguna ko asiri da ake gudanarwa wanda zai za~a tunanin [an'adam kuma ya yi tasiri a kansa, wannan kuwa ya shafi sihirce-sihirce da tsubbace-tsubbacen kau-da-ido.

Kamar wasu daga cikin sana'o'in gargajiya na Hausawa, masassa}a sun tanadi wasu magunguna na musamman domin nuna waibuwersu dangane da sana'arsu. Wa]annan magunguna ba wata cuta ta zahiri suke magani ba, kuma ba ana yin su ne domin cutar da wani ba, a'a ana yin su ne domin nuna isa ga sana'ar. Galibi ana amfani da irin wa]annan magunguna ne idan aka ci karo da itatuwa masu iskoki ko nuna gwanintar sana'ar ta yadda masassa}i zai iya yin wani abin al'ajabi da ya wuce kaifin hankalin [an'adam. Irin wa]annan magunguna suna }ara martabar masu sana'ar a fuskan jama'a, wani lokaci kuwa jama'a su cika da mamakin irin wa]annan waibuwar. Daga cikin nau'ukan waibuwan masassa}a a }asar Hausa sun }unshi:

3.4.1 Ta Hanyar Saran Itace

Ganin cewar sana'ar sassa}a sana'a ce ta tu'ammali da itatuwa daban-daban a cikin daji. Bunza (1989) ya nuna cewa: *"Su kuwa itatuwa Bahaushe ya yi imani da cewa mazaunin iskoki ne"*. Don haka, a }o}arin aiwatar da sana'arsu sukan shiga daji neman itatuwan da za su sarrafa zuwa abubuwa daban-daban da suka danganci sana'arsu, wani lokaci suna cin karo da itatuwa masu waibuwa ta yadda idan aka samu bami wanda bai da wata waibuwa ta saran itacen, tilas ya ha}ura da shi. Wani lokaci kuwa iskokin da ke cikin itacen suna iya yi masa lahani ko su halaka shi baki-}aya. A }o}arin kaucewa wannan cutarwa ta iskoki masassa}a suka tanadi wasu nau'ukan magunguna domin nuna wa irin wa}anna itatuwa masu iskoki irin tasu assirrai. Labaran (2016:93) ya ce : *A nan masassa}a kan yi wasu 'yan assirrai da ake ta hanyar yanka dabba ko tsuntsu ba}i domin a bayar da jininsa ga iskokin da ke tare da wannan itaciya.*

Yin wannan surkullen shi zai ba da damar masassa}i ya iya sare itacen ba tare da iskokin sun cutar da shi ba.

3.4.2 Ta Tura Itace Gefe

A lokacin da masassa}i ya je saran ice a daji, wani lokaci yana cin karo da itace masu iskoki ta yadda a lokacin da yake saran itacen, iskokin itacen za su yi }o}arin turo masa itacen ko da kuwa bai sare shi ba, domin ya fa}a masa ya halaka shi ko ya raunana shi. A irin wannan halin, wasu masassa}a sun tanadi wani magani na musamman na nuna waibuwa ga iskokin da ke cikin itacen. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa: *Shi kuwa masassa}i da ya ga bishiya za ta fa}o masa bai kuma sare ta ba, zai yi sauri ya jefa hularsa ko wani abu nasa can gefe, to can bishiyar za ta fa}i.*

Baya ga wannan, Malam Muhammadu Musa Holai ya fa}a cewa: *Idan masassa}i ya yi saran ice ya ki fa}uwa bayan ya tabbatar da ya sare shi, masassa}in yakan cire wandonsa ko walkinsa ya bugi itacen da shi zai fa}i.* (Hira da Muhammadu Musa Holai ranar 7-7-2017)

3.4.3 Ta yi wa Wani Ije da Gizago

Domin biyan bu}atun zuciya musamman na ramuwar gayya ko fashe haushi ga wani abokin hamayya, wannan shi ya haifar da yi wa wani ije da gizago da wasu masassa}a kan yi a tsakanin al'umma. A wasu lokutta ana samun wata hatsaniya tsakanin masassa}a da wasu ko a tsakanin junansu. Idan aka samu wannan, wasu masassa}an kan shirya wani magani domin cutarwa ga abokin husumarsu. Idan masassa}i na son cutar da wani, a cewar Abdullahi Musa Sakke a hirar da na yi da shi cewa ya yi wani lokaci akan samu itacen bausha da na marke a sanya su cikin tukunya a tsima, sannan a kira sunan mutumin da ake so a cutar, daga nan sai a }auko gizagon da ake sassa}a da shi a tsoma cikin ruwan maganin dai-dai bakin

gizagon. Bayan an yi wannan za a ci gaba da aiki da gizagon, a dai-dai lokacin da ake sassa}a da shi, wanda ake nufin a cutar zai rin}a jin kamar ana sassa}ar jikinsa.

3.4.4 Saran Itace Jini na Tsiyaya

Wani lokaci musamman idan wata husuma ta wakana a tsakanin masassa}i da wani, akwai wani surkulle da suke yi ta hanyar ha}a wasu magunguna domin a cutar da abokin hamayya. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa:

A wani lokacin , sukan halaka abokanan gabarsu, ta hanyar saran bishiya jini yana tsiyaya. To ba jinin iska ba ne jinin abokan gabar su ne ke tsiyaya.

Duk da yake wannan binciken ya yi }o}arin sanin yadda ake wannan surkullen na waibuwa daga masassa}a da dama, amma abin ya cutura. Ko ma dai yaya ne, akwai tabbacin aukuwar wannan a tsakanin masassa}a da sauran al'ummu a }asar Hausa.

3.4.5 Nakasa Kayan Sassa}a na Abokan Hamayya

Ganin cewa sana'ar sassa}a sana'a ce da ke samar da abubuwan amfanin al'umma na yau da kullu, kuma galibi masassa}a sukan kai wa}annan kayayyaki kasuwanni domin neman masu saye. Wani lokaci ana samun }yashi a tsakanin masassa}a ta yadda wani bai bu}atar a sayi kayan }an uwansa sai dai na shi. A lokacin da kasuwa ta cika, sha'anin saye da sayarwa sun kankama, a dai-dai wannan lokacin ne wasu masassa}a suke jifan 'yan uwansu da sihirce-sihirce musamman idan akwai rashin jituwa a tsakaninsu. Gusau (2012:68) ya bayyana cewa:

.... idan mai sayen turmi ko ta-arya ko ~ota ya zo ga abokin hamayya, sai }an uwan hamayyar nasa sai ya ce: "Malam duba da kyau ai ido gare ta". Da mai saye ya duba, sai ya ga haka, dole sai ya aje, wanda duk ya duba haka zai gani. Wani masassa}in tsaguwa ya ke cewa ga kayan abokin gabansa, kuma ta tabbata.

Wannan na faruwa ne domin na}asa darajar kayan aikin abokin hamayya ta yadda ba zai iya sayar da komai ba a cikin kasuwar. Domin a al'adance ba a son kayan sassa}a yazan suna da ido ko tsaguwa a jikinsu, wannan yana na}asa darajarsu a cikin al'ummar da ke amfani da su.

3.5 Magungunan Kariyar Kai

Hausawa na cewa "Riga kafi ya fi magani". Duba daga wannan karin magana na Hausawa, wannan yana nuna akwai bu}atar yin riga kafin wasu cututtuka tun kafin su addabi mutum, kuma yin wannan yana taimakawa wajen inganta sha'anin kiwon lafiya a cikin al'umma. Don haka al'ummar Hausawa sun tanadi wasu magunguna domin kariyar kai daga assasuwan wasu cututtuka da kan iya addabar al'umma. Su wa}annan magunguna ana bayar da su ne kafin aukuwar wata cuta ta abku a cikin al'umma. Abdullahi (2000:17) ya bayyana irin wa}annan magunguna da cewa:

Magungunan kare kai su ne magungunan da akan tanada a }o}arin kauce wa ~acin rana ko kauce wa wasu bala'o'i ko masiba ko }addarori da za su iya aukuwa a kowane irin lokaci. Irin wa}annan magunguna sun ha}a da hana ~arawo sata, da maganin maye da baduhu, da tauri, da sagau/}ago, da harbin kunama ko maciji, da }aurin baki da sauransu.

Bisa ga wannan ma'anar za a fahinci magunguna ne da ake amfani da su domin kaucewa ~acin rana ko da }ayan masifar za ta auku ga mutum, irin wa}annan magunguna za su iya kawar da cutar.

A ra'ayin Ahamad (2011:27) cewa ta yi irin wa}annan magungunan kare kai *Shi ne duk wani magani da za a nema gabanin aukuwar wata cuta ko wani ha}ari ko bala'in da ake zaton zai auku wanda hakan zai iya kawo illa ga rayuwar mutum ko dabba ko dukiya ana kiransa kariya.*

Duba daga wa}annan ra'ayoyin ne shi kuwa Sarkin Gulbi (2014:86) ya fayyace nasa ra'ayin inda yake cewa:

Magunguna ne da Bahaushe ya tanada domin kariyar kowace irin cuta a kansa da iyalansa ko zuri'arsa, da gidansa, ko garinsu ko }auyensu da gonarsa, da kuma dukiyarsa gabanin ta auku.

Bisa ga wa}annan ra'ayoyi dangane da magungunan kare kai, za a ga duk sun tafi a kan cewa, magunguna ne da aka tanada da suka ji~inci fannonin rayuwa daban-daban domin kauce wa wata lalura a cikin al'umma. Idan kuwa haka abin yake, a tawa mahangar ina ganin wa}annan magunguna sun shafi duk wani nau'in magani da za a bayar domin kariyar kai.

Don haka, wannan sashen ya yi }o}arin za}ulo wasu daga cikin magungunan da masassa}a kan aiwatar domin kariyar kansu ko waninsu ko wasu }ai}aiku ko rukunin jama'a daga wasu lamurran rayuwa na yau da kullum. Don haka, daga cikin nau'ukan wa}annan magunguna sun ha}a da:

3.5.1 Maganin Kariyar Kai da Iskoki

Ganin cewa sana'ar sassa}a sana'a ce da ta ji~anci shiga daji domin saro itacen da za a yi amfani da su a lokacin aiwatar da sana'ar ta sassa}e-sassa}en abubuwa masu yawa na amfanin al'umma. A wani lokaci masassa}an kan ci karo da itatuwa masu iskoki wa}anda kan iya cutar da su. Sanin wannan ya sa masassa}a suka tanadi wasu magunguna na musamman domin kariyar kansu daga cutarwar wa}annan iskoki. Daga cikin magungunan da masassa}a kan shirya domin kariyar kai a wannan haujin Wushishi (2011:118) ya bayyana cewa:

A }o}arin kariya daga wannan tsautsayi masassa}a sukan ha}a maganin da wani ganye wanda ake kira rufe-walkinka, wani ganye ne wanda in aka ta~a shi zai rufe da kansa, da ja~a busasshiya dukkanta da tafarnuwa da farar albasa, a dake su a yi haya}i kafin a fita zuwa daji wajen saro itacen da za a sassa}a wani abin amfani da shi. Sannan kuma za a }ebi garin maganin a kulle shi cikin tsumma a

tafi daji da shi. Idan an samu itacen da za a saro sai a binne wannan maganin a gindin itacen musamman in ana tuhumar akwai iskoki a jikin itacen. To in har akwai iskoki jikin itacen za su bar wajen da gaggawa kuma ba su iya cutarwa.

Ire-iren wa]annan nau'in magani da]a nuni suke da cewa, ta la'akari da irin ha]arin da ke tattare ga masassa}a na ha]uwa da miyagun iskoki masu cutarwa a cikin itatuwan da masassa}a ke amfani da su, wannan kuwa shi ya haifar da bu}atar masassa}a suka tanadi wasu magunguna domin kare kansu daga wa]annan miyagun iskoki.

Ko shakka babu, bu}atar irin wannan magani a bayyane yake, ganin irin yadda wasu masassa}a da dama suka cutu ko ma suka halaka baki]aya saboda rashin tanadin irin wa]annan magunguna na kariyar kai.

3.5.2 Maganin Kariyar Kai na Gamo da Iskoki

Kamar yadda Allah Ya halicci mutane, haka ma Ya halicci Iskoki a cikin duniya. Bahaushe ya yi imanin cewa, su wa]annan Iskoki ba a ganinsu, kuma galibi suna cutarwa ga [an'adam. Shi kuwa [an'adam a }o}arin fafatar neman abinci da biyan wasu bu}atocin rayuwa na yau da kullum yana iya gamo da wa]annan Iskoki da za su iya cutar da shi. Domin kaucewa cutarwasu idan suka ha]u, sai masassa}a suka tanadi wasu magunguna na musamman. A hirar da na yi da Shehu Mani Dirin ya shaida min cewa:

Daga cikin magungunan da suke bayarwa na gamo sun ha]a da samo gije ko she}ar kolo a daka shi sai ya yi gari, to da wannan garin ne za a rin}a yin haya}i domin kaucewa gamo da Iskoki.

3.5.3 Maganin Kariyar Kai na Ije ko Jifa

Masassa}a kamar sauran al'ummomi, mutane ne da ke cu]anya da al'ummomi daban-daban ta fuskar sana'arsu. Wannan cu]anya kuwa a tsakanin al'umma tana iya haifar da zamantakewa mai armashi ko akasin haka. Idan kuwa aka yi rashin sa'a zamantakewar ta yi }amari, wadda kan iya haddasa gaba da }iyayya da hamayya a tsakanin junansu ko wasu]ai]aikun jama'a. Masassa}a sun tanadi wasu magunguna na musamman domin kariyar kansu daga kowani irin jifa da magabci zai iya yi musu. Wushishi (2011:117) ya kawo magunguna kariya daga jifa uku da masassa}a kan bayar kamar haka:

i . Wani lokaci sukan bu}aci a samo ganyen wa]annan itatuwa kamar haka:

- Ganyen itacen tawatsa }unshi uku
- Ganyen itacen tafashiya }unshi uku
- Ganyen itacen gwandar daji }unshi uku
- Hakin tofa shi ma }unshi uku

Bayan an samo wa]annan nau'ukan ganyayen, sai a zuba su cikin tukunya a zuba ruwa a dafa su cikin tukunyar har sai sun dafu sosai. A lokacin dafuwar sai a sanya

jar kanwa ka}an a cikin wa}annan abin da ake dafawa. Bayan sun dafu sai a rin}a yin kunu da ruwan maganin ana sha har tsawon mako guda.

Wasu masassa}an sun yi imanin cewa, idan mutum ya aikata haka, wai ko da an yi mai jifa maganin ba zai yi tasiri a kansa ba.

Baya ga wannan nau'in maganin kariyar kai na masassa}a, haka kuma sun tanadi wani nau'in na daban inda sukan ce a samo itacen dau}a-dau}a ko daddau}a (wani }an itace ne maras tsawo mai ganye }anana da fure mai ruwan }wai). Bayan an samo shi sai a shanya shi ya bushe sannan a sanya turmi a daka shi, sai a tanka}e, a samu garinsa ana kunu ana sha , kuma ana yin haya}i da tsakin har tsawon mako }aya. An nuna idan aka aikata haka duk wanda ya yi maka ije ko jifa to sai dai ta fa}a kansa, ba abin da zai samu wanda ya yi wannan maganin, kuma ya kare kansa daga magabta masu iya yi masa sharri a cikin al'umma.

Har way au, wasu masassa}an idan suna bu}atar ha}a irin wannan magani na kariyar kai, sukan tanadi wa}annan abubuwa kamar haka:

- Itacen aradu, watau wanda tsawa ta fa}a wa
- Fatar bushiya
- Kaucin itacen kuringo (wani itace ne mai yin ya}o ya hau wani itacen kamar yadda itacen lauda kan yi).

(Wushishi,2011:118)

Bayan an tanadi wa}annan maha}in maganin , sai a }one fatar bushiyar tare da itacen aradun da aka tanada tun farko. Shi kuwa kaucin kuringo sai a daka shi, sannan daga baya a shanya. Bayan ya bushe sai a ha}a shi da garin itacen aradun da fatar bushiyar da aka }ona wuri }aya ana yin kunu da shi ana sha . Wai idan aka yi wannan, shi ma ko an yi wa mutum jifa ba zai kama shi ba.

3.5.4 Na Tsare Kayan Aiki na Masassa}a

Masassa}a musamman 'yan gado ba mahaya ba, sun tanadi wani magani na musamman domin tsare kayan aikinsu domin ka da wani ya zo ya }auka ba tare da saninsu ba. Malan Abullahi Musa Sakke ya shaida min cewa:

Masassa}a sukan shirya wannan maganin ne ta hanyar ha}a itacen baushe da marke a sanya su cikin tukunya a gin}a har zuwa kwana bakwai tare yin wa}ansu assirrai.

A lokacin wannan surkullen ba a ambatan sunan wani mutum, illa ana wannan ne da niyyar biyan bu}atan kada wani ya ta~a kayan aikin masassa}i. Idan aka ha}a wannan magani, ga misali duk wanda ya }auki gizagonsa ba tare da izininsa ba, idan yana aiki da shi zai sare shi, kuma ba ya warkewa sai an karya maganin.

4.0 Kammalawa

Ko shakka babu bisa ga wa}annan bayanai da suka gabata za a ga cewar, sha'anin sana'o'in Hausawa wani babban kadarko ne ya }unshi ababe da daman a rayuwar

Hausawa. Hausawa na cewa “Lafiya uwar jiki”. Saboda }o}arin samar da ingantaccen kiwon lafiya a cikin al’umma wannan ya haifar da masu sana’o’in yin kwazo wajen samar wa al’umma magunguna domin biyan bu}atocinsu na yau da kullum.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an yi bayanin fasahar wasu masu sana’o’in gargajiya wajen samar da magungunan gargajiya. Darasin ya fara da waiwayen ma’anar magani daga masana da }aliban ilim. Haka darasin ya yi bayanin kashe-kashen magungunan da suke bayarwa ga jama’a, sannan darasin ya yi bayanin magungunan da suka shafi samar da waraka kamar maganin firgitan yara (ciwon tsuntsu) da na makero da basir da baska da shawara da ciwon jiki kozafin jiki ko ciwon ciki da }aba da daji da miyagun mafarkai. Haka an yi bayanin magungunan da suka shafi biyan bu}atun zuciya kamar na neman aure da haihuwa da soyayya . Bayan wannan darasin ya yi bayanin siddabaru da sukan yi ta hanyar saran itace da tura itace gefe da yi wa wani ije da gizago da saran itace jinni na tsiyaya da na nakasa kayan aikin wani. An kuma yi bayanin magungunan kariyar kai na masassa}a da suka shafi kariyar kai da iskoki da na gamo da iskoki da na ije ko jifa da na tsare kayan aiki.

6.0 Auna Fahimta

1. Masu sana’ar sassa}a sun taimaka wajen samar da waraka. Tattauna
2. Yi bayanin kashe-kashen magungunan da masassa}a kan bayar a cikin al’ummar Hausawa

7.0 Manazarta

- Abdullahi, I.S.S (2000). “Magani da Siddabaru Cikin Rubutattun }agaggun Labaran Hausa.” Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.
- Adamu, M.T. (2014). *Siddabaru a }asar Hausa*. Kano: Century Research and Publication ltd.
- Ahmad, A. (1984). “Cututtukan Ciki da Magungunansu.” Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami’ar Bayero.
- Bargery, G.P. (1934). *A Hausa-English and English-Hausa Vocabulary*. London: Oxford University Press.
- Bunza, A.M. (1995). “Magani A Rubuce: Ayyukan Malaman Tsibbu.” Kano: Kundin Digiri na Uku. Jami’ar Bayero.
- Gummi, M.F. (2015). “Sarkanci a Lardin Sakkwato.” Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nijeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.
- Gusau, U. G. (2012). *Bukukuwan Hausawa*. Gusau: Ol-faith Prints.

Ibrahim, M.S. (1982). "Dangantakar Al'ada da Addini: Tasirin Musulunci Kan Rayuwar Hausawa Ta Gargajiya." Kundin Digiri na Biyu, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya, Jami'ar Bayero.

Ingawa, Z.S. (1984). "Magungunan Hausawa Don Mata." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.

Ingawa, Z.S. (1984). "Magungunan Hausawa Don Mata." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Koyar da Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.

Musa, A. (1986). "Tasirin Zuwan Turawa A Kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya." Kano: Kundin Digiri na Farko, Sashen Harsunan Nijeriya Jami'ar Bayero.

Rambo, R.A. (2018) Nazarin Ayyukan Sana'ar Sassa}a da Fasalolinsu a Rayuwar Hausawa. Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Najeriya. Katsina: Jami'ar Umaru Musa 'Yar adua.

<https://www.rumbuilimi.com.ng/Hausakira.htm>

Sarkin Gulbi, A. (2014). "Magani a Ma'aunin Karin Magana." Sakkwato: Kundin Digiri na Uku. Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Wushishi, S.S. (2011). "Dangantakar Magani Da Wasu Sana'o'in Gargajiya Na Hausawa." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Kashi Na 5: Fasahar Gargajiya Wajen Samar Da Kayan Ado

1.0 Gabatarwa

A darasinmu da ya gabata, mun yi bayani a kan fasahohin wasu sana'o'in gargajiya wajen bayar da magunguna a cikin al'umma. A cikin tattaunawar mun yi waiwaye a kan ma'anar magani da kashe-kashen magungunan da suke bayarwa. Haka an yi }o}arin kawo wasu magungunan da masassa}a kan samar a matsayin misali, inda aka yi bayanin magungunan neman waraka daga cuta da na biyan bu}atun zuciya da waibuwa da na kariyar kai. A wannan darasin za a dubi fasahar sana'o'in wajen samar da kayan ado a cikin al'umma. Kayayyakin ado wasu abubuwa ne masu muhimmanci a wajen kwalliyar Bahaushe. Galibi masu fasahar aiwatar da wa}annan kayayyaki sun ha}a da ma}eran farin }arfe da dukawa da masassa}a da daisauransu.

2.0 Manufar Darasi

A }arshen wannan darasin, babbar manufar darasin ita ce a iya lissafin wasu kayayyakin ado da masu wata sana'a kan samar a cikin al'ummar Hausawa. Haka

yana daga cikin manufar wannan darasin a tantance wasu sana'o'in da ke samar da waɓannan kayayyakin adon Hausawa.

3.0 {umshiyar Darasi

A wannan darasin za a tattauna ne a kan fasahar wasu sana'o'in Hausawa wajen samar da wasu kayayyankin da suke amfani da su wajen yin ado. A nan adon ya shafi na jiki ne ko na muhalli ko abin hawa ko dai wani abu daban.

3.1 Kayakin Ado na Ma}era

Ma}era sun kasu gida biyu, akwai ma}eran ba}in }arfe akwai Makeran farfaru, wato makera na farin karfe, wadanda suke amfani da goran-ruwa ko farin karfe domin samar da wasu kananan abubuwa, amma masu muhimmanci ga rayuwar Bahaushe. Ire-iren abubuwan da suke samarwa sun hadar da ludayin sha da ludayin miya da zobba da cokali da sauran kayayyakin karau na adon mata kamar dankunne da awarwaro da kwankwado da sauransu.

Baya ga wannan ma}era sun taimaka wajen samar da kayan adon da suka shafi na muhalli musamman idan aka yi nazarin yadda suke samar da ababen }awa a cikin muhallinmu. Misali suna samar da ababen zama na alfarma fadojin sarakai da wasu masu hannu da shuni. Haka sukan samar da kayayyakin adon doki wanda ake masa }amara su. Ta samar da kayan abinci kuwa, ma}era na samar da ababen amfani wajen yin sanwar abinci kamar tukanen dafuwa da murafan dafuwa na }arfe ko sanholama.

3.2Kayan Ado na Dukawa

Ire-iern abubuwan da dukawa suke yi sun hada da jakunkuna da takalman fata da igiyar linzamin doki da burgamin da zabira wadda ake zuba kayan wanzanci da jakar zuba madawakin dawa ko dusa. Haka nan kuma suna yin warki da gafaka da tandun kwalli da kuben wuka da na takobi da sauran abubuwa. Haka dukawa kan yi wa sandar kokara wata kwalliya su rufe kanta da wata fata. Duk waɓannan abubuwa dukawa na yi masu kwalliya ko wasu zane-zane domin abin ya }ara }aukar ido.

3.3 Kayan Ado na Masa}a

Masa}a suma suna samar da kayayyakin ado da ake amfani da su a fannoni daban-daban na rayuwa. Sana'ar saƙa ta kasu kashi biyu: Akwai saƙar sutura, akwai kuma saƙar shimfida. Saƙar sutura da zare ake yinta, ko gashi. Ita kuwa sana'ar saƙar shimfida ana yinta ne da kaba, ko waninsu.

Masu sana'ar saƙa sutura su ke saƙa riga, mayafi, zane, gyale, wando, hula, ko takalmi. Bayan zaren auduga da ake amfani da shi wajen saƙa, akwai kuma wata

tsutsa da ake samu a jikin tsamiya wacce ke fitar da wani irin zaren da ake dinka siliki da ita.

Masu sana'ar saka kayan shimfiɗa kuma su ke saka tabarma, malafa, lefe, dukuru, kwando, igiya, mangala, da sauransu. Duk waɗannan nau'ukan kayan sa}a, masa}a na yi masu kwalliya ko ado daban-daban a lokacin da suke }o}arin samar da wani abin amfani. Ga misali a kan sanya launukan zare iri-iri domin yin kwalliya ga abin da ake }o}arin samarwa da ya shafi dangin tufafi. Haka masu sa}an kayan kaba, suma sukan tura abin sa}arsu domin su yiwa abin sa}arsu ado.

4.0 Kammalawa

A wannan darasin an yi bayanin wasu sana'o'i da ke samar da kayan ado na Hausawa. Shi kuwa sha'anin kayan ado wani abu ne muhimmanci ga rayuwar Hausawa, domin ta hanyar kayan adon ne ake samar da abubuwa masu ban sha'awa da ya shafi adon muhalli ko sutura ko dai wani abin amfani kamar faifai da kayan adon doki da sauransu.

5.0 Ta}aitawa

Wannan darasin ya yi bayanin kayayyakin ado da masu wasu sana'o'i kan samar. A nan an tattauna a kan kayan ado na ma}era da dukawa da kuma masa}a. A wannan bagiren an kawo kayayyakin ado suka shafi na maza da mata da na kwalliyar muhalli da sutura da kayan adon doki da sauransu.

6.0 Auna Fahimta

1. Yi bayanin kayan ado biyar da ma}era kan samar.
2. Sana'o'in Hausawa sun taimaka wajen kwalliyar Bahaushe, tattauna.

7.0 Manazarta

Durumin Iya M.A. (2006). Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Kendal (2009). The Importance of Animals. An ciro daga https://www.todicology.org/pubs/docs/air/AIR_Final.pdf

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madaba'a).

Zarruk R.M., Kafin-Hausa A.A. da Al-Hassan B.S.Y. (1987). Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Kananan Makarantun Sakandire, Littafi na Biyu. University Press PLC, Ibadan, Najeriya.

<https://hausa.leadership.ng/2018/12/22/matsayin-sana'o'in-gargajiya-na-hausawa-jiya-da-yau-kalubale-ga-matasan-zamani4/>

FASALI NA 3: TASIRIN ZAMANI A KAN SANA'O'IN HAUSAWA

Kashi Na 1: Wasu Kayayyakin Da Masu Sana'ar Sassa}a Kan Samar

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan kayayyakin ado da wasu sana'o'i kan samar a cikin al'umma domin amfanin yau da kullum. A cikin darasin an yi bayanin kayayyakin ado na dukawa da masa}a da na ma}era. A wannan darasin za a yi bayanin kayayyakin ado da masu sana'ar sasassa}a kan samar. Baya ga jerin nau'ukan kayan sassa}a da masassa}a kan samar da suka danganci na aikin gida da sifuri da ki}a da ya}i ko farauta, akwai jerin wasu kayayyaki da masassa}a kan samar a }asar Hausa wa}anda ba a ambace su ba a baya. Don haka, an ke~e wannan sashen ne domin a yi bayanin wasu daga cikinsu.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen darasin a }ara fahimtar wasu kayayyaki da masu sana'ar sassa}a kan samar wa}anda suka shafi hidimomin yau da kullum. Haka yana daga manufar wannan darasi a }ashen darasin a tantance masu amfani da wa}annan kayayyaki da kuma irin muhimmancin da ke tattare da amfani da wa}annan kayayyaki a cikin al'umma.

3.0 }umshiyar Darasi

A wannan darasin za a yi bayani ne a kan wasu kayayyaki na musamman da masassa}a kan samar domin amfanin yau da kullum a cikin al'umma. Kayayyakin da za a yi bayani sun ha}a da dangarafai da gyan]amar itace da itacen kafa hula da cakarkara da allon karatu da sandar kiwo da gyauren }ofa da }an(marfin) gyan]ama da mabugi da sa'i ko mudun nabi da lofe da sauransu.

3.1 Dangarafai

Dangarafai wasu takalma ne da masassa}a suke sassa}awa ana amfani da su. Amma kuma dukawa ne suke sa musu ma}auri na roba mai }arhi . A wata hirar da Aliyu Muhammad Bunza ya ce:

Dangarafai wani takalman itace ne masassa}a kan sasassa}a wa mutane domin a yi amfani da su musamman a lokacin damina idan an yi ruwan sama wuri ya ~aci da laka. Ana samun dangarafai mai }afafu hu}u ko shafaffe maras }afafu, haka ana samun shi bu}a}]e ko rufaffe.

(Hira da Aliyu Muhammad Bunza a Sakkwato ranar 23-1-2016)

Wa}annan takalman sun kau sai dai ana samun su a gidajen adana kayan tarihi. Misali har ya zuwa wannan lokacin akwai su a gidan adana kayan tarihi na Kanta a Argungu ta Jihar Kabi da Gidan Tarihi na Waziri Junaidu a Sakkwato.

Damgarafai

3.2 Gyan]ama

Akwai gyan]ama ta itace wadda masassa}a kan samar. Malam Ummaru Sakken Holai da Maidawa Ummaru Gidan sake a hirar na yi da su rana da wata sun tabbatar da cewa, a lukuttan baya akwai gyan]ama ta itace wadda masassa}a kan samar musamman a }asar Hausa. Duk da yake ita wannan gyan]ama ba kasafai ake samar da ita ba, illai da ana samar da ita ne domin nuna waibuwa ta sassa}a musamman idan ana wani biki na gargajiya inda masu sana'o'i daban-daban za su nuna irin tasu }warewa ga harkar sana'o'insu.

Ita gyan]ama wata 'yar gora ce da ake zuba wani abin sha a ciki ana ratayawa ana tafiya da ita, wani lokaci kuwa, ko ba halin tafiya ba akan ajiye ta a gida. CNHN (2006:185) sun bayyana gyan]ama da cewa: “*Babban gora na zuba ruwa.*” Duk da yake galibi a }asar Hausa an fi sanin gyan]ama ta gora.

3.3 Itacen Kafa Hula

Wannan wani nau'in kayan aiki ne da masu sana'ar wankin hula ke amfani da shi a }asar Hausa. Labaran (2016:45) yana cewa:

Shi wannan icen masassa}a ne suke sassa}awa masu wankin (kafa) hula shi domin su yi aiki da shi a wajen sana'arsu.

Shi wannan itacen wankin hula yana da siffa kamar ta hula daga samansa, amma a }asansa an yi masa mazauni ta yadda idan an kafa hula a samansa bayan an wanke za a iya ajiye shi har hular ta bushe kafin a cire. Akwai manya da }ananan itatuwan wankin hula yadda za su dace da girman kowace hula. Duk wa]annan itatuwan wankin hula kuwa masassa}a ne ke samar da su ga masu sana'ar wankin hula a }asar Hausa.

3.4 Cakarkara

Wannan wani itace ne da masassa}a kan yi wa kwararo a cikinsa wanda masa}an gargajiya ke amfani da shi wajen aiwatar da sa}arsu, domin a samansa ne zaren sa}a ke bi a lokacin gudanar da sa}ar. Sanyinnawal (2015:67) ya bayyana cakarkara da “wani kwararo ne da aka yi shi da itace don zaren sa}a ya ri}a bi ta kansa a lokacin da ake aiwatar da sana’ar sa}a”. A hannu Jaya CNHN (2006:69) sun bayyana shi da cewa: “Kwarkwaro na tare zare ko na jan igiya a bakin kwakware.” Ita kuwa wannan cakarkara masassa}ane ke samar da ita ga masa}a a }asar Hausa.

3.5 Allon Karatu

Addinin musulunci ya yi tasiri }warai ga al’ummar Hausawa ta yadda mutum zai }auka kowani Bahaushe musulmi ne. Shi kuwa addinin musulunci yana tafiya ne da ilimi. Don haka, Hausawa sun samar da hanya ta }aukan ilimi a matakin farko watau karatun allo. CNHN (2006:14) sun bayar da ma’anar allo da cewa: “Sassa}a}}en ice wanda ake rubutun Alkur’ani a kai.” Allo kuwa masassa}a ne ke samar da shi a }asar Hausa. Aliyu Muhammad Bunza a hirar da na yi da shi ya nuna cewar, wannan wani itace ne da masassa}a kan samar domin a yi rubutu da karatu a kan sa domin koyo da koyar da addinin musulunci a }asar Haua. A irin wa}annan alluna ne yaran Hausawa musulmai ke fara sanin ba}a}en alkur’ani daga baya su shiga karatu litattafai.

Allo

3.6 Sandar Kiwo

Maigandi (2014:170) ya bayyana cewa:

Wannan wata itaciya ce da masassa}a kan sassa}a wa makiyaya domin aiwatar da sana'arsu ta kiwo. Baya ga kiwo, wani lokaci ana amfani da ita a matsayin makami ga makiyaya idan bu}atar haka ta samu.

Bisa ga wannan, za a fahinci cewa, ba Fulani ba kawai, har da Hausawa suna amfani sandunan da masassa}a kan samar a fannoni daban-daban na rayuwa a cikin al'umma.

3.7 }yaure (Gambu ko }ofa)

Wannan wani murfin }ofa ne na itace da masassa}a kan samar domin rufe }ofa. Duk da sauyawar zamani har yanzu ana amfani da itace wajen samar da }ofofi a gidajen Hausawa. Duk da yake a yanzu an zamanantar da su gwanin ba sha'awa ba kamar na mutanen farko ba. Masassa}a suna samar da }yauren ne hanyar sassare itace gwargwadon yadda ake bu}ata, sannan sai sanya fata a yi kamar ana kitse itatuwan]aya bayan]aya har sai an kai bakin fa]in }yauren da ake bu}ata.

{yauren Itace

3.8 [an (marfin) gyan]ama

Malam Cika Bello na Gidan Tarihi na Waziri Junaidu Sokoto ya shaida min cewa: *[an gyan]ama wani }an }aramin itace ne da masassa}a kan sassa}a domin rufe gyan]ama. Gyan]ama kuwa wata gora ce ta }warya wadda ake amfani da ita wurin wani abin sha kamar ruwa ko kunu ko nono ko fura ko dai wani abu na musamman mai ruwa.*

(Hira da Cika Bello wani jami'i a Gidan Tarihi na Waziri Junaidu Sokoto ranar 2-4-2016)

Ganin cewar bai dace a bar abin da aka zuba cikin gyan]amar ba tare da an rufe shi ba, wannan shi ya haifar da masassa}a suka }ir}iri fasahar sassa}a }an gyan]ama domin }ara inganta kiwon lafiya a cikin al'ummar Hausawa. A }asar Hausa, }an gyan]amar da masassa}a kan samar sun kasu gida biyu. Akwai mi}a}}e wanda ake sokawa a cikin kusurwar gyan]ama a tsaye, akwai kuma na kwance wanda ake rufawa a bakin gyan]amar a kwance. Duk wa}annan nau'ukan marafen gyan]ama masassa}a ne ke samar da su ga ma'abuta amfani da gyan]ama. An }ara samun hotunan wa}annan }an gyan]ama a Gidan Tarihi na Kanta a Argungu.

[angyan]ama (Marfin Gyan]ama)

3.9 Mabugi

Mabugi wani itace ne da masassa}a kan samar ga masu sana'ar rini a }asar Hausa. BroB (1996:137) ya bayyana shi da cewa: "Gungumen da ake buga tufa da shi" Sarkin Mabugan Zazzau Zubairu Sa'adu a cikin hirarsa da Jaridar Aminiya ta ranar 15-5 2015 ya bayyana cewa: Shi wannan mabugi wani itace ne mai fa}i ake sassa}awa wanda za a shimfi]a a }asa ta yadda masu aikin rini za su shimfi]a tufafin da aka yi wa rini a samansa. Bayan an shimfi]a tufafin ne za a rin}a bugun tufafin har sai sun kwanta sun yi laushi. Akwai mabuga nau'i biyu, akwai wadda ake shimfi]awa kamar yadda bayani ya gabata, akwai kuma mabugi wanda ake ri}ewa a hannu, wanda da shi ne ake bugun tufafin da aka shimfi]a a uwar mabuga. Baya ga wannan magina tukanen laka suna amfani da mabuga wajen bugun tukwanensu ta yadda za su samu kwantawa da kyau. (Hira da Maidawa Umbaru a

garin Gidan Sakke {aramar Hukumar Wamako Jihar Sakkwato, ranar 17-2-2017)
Dukkan wa]annan nau'ukan mabuga, masassa}a ne ke samar da su ga masu sana'ar
rini a }asar Hausa.

3.10 Sa'i ko Mudunnabi

Haka kuma masassa}a a }asar Hausa suke samar da sa'in awo da mudunnabi
wanda ake amfani da shi wurin fitar da zakka. Su kuwa sa'i da mudunnabi galibi a
}asar Hausa masassa}a ne ke samar da su ta hanyar sarrafa itace.

*Aikin sakke na sassa}a yana da muhimmanci sosai a lokacin jihadi, domin aikinsa
na sassa}a abubuwa da suka shafi addinin musulunci kai tsaye, kamar sassa}an
allunan karatun addinin musulunci da sassa}a sa'i na awo da sassa}a mudunnabi
na fitar da zakka.* Abubakar (2012:93)

3.11 Lofe

Wannan wani]an bututu ne da aka sassa}a shi da itace mai lan}wasa a bakinsa da
wani]an kwarmi (rami) inda ake zuba ganyen taba ko wani magani a kunna wuta
domin a zu}i haya}in da baki. Shi wannan lofen masassa}a ne ke samar da shi
amfani da itacen }irya domin yana da jimirin wutar da ake kunnawa. Bayan an
samu itacen za a sassa}e shi daidai yadda ake bu}atar girman lofen, sannan a samu
wani tsunke a yi ta kwarkware tsakiyarsa har sai ramin ya ~ullo a bakin lofen.
Bakin lofen a yi shi da fa]it a yadda za a iya sanya ganyen baba ko maganin da ake
bu}ata a zu}a.

4.0 Kammalawa

Bisa ga wa]annan misalai da aka kawo, za a ga cewa masassa}a a }asar Hausa
suna samar da wasu abubuwan bu}atu na musamman ga al'umma daban-daban
domin amfaninsu na yau da kullum. Don haka, samuwar wa]annan nau'ukan
kayayyaki ya }ara ingantawa da sau}a}a gudanar da rayuwa a cikin al'umma.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an tattauna a kan wasu kayayyaki na wasu hidimomin yau da
kullum da masu sana'ar sassa}a kan samar domin amfanin jama'a. Daga cikin
ababen da aka yi bayani a kai sun ha}a da dangarafai da gyan]amar itace da itacen
kafa hula da cakarkara da allon karatu da sandar kiwo da gyauren }ofa da
]an(marfin) gyan]ama da mabugi da sa'i ko mudun nabi da lofe da sauransu.

6.0 Auna Fahimta

1. Masassa}a sun taimaka wajen samar da wasu kayayyakin hidimomin yau da kullum.
2. Yi sharhi mai ma'ana a kan wannan zancen.

3. Lissafon wasu kayayyakin hidimomin yau da kullum da masassa}a kan samar a }asar Hausa

7.0 Manazarta

Abubakar, M. (2012). “Unguwannin Sakkwato Da Al’adunsu.” Sakkwato: Kundi Digiri na Biyu. Sashen Nazarin Harsunan Nijeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

BroB, M and Baba, A.T. (1996) *Dictionary of Hausa Crafts A Dialectal Documentation*. Rudiger Koppe Verlag Koln.

CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Labaran. S. (2016). “Gudummawar Sana’ar Sassa}an Jirgin Ruwa a Garin Yauri.” Sakkwato: Kundi Digiri na Farko. Sashen Harsunan Nijeriya Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Maigandi, A. (2014). “Hanya Mai Hajin Zumuntar Dole: Cujejeniyar Al’adun Hausawa Da Na Fulani A Gundumar Sakkwato.” Sakkwato: Kundi Digiri na Uku, Sashen Harsunan Nijeriya Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Sanyinnawal, S. I. (2015). “Cujejeniyar Sana’o’in Gargajiya a Adabin Bakan Bahaushe.” Sakkwato: Kundi Digiri na Biyu. Sashen Harsunan Nijeriya, Jami’ar Usmanu Danfodiyo.

Kashi Na Biyu: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana’ar Dukanci Kan Samar

1.0 Gabarwa

A darasin da ya gabata an yi bayanin wasu kayayyaki da masu sana’ar sassa}a kan samar a cikin al’umma. Daga cikin kayayyakin da aka yi bayani a kai sun ha}a da dangarafai da gyan}ama da itacen kafa hula da cakarkara da allon karatu da sandar kiwo da }yaure da }angyan}ama da mabugi da sa’i ko mudun-nabi da lofe. A wannan darasin za dubi wasu kayayyaki da masu sana’ar dukanci kan samar. Dukawa sune masu sana’ar sarrafa fata, dukawa suna samar da kayayyaki da dama na amfanin al’umma a hidimominsu na yau da kullum. Daga cikin kayayyakin da suke samarwa akwai irinsu matashi (filo) da majingini da buzu da layu da guru da daga da kambu da salka da garkuwa da maratayi da faraga ko tintimi da rigar sirdi da ragama da kube da gafata da zabira da linzami da takalmi da kwari da tandu da warki da guga da zuga-zugi taiki da sauransu.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasin ita ce, a }arshen wannan darasin a tantance wasu daga cikin kayayyakin da masu sana’ar dukanci kan samar a cikin al’umma. Haka binciken na da manufar a fahimci irin muhimmancin kayayyakin dukawa a cikin al’umma.

3.0 {umshiyar Darasi

A wannan darasin mai suna wasu kayayyakin da dukawa ke samarwa, darasin ya himmatu wajen kawo wasu muhimman kayayyakin da suke samarwa na amfanin al'umma. Darasin ya }umshi kayayyakin da suka shafi na kwalliya da na ya}i da addini da dai sauran wasu hidindimu na yau da kullum. Wa}annan kayayyaki kuwa sun }unshi matashi (filo) da majingini da buzu da layu da guru da daga da kambu da salka da garkuwa da maratayi da faraha ko tintimi da rigar sirdi da ragama da kube da gafata da zabira da linzami da takalmi da kwari da tandu da warki da guga da zuga-zugi taiki da sauransu.

3.1 Kayan Aikin Gida

Sana'ar dukanci kamar sauran sana'o'in Hausawa tana taimakawa wajen samar da muhimman kayayyakin aikin gida. Daga cikinsu akwai guga da kushin da kube da tandu da maratayi da sauransu.

Guga: Wannan wani masaki ne na fata da ake amfani da shi wajen }iban ruwa daga rijiya. Galibi a }asar Hausa kafin bayyanar gugar }arfe da ta roba, dukawa na amfani da a rijiya a gidajen Hausawa.

Kushin: Duk da yake abin zama ne na zamani, amma har yanzu ana amfani da jemarmiyar fata wajen yin kushin. Ita kuwa wannan jemarmiyar fata da ake amfani da ita dukawa ne ke yi ma fatar kwalliya a sanya a kujerun kushin abin gwanin ban sha'awa.

Kube: Kube shi ne inda ake sanya wuka ko adda ko takobi ko waninsu a ciki domin kauce wa raunin da zai iya yi wa wani idan ba a sanya shi cikin kube ba. A nan suna amfani da jemarmiyar fata su ha}a da kwali, sannan su sa ~ula su manne fatar domin yin mashigin (kube) wa}annan abubuwa.

Tandu: Wannan wani }an }aramin mazubin kwalli ne da mata ke amfani da shi domin su sanya kwallinsu a ciki suna tsoma wani tsunke suna shafawa a ido ko yin wata kwalliya a fuska. Galibi akan yi tandu ne da fatar da ba a jeme ba.

Maratayi: Maratayi wani abin ajiya ne na fata wanda dukawa kan samar domin amfanin al'umma. Shi maratayi ana amfani da jemammiyar fata ce wajen samar shi. Galibi a }asar Hausa maza da mata na amfani da shi wajen ajiyar wasu 'yan kayayyakin bu}atun yau da kullum. Shi maratayi kamar yadda sunan ya nuna rataye shi ake yi ba a }asa ake ajiye shi ba.

3.2 Kayan Aiki na }awa:

Baya ga kayayyakin aikin gida da dukawa kan samar, haka suna samar da kayayyakin }awa nau'i daban-daban. Daga cikinsu akwai na }awan doki da na }awan fadojin sarakai da sauransu.

Ragama: Wannan wata igiya ce ta fata wadda ake sanya wa doki domin a ja shi ko a sarrafa shi. Wannan ragamar dukawa ne ke samar da ita, kuma sukan yi mata kwalliya da turarrar fata ko wani zare mai launi daban-daban.

Linzami: CNHN, (2006:306) sun bayyana wannan a matsayin wani tankwararren }arfe ne da ake sawa a bakin doki a }aura masa kamazuru a ri }e don a samu damar sarrafa shi. Shi kuwa wannan }arfen linzami da fata ake }aura shi.

Baya ga wa}annan akwai sauran kayan }awa kamar alabe da zaki da kada da ‘yantsana da izga da dukawa kan samar. Auta, (2006:198)

3.3 Wasu kayayyaki na Aiki

Haka dukawa na samar da wasu kayayyakin aiki da dama a cikin al’umma. Daga cikinsu akwai taiki da salka da zabira da tankolo da kwari da buzu da gafaka da jaka da bulalar dorina da sauransu.

Zabira: Ita zabira ita ce jakkar fata wadda wanzamai kan sanya kayan askinsu a ciki. Ita kuwa wannan jakkar hasali dukawa ke sarrafa fata wajen samar da ita. Duk da yake a yanzu ana amfani da na roba.

Buzu: Wannan wata fata ce ta rago ko tunkiya da aka gyara ake zama kanta ko ake sallaha a kanta. Dukawa su ke samar da wannan domin yin wasu ayyuka na musamman. Buzu tamkar shimfi}a ce ta zama.

Salka: Ita wannan salka wani wurin zuba ruwa ne na fata da dukawa ke samarwa ga al’umma. Salka tamkar bokiti ne ko tulu da ake amfani wajen }aukar ruwa.

Gafaka: Gafaka tana nufin wurin da ake sanya Alkur’ani a ciki musamman bayan an gama amfani da shi. Gafaka kamar jakka take sai dai ita an yi ta ne da fata.

Dorina: Ita kuwa dorina wata bulala ce da aka sarrafa da fatar dabbobo musamman fatar doki. Galibi ana amfani da bulalar ne wajen yin horo a makarantun allo ko na boko, haka ana amfani da ita kotuna wajen horon wani mai laifi musamman a kotunan musulunci (kotunan sharia)

3.4 Kayan Dukawa na Sutura

Dukawa mutane ne masu sana’ar dukanci, wa}annan mutanen kuwa sukan samar da kayayyakin da suka shafi sutura kamar warki da takalma da bel domin amfanin jama’a.

Walki: CHNH, (2006:469) sun bayyana walki da cewa ita ce “*gajeriyar fata jemammiya yawanci ba}a wadda ake }aurawa a gindi ko a yafa*”. Don haka, walki tamkar tufafi ne da ake amfani da ita wajen suturta jiki. Wannan kuwa dukawa ne ke samar da ita ta amfani da jemammiyar fata.

Takalma: Takalmi shi ne wani makarin tafi }afa daga rana ko }aya wanda ake yi da fata ko roba ko }yalle. A nan dukawa suna samar da takalma iri-iri na fata domin amfanin jama’a. Akwai takalma iri biyu, bu}a}ju da rufaffi, kowanne daga cikinsu dukawa kan samar da shi.

Bel: Wannan wata }amarar fata ce ko roba da ake }aurawa a }ugu don hana wando zamayewa, musamman in an yi zanzaro. Duk da yake wannan wani sabon abu ne ga Hausawa, doming a al’ada Hausawa sun fi yin amfani da wando mai zariya. Shi

kuwa wannan bel dukawa ne ke samar da shi ta hanyar amfani da jemammiyar fata domin amfanin al'umma.

3.5 Kayan Dukawa na Samar da Tsaro

Bugu da }ari dukawa sun taimaka wajen samar da kayayyakin tsaro dama da ake amfani da su }asar Hausa musamman a zamanin baya. Daga cikin wa}annan kayayyaki akwai garkuwa da laya da guru kambu da wasu kayayyaki da akan sanya wa doki musamman idan za a je fagen fama da sauransu.

Garkuwa: Wannan wani faffa}an abu ne da ake yi da }irgi ko }arfe don kare kai wajen ya}i. Ana ri}e garkuwa a hannu sannan a rin}a kare harin da abokan gaba kan kawo na halbi ko sara a lokacin gumuzu. Ita kuwa garkuwar da ake da }irgi dukawa ne ke samar da ita ga al'umma musamman a lokacin da ake ya}e-ya}e a }asar Hausa.

Laya: Laya na nufin rubuta wasu ayoyin Al'kur'ani ko yin wasu surkulle ko hatimi a na}e, a kuma rufe da fata a rin}a ratayawa don maganin wani abu. A nan za a ga amfani da fata da ake yi shi ya kawo aikin dukawa, domin suke rufe wa}annan ayoyin Kur'ani da surkullen ko hatiman da fatu. A nan wani lokaci ana amfani da jemammiyar fata wani lokaci ana amfani da wadda ba a jeme ba.

Guru: Wannan na nufin igiya ko zaren magani da ake tu}awa; kuma yawanci ana rufawa da fata ko }yalle, a kuma }aura a }ugu ko wuya don maganin wani abu. Abin da ya bambanta laya da guru shi ne ita laya rataya ta akan yi, yayin da guru kuwa }aura shi ake yi. A }asar Hausa bayan masu bayar da maganin gargajiya sun tanadi wa}ansu magunguna, dukawa ne ake kaiwa domin su ha}a wa}annan guru.

Kambu: Wannan shi ma kamar laya da guru yake, sai dai shi kambu shi ne maganin samun kariya da ake tufkawa a rufe da fata ko }yalle a }aura a dantse kamar munduwa. Za a iya }ara fahimtar wannan idan aka dubi yadda wasu 'yan dambe ke amfani da su a lokacin da suka shigo fage, ko gardawa masu wasanni da dabbobi kamar kuraye da birai da kunamu da macizai da sauransu.

4.0 Kammalawa

Bisa ga muhimman abubuwan da aka tattauna a wannan darasin za a ga cewar sana'ar dukanci tana samar da muhimman abubuwa da al'ummar Hausawa ke amfani da su ta fuskoki da dama. A nan za a ga sana'ar dukanci tana samar da kayayyakin da suka shafi ~angarorin rayuwa daban-daban kamar abin da ya shafi ayyukan gida da kayan }awa sutura da tsaro da dai wasu kayayyaki na wasu hidimomi.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an yi bayani ne a kan nau'ukan kayayyakin da masu sana'ar dukanci kan samar a cikin al'ummar Hausawa. Darasin ya kawo, kuma ya tattauna

a kan kayayyakin da suka shafi na aikin gida kamar guga da kushin da kube da tandu da maratayi da sauransu. Haka an yi bayanin na }awa kamar na }awan doki da na }awan fadojin sarakai da sauransu. Har wayau, darasin ya tattauna a kan wasu kayayyakin aiwatar da wasu ayyuka, daga cikinsu akwai taiki da salka da zabira da tankolo da kwari da buzu da gafaka da jaka da bulalar dorina da sauransu. Haka akwai kayayyakin da suka shafi sutura kamar warki da takalma da bel domin amfanin jama'a. Bugu da }ari akwai na samar da tsaro. Daga cikin wa}annan kayayyaki akwai garkuwa da laya da guru kambu da sauransu. Duk wa}annan ababe wasu ne daga cikin irin kayayyakin da masu wannan sana'ar ta dukanci kan samar.

6.0 Auna Fahimta

1. Yi bayanin nau'ukan kayan }awa da dukawa kan samar ga al'umma
2. Dukawa sun taimaka wajen samar da kayan ya }i. Tattauna

7.0 Manazarta

Alhassan A., Musa U.I., da Zarruk R.M. (1982). Zaman Hausawa Don Makarantun Gaba da Firmare.

Durumin Iya M.A. (2006). Tasirin Kimiyya da Kere-Keren Zamani a kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya. KABS Printing Services (NIG), Durumin Iya, Kano-Nigeria.

Kendal (2009). The Importance of Animals. An ciro daga https://www.todocology.org/pubs/docs/air/AIR_Final.pdf

Yakasai K. I. (Babu shekarar bugu). A San Mutum A Kan Cinikinsa (Babu sunan madaba'a).

Zarruk R.M., Kafin-Hausa A.A. da Al-Hassan B.S.Y. (1987). Sabuwar Hanyar Nazarin Hausa Don Kananan Makarantun Sakandire, Littafi na Biyu. Unibersity Press PLC, Ibadan, Najeriya.

Kashi Na 3: Wasu Kayayyaki Da Masu Sana'ar Sa}a Kan Samar

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan nau'ukan kayayyakin da masu sana'ar dukanci kan samar wa al'umma domin amfanin yau da kullum. A wancan darasin, daga cikin abubuwan da muka tattauna sun ha}a kayan dukawa na aikin gida da }awa da tsaro da samar da sutura da wasu kayayyaki na wasu hidimomi.

A wannan darasin za a tattauna a kan kayayyakin da masu sana'ar sa}a kan samar a cikin al'umma.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasin ita ce a }arshen darasin a }ididdige wasu kayayyakin da masu sana'ar sa}a kan samar a cikin al'umma. Haka yana daga manufar wannan darasin a iya bayanin tasirin wa}annan kayan sa}a a cikin al'umma.

3.0 {umshiyar Darasi

A wannan darasin za a tattauna a kan nau'ukan kayayyakin da masu sana'ar sa}a kan samar a cikin al'umma domin amfanin yau da kullum. A nan za a dubi kayan sa}a da suka shafi na zare da na kaba, na zaren sun ha}a da samar da sutura da kayan shimfi}a da wurin ajiyar kaya (ma'adani) da na }awa. Haka darasin zai tattauna a kan kayayyakin sa}ar kaba kamar samar da abubuwan kwanciya da samar da igiyoyi da kayan rufin }akuna da rumbuna da kayan kariyar zafin rana da sauransu.

3.1 Samar da Kayan Sutura

Masa}a maza da mata sukan sa}a ababe daban-daban da ya shafi samar da sutura. G a misali maza sukan sa}a tufafi kamar sawaye da sa}i da bingima da bakur}e da waste da hadaya da adaleshi da sakala da turu da sauransu. (Daljan,2012:105). Mata kuwa sukan sa}a gwado da zanen kujera da majayi da zariya da bauji da sauransu. Haka sukan sa}a takalma na yara da dai sauransu. Duk wa}annan kayayyaki da suka shafi sutura masa}a ne ke samar da su a cikin al'umma.

3.2 Samar da Kayan Shimfi}a

CNHN (2006:413) sun bayyana shimfi}a da tabarma ko wani abu mai fa}i da ake bajewa a }asa don a zauna ko a kwanta a kai. Haka tana nufin bargo ko wani }yalle da ake bazawa a kan gado. Baya ga sa}ar da ake yi ta amfani da zare wajen samar da shimfi}u, haka ana amfani da kaba wajen samar da su. Daga cikinsu akwai tabarmar kaba. Bisa ga wannan za a ga cewar masa}a suke samar da wa}annan shimfi}u a cikin al'umma. Ita kuwa shimfi}a tana taimakawa wajen samar da wurin zama mai tsabta tare da jin da}in gudanar lamurra.

3.3 Wurin Ajiyar Kaya

Bayan wannan, masa}a kan sa}a kayan ajiya wanda ya ji~anci na zare da na kaba. Ire-iren wa}annan kayayyaki sun }unshi maratayi da kwando da ashasha (buhu) da cukurfa da sauransu. Dukkan wa}annan kayayyaki masa}a ne samar da su ga al'umma.

Cukurfa ita ce wata doguwar jaka wadda aka sa}a da kaba domin zuba hatsi.

3.4 Samar da Kayayyakin }awa

Masa}a sun taimaka wajen samar da kayayyikin yin }awa ta fuskoki da dama. Ga misali masa}a suna samar da kayan kwalliyan adon mutane da doki da na muhalli daban-daban. Ga misali sukan samar da sa}e-sa}en lu'u'-lu'u masu launi daban-daban ga tufafin Hausawa musamman abinda ya shafi kayan jarirai da na sarakai da sauran al'umma. A ~angaren kayan adon dawaki kuwa, sukan samar da linzamai da shimfi}ar sirdi da wasu rabaja da ake sanya wa dawaki musamman idan akwai wani biki. Ta fuskar muhalli kuwa sakan samar da kayan ado da suka shafi }awata fadojin sarakuna ko wasu attajirai ta hanyar sa}a abubuwa masu yawa da za a sanya a fadojin domin kwalliya. Ga misali a fadoji ana iya samun kayayyakinsu kamar mafarfeshi da faifai da mafarfeshi wadda aka yi ado da gashin }awisu da dai sauran ababe masu yawa da za su }ara wa fadar ado. Wannan yana faruwa ne domin wani lokaci tun kafin su fara sa}ar sukan rina kabar da za su yi sa}ar daidai irin launin da suke bu}ata, ta yadda da zarar sun gama sa}ar za ta fito gwanin bansha'awa, zayyanar ta ~ollo yadda suke bu}ata. Rimmer, (1973:153)

3.5 Samar da Kayan Rufin Muhalli

Kafin wayewar zamani ta amfani da kwano wurin rufin }akuna, a }asar Hausa masa}a sun taimaka matu}a wajen rufin }akunan Hausawa a muhallinsu. Masa}a suke sa}ar igiyar da ake yin yanta (kitse hakin baibaya) da shi. Haka a lokacin baibayar suke samar da igiyar da ake baibayar da ita. Haka suke sa}ar zana ko kabar da ake yin rumfuna a gidaje ko kasuwanni ko wani wurin zama na musamman. Baya ga kaba suna amfani da kara ko gamba ko ciyawa don sa}a zana da butun-tumi na ganin zuma da akurki da gadon kara da kutubi da askunniya da sauransu.

Baya ga wannan, suke kitse hakin baibayar rumbu da igiyar da ake amfani da ita wajen baibayar. Haka suke sa}ar kuku wajen ajiyar kaji ko tantabarun da sauransu.

3.6 Kayan Kariyar Zafin Rana

Bugu da }ari, masa}a sukan samar da kayan kariyar zafin rana ga al'umma. Daga cikin irin wa}annan kayayyaki akwai malfa da hular sa}a da runfuna da sauransu. Ire-iren wa}annan kayayyaki kuwa masa}a ne ke samar da su a }asar Hausa.

4.0 Kammalawa

Duba ga bayanan da aka gabatar dangane da kayayyakin da masa}a kan samar a cikin al'umma, ko shakka babu sana'ar sa}a ta taimaka wajen samar da ababe masu yawa da ke taimakawa wajen inganta rayuwar Hausawa ta fannoni da dama. Samuwar irin wa}annan kayayyaki a cikin al'umma da}a nuni yake da irin ci gaban da suka samu na samar da ababen more rayuwa da sau}a}a yanayin zamantakewa a cikin jama'a. Wata kila da ba don wa}annan dimbin kayayyaki da sana'ar ta samar ba , da kila sai dai mu fita tsirara ba tare da sutura ba. Don haka masa}a suna daga cikin }ashin bayan wayewar kan al'umma.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an yi }o}arin bayanin wasu muhimman kayayyakin da masu sana'ar sa}a kan samar domin amfani al'ummar Hausawa a ~angarori daban-daban. Darasin ya yi bayanin kayayyakin da suka shafi samar da sutura nau'uka daban-daban kamar sawaye da saki da jinjima da bakar}e da waste da hadaya da adeleshi da sakala duk wa}anda masa}a maza kan samar. Haka akwai dangin sutura da masa}a mata kan samar kamar takalman yara (safa) da gwado da zanen kujera da majayi da zariya da hulunan yara da sauransu. Bayan wannan darasin ya yi bayanin kayayyakin sa}a da suka shafi shimfi}a kamar tabarmar kaba da zanen kwana nag ado da bargon gwado da sauransu. Sauran zantukan da darasin ya yi magana a kai sune samar da wurin ajiyar kaya kamar maratayi da Kwando da ashasha da cukurfa da sauransu. Sai kayan }awa kamar maferfeshi da faiafi musamman wa}anda ake samu a fadojin sarakai ko wasu attajirai da kayan }awa na doki da sa}ar lu'u-lu'u. Haka suna samar da kayan rufin muhalli kamar igiyar yanta (kitse hakin baibaya) da na baibaya da zana da karan gado da butuntumi da kutubi da kuku da sauransu. A }arshe darasin ya yi bayanin kayakin kariyar zafin rana da suka ha}a da malfa da hular sa}a da runfunna.

6.0 Auna fahimta

1. Kawo kayayyakin sutura da masa}a kan samar a }asar Hausa
2. Masa}a sun taimaka wajen samar da kayan }awa a cikin al'ummar Hausawa. Yi bayaninsu
3. Ba don masa}a ba da mun fita tsirara. Nuna yarda korashin yarda da wannan zancen.

7.0 Manazarta

Rimmer, E.M da da wasu (1984). *Zaman Mutum Da Sana'arsa*. Sabon Bugu. Zaria: Northern Nigerian Publishing Company.
CNHN, (2006). *{amussun Hausa*. Zaria: Ahmadu Bello University Press.

Dalijan, B.M. (2012). "Noma Da Ginuwar Tattalin Arzikin Hausawa Na Gargajiya." Sakkwato: Kundin Digiri na Biyu, Sashen Harsunan Nijeriya, Jami'ar Usmanu Danfodiyo.

Dan'uya, M.A. (2006). *Tasirin Kimiya da {ere-feren Zamani a Kan Sana'o'in Hausawa na Gargajiya*. Kano: Kabs Print Services Nigeria.

KASHI NA 4: Tasirin Shirin Game Duniya (Globalization) A Kan Sana'o'in Hausawa

1.0 Gabatarwa

A darasin da ya gabata an tattauna a kan kayayyakin da masu sana'ar sa }a kan samar musamman a cikin al'ummara Hausawa. A cikin darasin an yi bayanin kayayyakin da suka shafi na samar da sutura da shimfi}a da wurin ajiyar kaya da kayan }awa da kuma kayan rufin muhalli da sauransu. A wannan darasin za a dubi tasirin zamani watau shirin game duniya a kan sana'o'in Hausawa.

A zamanin yau duniya baki }aya tana cikin wani yanayi da Turawa ke kira "Globalisation" watau 'Shirin game duniya', wasu kan kira shi da 'Zamanin Kwamfuta' ko 'Duniya a tafi hannunka' ko 'Tsarin mayar da duniya tamkar wani }an }auye' (*world global village*) da dai sauran sunaye daban-daban da al'ummomi daban-daban suke kiran wannan shiri. Yakasai (2010:116) yana cewa: *Tun a shekarun 1960, lokacin da lamarin zamanantar da duniya ya bayyana, masana suke kallon batun ta fuskoki mabambanta. Ga misali, a wani lokaci an yi amfani da lamarin zamanantar da duniya a matsayin hali ko tsari cikin yanayi a wani zamani. Duk da cewa ana danganta lamarin da ha}akar tattalin arzikin }asashen duniya domin inganta rayuwa, to batun ya kuma tattaro musayar basira, ilimi da kuma al'adu tsakanin al'ummu na }asashen duniya.*

Ko shakka babu, shirin ci gaban zamani na game duniya babu irin kusurwar da bai shiga ya yi rawa ya baje kolinsa ba a al'amurran yau da kullum na }asashen duniya. A shafin yanar gizo na http://www.devstud.org.uk/publications/papers/conf03_adamu.pdf. an bayyana cewa:

Globalization is like a wild fire. It has started, it is uncontrollable and nobody knows where it is taking us. What is evident is that no person, family, religion and society is immune to it. It is therefore, shaping our society, labour market and its pattern of inequality its consumption, its health, its political stability and legitimacy, value and members life style. We, as humanity, are shaping and affecting globalization and globalization is shaping us.

Tsarin shirin game duniya tamkar wutar daji ce, wadda ta fara ci, sannan ba ta kasuwa, kuma ba wanda ya san inda za ta tsaya. A bayyane yake cewa, babu wani mutum, ko iyali ko addini ko wasu rukunin al'umma da wannan tsarin bai shafa ba. Don haka, shirin ya yi tasiri ga harakokin buɗatocinmu da kiwon lafiya da wanzuwar siyasa da Jabi'u da sauran ~angarorin tafiyar da rayuwa baki jaya. A matsayinmu na mutane, mun yi tasiri a kan shirin game duniya kamar yadda shirin game duniyar ya yi tasiri a kan mu. Fannin sana'o'in gargajiya na Hausawa wani ~angare na tattalin arziki, shirin bai bar shi ba ya yi tasiri a kansa ta fuskoki daban-daban.

Wannan nazarin ya yi }o}arin bayanin irin gudummawar da shirin game duniya (*globalization*) ya haifar a wannan fanni musamman a }arni na ashirin da jaya (21st century). Bisa ga wannan, an yi }o}arin kyautata bayanai a kan tasirin shirin a kan sana'o'in. Don haka, nazarin ya himmatu wajen tattauna irin gudummawar da shirin ya haifar ga sana'o'in Hausawa.

2.0 Manufar Darasi

Manufar wannan darasi ita ce a }arshen darasin a fahimci irin tasirin da zamani (shirin game duniya) ya haifar musamman ga ci gaban sana'o'in Hausawa.

3.0 }umshiyar Darasi

Wannan darasin ya }umshi bayani ne a kan tasirin zamani (shirin game duniya) a kan sana'o'in Hausawa. Don haka, darasin zai yi bayanin sauye-sauyen da sana'o'in Hausawa na gargajiya suka samu a sanadiyyar ha}uwa da wasu ba}in al'adu ko wayewar kai wanda zamani ya zo da shi.

3.1 Waiwaye A Kan Manufar Shirin Game Duniya (*Globalization*)

Sha'anin shirin game duniya an }arfafa shi da manufar kulawa da tattalin arziki da yanayin zamantakewa da al'adu da harshe da ilimi da samun 'yanci na walwalar siyasa ga dukkan al'umma a duniya. Magoya bayan wannan shirin suna maraba da duk wani tsari da zai haifar da ci gaban kasuwanci da sadarwa da samar da ha}in kai mai nagarta a tsakanin al'umma ba tare da la'akari da yanki ko }asar da mutum ya fito ba. A hannu jaya, masu inkarin wannan shirin suna ganin wannan wani sabon tsari ne na mulkin mallaka wanda ke }o}arin }ara wa mai }arfi }arfi, maras }arfi kuwa a }ara danne shi. Ko ma dai yaya abin yake, wannan shirin na game duniya tabbatacce ne a yau, kuma ga dukkanin alamu, wannan shirin zai ci gaba da wanzuwa har gobe. Dunfawa (2013:775-782)

Stiglitz (2006:2) yana cewa, a yau duniya baki-jaya tana cikin wani zamani da Turawa ke kira "*Globalization*" watau shirin game duniya. Lamarin zamanantar da duniya ko game duniya ya }unshi abubuwa da dama da suka ha}a da wanzuwar ilimi da musanyar al'adu da lamurran tattalin arziki da siyasa a tsakanin

al'ummomi mabanbanta. Haka Bichi (2014:94) ya rawaito Nsibambi, (2001) yana ganin shirin game duniya tamkar wani yanayi ne da ya kawo ci gaban hidimomin duniya baki-Jaya ta fannin fasahar sadarwa da al'adu da siyasa da aikin soja da }ere-}ere da tattalin arziki da sauransu. Bugu da }ari, wasu masanan na ganin sha'anin game duniya ba wani abu ba ne illa batun da ya shafi ha}a sassan duniya wuri }aya ta hanyar fasahar zamani ta sadarwa da nufin kawo canji a tsakanin zamantakewar al'ummar duniya da siyasa da tattalin arziki da makamantansu. Ya }ara da cewa, babban manufar shirin game duniya ita ce, ya fito da nufin kawo sauyi (sabon tsari) a tattalin arzikin duniya. Dunfawa (2013:775-782) ya bayyana manufofin "*Shirin Dun}ule Duniya*" inda yake cewa:

Manufar shirin shi ne ya ha}e duniya ta zama tana biyar tsarin tattalin arziki }aya irin na 'yan-jari-hujja. Haka kuma, tsarin siyasa da na zamantakewa da al'adu da ma na a}ida (idan zai yiwu) su zama bai }aya a duniya. Wannan tsari kodayake yanzu aka bayyanar da shi, amma da}a}en abu ne a cikin ajandar Turawa. Son aiwatar da wannan shiri ne ya haifar da mulkin mallaka a sassan duniya da dama, da ma wasu ya}e-ya}en duniya da aka gwabza domin tabbatar da wasu manufofi na dun}ule duniya.

Baya ga wannan, C S I S (2012:1) Cibiyar tsara dabarun ya}i ta }asa da }asa (Centre for Strategic International Studies) tana kallon lamarin game duniya wadda ICT ta haifar a matsayin wata kafa da ake samun musayar ra'ayoyin jama'a ko kamfanoni ko gwamnatocin }asashen duniya a fannoni daban-daban na rayuwar [an adam domin samun ci gaban }asashen duniya baki }aya. Idan kuwa haka zancen yake, sha'anin game duniya na a matsayin wata hanya ta }o}arin bun}asa yanayin tattalin arziki da siyasa da yanayin zamantakewa da al'adu a tsakanin }asashen duniya. A ra'ayin Rambo (2014:6) cewa ya yi,

Babbar manufar wannan ita ce, }o}arin ha~aka yanayin rayuwar al'umma baki }aya, ta yadda za a ba }asashe masu raunin tattalin arziki damar hul}a da }asashen waje masu }arfin tattalin arziki domin su shiga a dama da su.

Akwai }arin bayani a ayyukan Muhammad (2014) da Bichi ((2013).

Ko shakka babu, wannan shirin ya haifar da bun}asar tattalin arziki da raya al'adun al'umma. A wani bincike, Aina (2013:248) ta rawaito Giddens (1990) da Tombason (1999) da Bangu (2000) suna ganin hanyar sadarwa ta zamani (ICT) wata babbar kafa ce da ake samun ha}aka da ha~aka sauran }asashen duniya a lamurran yau da kullum.

Bisa ga wa}annan dalilai na manufar wannan shirin, ko shakka babu sha'anin sana'o'in Hausawa wannan guguwar ba ta bar su ba, sai da shirin ya shiga ya yi rawa ya yi tsaki a fannoni daban-daban da suka shafi sana'o'in tum ma ba abin da ya shafi sauye-sauyen da sana'o'in suka samu ta fuskar kayayyakin aikinsu

da kayayyakin da sana'o'in kan samar da su kansu masu sana'ar da dai sauran ~angarori da dama da suka shafi sana'o'in a }asar Hausa. Don haka, darasin ya yi }o}arin nazarin wasu daga cikin tasirin da wannan shirin ya haifar a wannan haujin.

3.2 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayan Aiki

Kamar yadda wani karin magana na Hausa ke cewa, "Idan ki}a ya canza dole rawa ya canza." Ko shakka babu, wannan shirin ya yi tasiri ga sha'anin kayayyakin aikin da sana'o'in ke amfani da su wajen aiwatar da sana'arsu a }asar Hausa. A yau a bayyane yake cewa, an samu fasahar }ere-}eren zamani da ya haifar da sabbin kayan aiki irin na zamani domin aiwatar da sana'o'in ta fuskoki daban-daban. A yau za a ga amfani da gatari wurin saro itacen da za a yi amfani da shi wurin sassa}a ya zama ko yana son ya zama tsohon ya yi. A yanzu wasu daga cikin masassa}an suna amfani da injuna na yankan itace wanda wannan shirin shi ya haifar da shi. Amfani da wa}annan injuna kuwa, ya haifar da sau}i wajen samo itacen da suke sassa}e-sassa}en da su domin samar wa al'umma abubuwan da suke bu}ata. Haka wa}annan injuna suna samar da itatuwan cikin sauri da sau}i, ta yadda idan da gatari masassa}i zai yi amfani, wannan zai }auke shi dogon lokaci kafin ya iya sare itacen. Yola (2014:50-514) ta kawo wannan zancen inda take cewa:

Zamani ya zo da }arin abubuwa da ake amfani da su wajen aiwatar da wannan sana'a ta sassa}a kamar injin yankan itace da kuma 'yan }ananan injin da ake amfani da su wajen kankare da fi}e itatuwa domin yin abin da ake bu}ata.

Wannan bayani yana }ara tabbatar muna cewa, a yau an samu nau'ukan injumomi daban-daban da masassa}a za su iya amfani da su wajen yanka da fi}an kayan sassa}arsu a maimakon amfani da gizago ko mahuri da sauransu.

Har wa yau, wannan shirin ya haifar da samuwar wasu kayayyakin aiki da suka ha}a da 'crem' (kirem) maimakon amfani da 'matari' ko 'atanda' ko 'antari' ko 'bakin aku' a gargajiyance. Amfanin wannan 'kirem' musamman ga masassa}a jirgin ruwa na itace shi ne ya kama itacen jirgin da ake sassa}a ta yadda ba zai iya motsawa ba. Wannan fasahar kuwa, duk }ere-}eren zamani ya haifar da shi. Haka a yau, wannan shirin ya haifar da samuwar amfani da zarto ko magagari maimakon dutsin washu da ake amfani da shi wurin wasa kayan aikin masassa}a a gargajiyance. Ba wannan ba kawai, a yau masassa}a na amfani 'sam paper' (wata takarda ta guga) da 'smooth' ('sumut') domin goge kayan sassa}arsu, a maimakon amfani da tukar sassa}a da masassaka kan yi amfani da shi a gargajiyance. Baya ga wannan, a yau shirin ya samar da nau'ukan injuna masu }imbin yawa da ake amfani da su wajen gudan itace ta yadda wani lokaci mutum ma ba zai iya gane wannan ice ne ba, saboda tsananin gugar da aka yi masa ya yi gwanin ban sha'awa. Haka a yau masassa}a na amfani 'cheseal' ('cizal') da 'sqaure' ('sikwaya') da

'}usa' da 'kwanfiresa' da 'type-line' da 'hammer' duk domin aiwatar da ayyukan sassa}a. Haka a yau fasahar ta samar da 'top-bon', wani farin ruwan dan}o mai kama da }ullun koko (kunu) wanda ake shafawa itace a tsakaninsa da wani ice domin ya li}e. Ta fuskar '*basharta*' kuwa wadda masassa}a kan yi amfani da ita wajen zanen abubuwan da suka sassa}a, a yau fasahar }ere-}ere ta samar da wu}a}en zane-zane daban-daban da masassa}a za su iya amfani da su ta wannan haujin cikin sau}i da sauri.

3.2.1 Tasirin Zamani Da Kimiyya a kan Sana'ar Kira

Kamar yadda bayani ya gabata cewa kira itace sana'a ta tsantsar hikima da fikira da basira da fasaha irin ta Bahausha domin samar da duk nau'o'in abubuwan tallafawa rayuwa ta yau da kullum da ke tasarifi da karfe kimiyya da kerekere irin na zamani ya yi matukar tasiri mai amfani a kan wannan sana'a, domin kawo sauki wajen aiwatar da ita. Ire-iren tasirin da kimiyya da kerekere zamani ke da shi kan sana'ar kira sun hadar da:

Sama Da Gyararren Karfe.

Bisa ga al'ada ta makera, sukan yi tafiya mai nisan gaske kafin su hako tamar da za su sarrafa, ta zama karfe domin gudanar da sana'arsu. Amma a yanzu, saboda kimiyya da kerekere irin na zamani, makera ba sai sun je garuruwa kamar Zazzau da Lokoja da Sakkwato da Ruruwai ba sannan su samo tama ko karfe ba, a yanzu zamani ya kawo karafa daban daban daga matattun motoci zuwa tsofaffin injinan mota cikin saukin kudi da kuma ba sai an sha wahalar hako tama ba. Haka kuma, makera kan sha wahalar gaske wajin gutsuttsura karafa da daddatsa su, amma yanzu kimiyya irin ta zamani ta zo da wata irin na'ura mai fitar da iskar gas wai ita (carbide) da ake amfani da ita wajen daddatsa da kuma gutsuttura karfe cikin kankanin lokaci da kuma sauki. A nan kimiyya da kerekere irin na zamani yayi tasiri a kan sana'ar kira, domin akasarin makera a kasar Hausa sun koma amfani da irin wannan nau'ura domin saukaka wa kansu wajen gudanar da sana'ar kira.

Bugu da kari kuma, a da makera basa amfani da wani ajiyayyen ma'auni wajen auna tsawon ko fadin kayyayakin da suke samarwa. Amma yanzu kimiyya irin ta zamani ta zo da wasu abubuwa da ake amfani da su wajen auna tsawon abinda akeson a kera, misali (Ruler da tape measure) makera na amfani da su yanzu musamman wajen auna tsawo da fadi na kofa ko taga. Haka kuma, sauran nau'o'in karafuna da a da, makeranmu basa amfani dasu. amma a yanzu, sakamakon kimiyya da kerekere na zamani ya samar wa makeranmu irin wadannan karafa, misali (bronze da alminium), wato farin karfe da goron-ruwa duk yanzu makera na amfani da su wajen sarrafawa da samar da ingantattun abubawa domin tallafa wa rayuwar Bahausha irin ta yau da kullum.

Haka kuma, a yanzu, makerarmu kan kwaikwayo wasu sassa na bangaren wasu na'urar casar gyada da makeranmu kanyi kwaikwayon irin wannan rariya ta na'urar casar gyada da sauran sassa na garmar shanu. Misali fikafikai da baki da kuma kundu na garmar shanun kanta. Haka kuma, a yanzu Makera na yin abubuwa daban – daban kamar irin su kwangirin zuba abincin dabbobi da tsuntsaye wadanda suka kwaikwaya daga Turawa. Haka ma walda, hanya ce ta sarrafa karafa da zamani ya zo da shi, duk da cewa masu walda a kasar Hausa ba ainihin Makeran asali ba ne, itama walda tayi tasiri akan sana'ar kira a }asar Hausa. Haka kuma tsirin zamani ya kara samarwa da masu sana'ar kira wasu hanyoyi don saukaka aiwatar da sana'ar su a cikin makera, Misali, za mu ga cewa samar da karfen kangarwa wadda ake wasu 'yan dabaru ya rika bada iska ya rage masu wahala wajen amfani da zigazigi. Haka kuma tasirin zamani ya samarwa da makera wani kalar gawayi wanda baya saurin mutuwa ko zama toka irin wannan gawayi ana kiransa da suna (magic coal). Sannan kuma a wasu wuraren suna amfani da batira su jona su da abin juyawa me dauke da 'yar fanka (motor) domin ya bada iska cikin sauki. Haka sauran sana'o'in da dama sun samu sauye –sauyen kayan aiki kamar majema a yau suna amfani da wani sinadari wanda ake jimari da shi, da kuma wani mai da ake sanya wa fata domin ta yi taushi. Haka a yau marina maimakon amfani da baba sun koma amfani da wani sinadari na musamman da zamani ya zo da shi da ake amfani wurin rini.

3.3 Tasirin Shirin Game Duniya ta Fuskar Kayayyakin da Sana'o'in Kan Samar

Ta la'akari da yanaye-yanaye da sigogin kayayyakin da sana'o'in kan samar a }asar Hausa, idan aka yi nazarin su za a ga cewa, wannan shirin ya taka muhimmiyar rawa wajen kawo sauye-sauye da dama ta wannan fuskar . Wa]annan kayayyakin kuwa sun ha]a da na aikin gida da na sufuri da aikin gona da kayan ki]a da ya}i ko farauta da dai wasu kayayyaki na musamman da masu sana'o'in kan samar a gargajiyance a }asar Hausa.

Ga misali, ta fuskar kayayyakin aikin gida da masassa}a kan samar, a yau za a ga cewa, wa]annan kayayyaki sun samu sauyi a sanadiyar wannan tsari. Wannan kuwa ya faru ne saboda shigowar wasu kayayyaki na zamani da suka ji~anci turame da ta~aren sanholama da ake amfani da su a yau, don haka amfani da turame da ta~aren itace sun samu sauyi ta wannan haujin. Haka amfani da injuna manya da }ananansu wajen surfa ko marka]e ya maye gurbin amfani da turame da ta~are a mafi yawan gidajen Hausawa a yau, musamman wa]anda ke zaune a maraya (birane). Baya ga wannan, kujerun zama na mata da kujerun zama na maza (kujerar gwado) na itace, duk wa]annan sun samu sauye-sauye a wannan zamani.

Domin a yau, za a tarar an maye gurbin wa]annan kujerun da na roba ko }arfe wa]anda fasahar }ere-}ere ta haifar. Haka idan aka dubi kayayyakin sassa}a da suka shafi akushi da kuyafa da ludayi da }oshiya da sauransu da ake amfani da itace wajen sarrafa su a jiya, a yau duk wa]annan an musanya su da na zamani wa]anda aka sarrafa daga roba ko }arafa ko sanholama.

Baya ga wa]annan, a yau shirin ya haifar da samuwar nau'ukan magungunan da ake sanya wa kayan sassa}a na zamani domin su }ara inganci ta yadda za a da]e ana amfani da su ba tare da sun lalace ba. Misali a yau zamani ya zo da wani sinadari (mai) na musamman da ake shafa wa kayan sassa}a wanda zai hana su yin gun]a ko cin gara.

Bisa ga misalan da aka gabatar, za a ga cewa, sha'anin shirin game duniya ya kawo sauyi ga kayayyakin amfanin gida da masassa}a kan samar ga al'ummar Hausawa a }asar Hausa. Har wa yau zamani ya zo da zane-zanen kayan sassa}a ta yadda za su }ara zama gwanin ban sha'awa.

Haka shirin ya kawo sauye-sauye ta ~angaren kayayyakin sufuri da masassa}a kan samar ta amfani da itace. Baya ga irin sauye-sauyen da aka samu dangane yanayi da siffar kwale-kwalen (jirgin ruwa na itace) da aka samu musamman na amfani da filanki wanda ake yankowa daga daji, a yau an samu fasahar sanya wa wa]annan kwale-kwale injin na zamani da zai a yi amfani da shi domin jirga-jirga a cikin ruwa. Wannan kuwa ya maye gurbin amfani da fila-filin itace da aka saba amfani da shi a baya. Bugu da }ari, fasahar }ere-}eren ta samar da jirajen ruwa na zamani masu sau]in gudanarwa da saurin biyan bu}ata fiye da na itace da aka saba amfani da su a gargajiyan. Su kuwa wa]annan jiragen an samar da su ne ta amfani da roba ko }arfe, wa]anda ake ganin sun fi }ar}o da jure wa ruwa da zafin rana. Haka idan muka dubi }afar guragu da amalanke da masassa}a kan samar a baya ta amfani da itace, dukkan wa]annan a yau, shirin game duniya ya maye gurbinsu da na zamani ta amfani da keken guragu ko motoci domin jirga-jirga.

Ta fuskar kayan aikin gona kuwa, duk da yake har yanzu kayayyakin aikin gona irin na gargajiya ana amfani da su a }asar Hausa, amma duk da haka bai hana a samu wasu sauye-sauye da wannan shirin ya haifar ba. Misali a yau za a ga amfani da kayan aiki irin na gargajiya kamar su gatari da fartanya da kalme da garma da sauransu, duk suna neman su zama tsohon yayi wajen aikin gona a wannan zamani. Don haka, yawaitar sassa}e-sassa}en wa]annan kayan aikin gona ya }aranta saboda wannan dalili. A yau a bayyane yake cewa, sha'anin noma ya koma irin na zamani, don haka, an samar da motocin noma na zamani da ba sai an yi amfani da fartanya ko gatari ko makamancinsu ba wajen aikin gona. Haka an samar da maganin feshi na kashe haki da }wari ya bar yabanya kawai a cikin gona, don haka amfani da }otoci domin aikin gona ya }aranta a wannan haujin. Baya ga haka, a yau ana samun wasu }otoci da aka yi da }arfe maimakon na itace da aka saba amfani da su

a baya. Duk da yake har yanzu ana amfani da wa]annan }otoci a mafi yawan sassan }asar Hausa.

A ~angaren kayan ki]a kuwa, wannan shirin na game duniya bai bar wannan sashen a baya ba sai da ya kutsa ya yi ruwa da tsaki a wannan haujin. Kamar yadda bayani ya gabata, masassa}a a }asar Hausa sun taimaka wajen kammaluwar da yawa daga cikin kayan ki]ansu da suka ha]a da rukunin ganguna da izga da busawa da na girgizawa. A yau zamani ya shigo da sabbin kayan ki]a na zamani kamar su fiyano da jita da al'ummar Hausawa suka raja'a ga amfani da su a maimakon wa]anda aka saba amfani da su a gargajiyan. Aukuwar wannan ya haifar da gi~i musamman ga samun yawaitar irin wa]annan kayan ki]a na gargajiya.

Ta fuskar kayan ya}i ko farauta da masassa}a kan samar a }asar Hausa, wannan shirin bai bar shi a baya ba sai da ya yi tasiri a kan su. A yau za a ga amfani da }olo ko gora ko adda ko baka da kwari da sauran nau'ukan kayan farauta ko na ya}i da aka sarrafa wani sashe nasu da itace a gargajiyan, kuma ake amfani da su a baya, a yau duk wa]annan sun zama tsofon yayi. Domin fasahar }ere-}ere ta zamani ta maye gurbinsu da bindigogi masu sarrafa kansu da jiragen ya}i daban-daban har ma da wa]annda ba su da matu}a. Haka akwai makaman kare dangi da aka samar duk a dalilin wannan shirin na game duniya.

Baya ga wannan, idan aka dubi wasu kayayyaki na musamman da masassa}a kan samar a }asar Hausa kamar dangarafai da allunan karatu da kyauren (gambu) masassa}a. A yau za a ga wasunsu sai dai tarihi, domin tuni zamani ya zo da wasu sabbin abubuwa da za su maye gurbin wa]annan kayan aiki. A yau an maye gurbin allon karatu a mafi yawan makarantun islamiyya a }asar Hausa da litattafai. Shi kuwa takalmin dangarafai kusan a ce sai dai tarihi. {yauren }ofa kuwa, an maye gurbinsu da na }arafa ko 'flash door' (}ofar itace ta zamani).

A }arshe, bisa ga wa]annan bayanai da aka tattauna a sama, za a fahinci lamarin shirin game duniya ya yi tasiri ainun dangane da nau'ukan kayayyakin da masassa}a kan samar a }asar Hausa musamman wa]anda suka shafi kayayyakin aikin gida da gona da sifiri da ki]a da ya}i ko farauta da wasu kayayyaki na musamman.

3.4 Tasirin Shirin Game Duniya A Kan [abi'un Masu sana'ar

Baya ga]imbin tasirin da wannan shirin ya haifar ta fuskar kayan aiki da kuma kayayyakin da masassa}a kan samar a kasar Hausa, wannan shirin har wa yau, ya yi tasiri ainun ga su kansu masu aiwatar da sana'ar sassa}a a }asar Hausa. Wannan kuwa a bayyane yake idan aka yi duba ga wa]annan dalilai kamar haka:

Da farko dai za a ga cewa, a yau duniya ta koma tankar a bakin hannun mutum, ko ma a ce wani]an }auye (global village), wannan tsukewar da duniya ta yi ta yadda ake iya samun bayanin abubuwa cikin sau}i da sauri ta amfani da kafafen sadarwa

na zamani, wannan ya kawo sauyi mai amfani ga masassa}a ta yadda za su iya baje kolin fasaharsu ta amfani da wa}annan kafofin sadarwa na zamani. A yau ba a bu}atar sai masassa}i ya yi dakon kayan sassa}arsa zuwa wasu sassan duniya domin sayarwa, ana iya }ulla ciniki ta hanyar amfani da kwamfutoci a aika da hotunan kayan sassa}a inda duk masassa}i ke da bu}ata a duniya. Idan kuwa mai saye yana da muradin kayan ba sai ya zo da kansa ba, illa za a bi ta wa}annan hanyoyi na zamani a aika masa da duk abin da yake bu}ata cikin sau}i da sauri. Muhammad (2014:11) ya bayyana cewa:

Haka kuma dai sabuwar fasahar sadarwa ta yau, da yake ita ce kunnen duniya, bakin duniya kuma idon duniya, takan yi }o}arin tallata al'adu da }abi'u na Hausawa da na sauran al'ummomi ko a }uryar duniya yadda duniya duka za ta gani musamman wajen harshe da sutura da cimaka, da bukukuwa.

Bayan haka, wani sauye-sauye da wannan shirin ya haifar a kan masassa}a shi ne ta fuskar }abi'unsu da al'adunsu har ma da tsarin tunaninsu baki }aya. A yau yana daga cikin muhimman tasirin da wannan shirin ya haifar ga al'ummar Hausawa musamman masassa}a. A yau masassa}a da dama sun koma kwaikwayo tare da aron ba}in al'adu irin na Turawa da Larabawa da Indiyawa duk a }o}arin nuna wayewar kai wanda ya zan tamkar ci gaban mai ha}ar rijiya. Sauyin wa}annan al'adu da }abi'u ya sanya masassa}a a }asar Hausa suka fara daina ri}o ga sana'arsu ta sassa}a wadda suka gada tun kaka da kakanni. Muhammad (2014:8) ya jaddada wannan zancen inda yake cewa:

Dalilin haka ne Hausa ta shiga cin karo da sabbin aloli da na'urori, da sana'o'i da kasuwanci tsakanin mutane da bankuna da tsakanin bankuna da su, da kuma sauran cibiyoyin ku}i da kasuwanci na duniya, wanda ya haifar da }aruwar hada-hada da kuzari da karsashi da walwala da wayewar kai.

Wannan ya haifar da masassa}a da dama suka yi watsi da wannan sana'ar domin a ganinsu ta zama tsofuwar yayi. A maimakon su rungumi sana'o'insu na gargajiya, sai suka koma ga sabbin sana'o'i na zamani kamar su kafintanci da sayar da abinci da askin zamani na wuta da }inkin tela da walda da aikin ofis da bu}e shagunan kasuwanci na kwamfuta da dai sauransu. Duk da tunanin cewa, ire-iren wa}annan ayyuka sun fi sau}in kawo ku}i ba tare da wata doguwar wahala ba. Wannan kuwa ko shakka babu, ya haifar da watsi da wannan sana'a da 'ya'yan masassa}a suka yi a }asar Hausa saboda hangen romuwar da za su iya samu daga wa}annan sabbin sana'o'i da shirin game duniya ya haifar.

Ta fuskar irin magungunan da masassa}a kan samar kuwa, wannan shirin sai da ya yi tasiri a kansu. A yau za a ga saboda sauyin zamani, masassa}a sun fara daina amfani da magungunansu na gargajiya, wanda a zahiri ba }aramar gudummawa suke bayarwa ba ta fannin kiwon lafiya musamman a }asar Hausa. Har ta kai mafi

yawan masassa}a a yau sun koma amfani da magungunan zamani, duk da yake wannan ba illa ne ba, amma watsi da na gargajiya shi ne illar. Hasali ma, ai magungunan zamani tsatsonsu daga na gargajiya ne.

Bisa ga bayanin da suka gabata, idan aka yi nazarinsu, za a ga cewa, ko tambaba babu, shirin game duniya ya yi tasiri sosai ga ci gaban sana'ar sassa}a a }asar Hausa musamman ta la'akari da irin ci gaban da aka samu da ya ji~anci kayan aikinsu da kayan da suke samarwa da }abi'un su kansu masassa}an.

4.0 Kammalawa

Kamar yadda aka gani a wannan darasin dangane da tasirin da zamani ya haifar ga sana'ar sassa}a, haka abin yake ga sauran sana'o'in Hausawa kusan da wuya a samu sana'ar da wannan shirin bai shiga ya yi ruwa da tsaki ba. Darasin ya yi bayanin sana'a }aya ne daga cikin sana'o'in domin bayar da misali.

5.0 Ta}aitawa

A wannan darasin an yi bayanin yadda shirin game duniya (globalization) ya haifar da sauye-sauye masu }imbin yawa a cikin sha'anin sana'o'in Hausawa. A wannan darasin an baje kolin tasirin shirin a kan sana'ar sassa}a duk da yake ba ita ka}ai abin ya shafa ba, a'a an kawo ta ne kawai a matsayin misali. Don haka, sauran sana'o'in ma ba bar su a baya ba. A wannan bagiren an tattauna a kana bin da ya shafi tasirin ta fuskar kayan aikin sana'a da kayayyakin da sana'ar kan samar a cikin al'umma da kuma }abi'un su kansu masu aiwatar da sana'ar

6.0 Auna Fahimta

1. Shirin game duniya tamkar wutar daji ce, tattauna irin mamayar da shirin ya yi wa sana'o'in Hausawa.
2. Ta wace zamani ya haifar da wasu illoli ga ci gaban sana'o'in Hausawa na gargajiya, a yau?

7.0 Manazarta

Aina, S. (2013). *Global Communication and the Media Agender*. Abeokuta: Julian Publishers.

Bichi, A. Y. (2014). "Praise Songs, African Folklore and Globalisation." *Current Perspectives on African Folklore: A Festschrift for Professor Dandatti Abdul}adir*. Zaria: Ahmadu Bello Universty Press Limited.

Centre for the Strategic International Studies (2012)

Dunfawa, A. A. (2013). "Shirin Dun}ule Duniya (*Globalization*) Da Ta~ar~arewar Al'adun Hausawa." *The Detorioration of Hausa Culture*. proceedings of the first international conference. Katsina State History and Culture Bureau in

Collobaration with Umaru Musa ‘Yar’adua University, Katsina. Zaria: Ahmadu Bello University Press. pp 775-782.

Muhammad, D. (2014). *Hausa A Duniyar Yau: Tasirin Shirin Game Duniya Kan Harshen Hausa*. Zaria: Jami’ar Ahmadu Bello.

Rambo, R.A.(2014). “Tasirin Fasahar Sadarwa Na Zamani Ga Al’ummar Hausawa.” Kano: Ma}alar da aka gabatar a taron }ara wa juna sani na }asa da }asa a kan nazarin Hausa a }arni na ashirin da }aya (} .21)’. Wanda aka gabatar a Jami’ar Bayero. Daga ranar 10-12 ga watan Nuwamba 2014.

Stiglitz, J. (2006). *Making Globalization Work*. London: Penguin Books.

Yakasai, S.A. (2010). “Tasirin Zamanantar da Duniya Cikin Nazarin Harshe a Nijeriya.” [*un]aye Journal of Hausa Studies*. Vol 1 No 3 pp 116-128.

Yola, M. M. (2014). “Sana’o’in Hausawa Na Gargajiya Da Tasirinsu A Zamanance.” In Gusau, S.M.(eds) *Garkuwan Adabin Hausa*. A Festschrift in Tribute to Abdul}adir [angambo. Zaria: Amadu Bello University. pp 507-514.

<http://www.devstu.org.uk/publications/papers/conf03adamu.pdf>.